

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

GÖÇEBELİKTE KENT HAYATINA GEÇİŞ:

SIIRT DUDÊRAN AŞİRETİ ÖRNEĞİ

Mehmet TAN

Danışman

Metin GÜLTEKİN

Diyarbakır 2013

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Göçebelikten Kent Hayatına Geçiş: Siirt Dudêran Aşireti Örneği ” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

29.08.2013

Mehmet TAN

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“Göçebelikten Kent Hayatına Geçiş: Siirt Dudêran Aşireti Örneği ” adlı Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Mehmet TAN

Danışman

Yrd. Doç.Dr. Metin GÜLTEKİN

KABUL VE ONAY

Mehmet TAN tarafından hazırlanan “Göçebelikten Kent Hayatına Geçiş: Siirt Dudêran Aşireti Örneği” adındaki çalışma, 29/08/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Füstem Bakan.
Füstem

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ASLAN
Mustafa

Yrd. Doç. Dr. Metin GÜLTEKİN
Metin

Enstitü Müdürü

.../.../2013

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, Dudêran Aşireti örneğinde Koçerlerin kent hayatına geçişi ele alınmıştır. Koçerlerin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik özellikleri bağlamında kent hayatına geçiş süreci değerlendirilmiştir. Koçerlerin kent hayatına geçişi ile ilgili az sayıda literatür bulunmaktadır. Bu noktada Siirt Dudêran Aşireti örneğinde göçebe yaşamdan kent yaşamına geçişi konusunun araştırılmasının literatüre bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Çalışmanın her aşamasında katkılarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Metin Gültekin'e teşekkürü bir borç bilirim. Sosyoloji anlayışına farklı perspektifler kazandıran başta Prof. Dr. Rüstem Erkan olmak üzere bölümümüzün tüm hocalarına, teze katkı sunan ve destek veren Yrd. Doç. Dr. Mustafa Aslan ve Yrd. Doç. Dr. Amir Ahmad Fekri'ye, anketlerin uygulanmasında ve tezin düzeltmelerinde yardım eden tüm mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim. Yine başta Dudêran Aşiret lideri Sayın Mirza Tetik ve anket uygulamasında desteklerini esirgemeyen kıymetli öğrencilerimizden Mazlum Kutlu ve Sevgi Çiçek olmak üzere tüm aşiret mensuplarına teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eğitim yaşantıma yön veren sevgili babama ve çalışmalarım süresince kendisini yalnız bırakmak zorunda kaldığım halde desteğini esirgemeyen sevgili eşim Esra'ya teşekkür ederim.

ÖZET

Bu tez çalışması, göçebe yaşam tarzından kent hayatına geçen Koçerlerin kentle bütünleşme sürecini irdelemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Göçebelik, temel ekonomik faaliyeti hayvancılık olan ve bir mekâna bağlı kalmayıp, hareketliliği esas alan bir yaşam tarzıdır. Aşiret ise akrabalığa dayanan büyük bir sosyal örgütlenme biçimidir. Koçer aşiret göçebe yaşam tarzını benimseyen ve hayvancılık ile geçimini sağlayan akrabalığa dayalı topluluktur. Dudêran aşireti üzerinde yapılan bu araştırma Koçerlerin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik tutumlarını belirleyerek kente geçiş sürecini ortaya koymaktadır.

Koçerlerin kentleşmesi üzerine yapılan bu çalışma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde teorik olarak göçebe, göçebelik, kent, kentleşme, kentlileşme, aşiret, aidiyet duygusu, liderlik ve aşiretin alt birimlerini oluşturan kavramlar Koçer bir aşiretin kent hayatına geçiş süreciyle bağlantılı olarak tartışılmaktadır.

Çalışmanın uygulama bölümünde Dudêran aşireti üyelerine yönelik anket çalışması yapılmıştır. 200 anketin cevapları SPSS 15.0 programı ile analiz edilerek elde edilen sonuçlar tablolar ile görsel hale getirilmiştir. Ayrıca görüşme ve gözlem tekniği ile Koçerlerin kent hayatına geçiş sürecine yönelik önemli bulgular elde edilmiştir. Genel anlamda Koçerler, yerleşik hayata geçerken göçebe yaşam tarzlarını da kente taşımıştır. Göçebe ve kent yaşam biçimlerinin farklılıkları Koçerlerin zihin dünyalarını etkilemiştir. Bu bağlamda Koçerler ne içinde doğmuş olduğu ve tecrübe ettiği süreçleri yaşayabilmiş ne de kent yaşamına ayak uydurabilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Koçer, Aşiret, Dudêran, Göçebelik, Kentleşme.

ABSTRACT

This dissertation work is aimed to scrutinize the integration process of *Koçers* who moved into urban life from a nomadic life. *Nomadism* is a way of life whose basic economical activity is livestock and that is based on mobility, not belonging to a certain place. On the other hand, a tribe is a big social form of organization whose members are claimed to be relatives. *Koçer-tribe* is a community composed of relatives who adopt a nomadic lifestyle and whose livelihood come from livestock. This study that has been carried out on *Dudêran* tribe shows their transition process from a nomadic life to an urban life by defining their socio-cultural, socio-economic and socio-politic attitudes.

This study about the urbanization of *Koçers* consists of two parts: theory and application. In theory part; the concepts such as nomad, nomadic, the town, urbanization, to be urbanized, tribe, feeling of belonging, leadership and the units of a tribe are discussed in connection with the transition of a *Koçer-tribe* to urban life.

In application part, a survey has been conducted on the members of *Dudêran* tribe. The answers of 200 questionnaires have been analyzed via SPSS 15.0 program and the outcomes have been visualized in tables. Furthermore, through interview and observation techniques significant data has been found about the transition of *Koçers* to urban life. *Koçers* have brought their nomadic lifestyle to the town when they have settled down. The differences between nomadic lifestyle and urban lifestyle have mentally effected *Koçers*. In this regard, neither they could live the life they were born in and experienced nor they could adopt the urban life truly.

Key Words:

Koçer, Tribe, *Dudêran*, Nomad(s), Urbanization.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
TABLO LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Kapsam ve Yöntemi	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
2.GÖÇEBELİK	7
2.1.Göçebe ve Göçebelik	7
2.2. Göçebelik Çeşitleri	9
2.3.Türklerde ve Kürtlerde Göçebelik ve Tarihsel Değişimi.....	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	18
3. KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME	18
3.1 Kent.....	20
3.2 Kentleşme	22
3.3 Kentlileşme	24
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	28

4.AŞİRET	28
4.1 Aşiretin Tanımı.....	28
4.2 Aşiretin Alt Birimleri	30
4.3 Aşiret ve Aidiyet Duygusu	35
4.4 Aşirette Liderlik	36
BEŞİNCİ BÖLÜM	38
5.SİİRT KENTİ VE DUDÊRAN AŞİRETİ.....	38
5.1. İlin Tarihçesi	38
5.2.İlin Kentleşmesi ve Nüfus Hareketleri.....	39
5.3. İlin Sosyo-Kültürel Özellikleri	41
5.4. Siirt Koçerleri	42
5.5. Dudêran Aşireti	44
5.5.1 Aşiretin Tarihçesi.....	44
5.5.2. Aşirette Sosyal Örgütlenme	46
5.5.3 Aşiret İle İlgili Diğer Hususlar	48
ALTINCI BÖLÜM	51
6.ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	51
6.1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	51
6.1.1 Yaş	51
6.1.2.Cinsiyet	52
6.1.3.Medeni Durum	53
6.1.4. Meslek Durumu.....	55
6.2. AİLE ÖZELLİKLERİ	57
6.2.1. Evlilik Türü	58
6.2.3.Çocuk Sayısı	65
6.2.4. Fazla Çocuk Sahibi Olma Eğilimleri:	67
6.2.5. Ailenin Yaşadığı Mekân	74
6.3.SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER	78
6.3.1. Gelir Durumu ve Sosyo-Ekonomik Katmanlar	78
6.3.2. Zenginlik ile İlgili Düşünceleri.....	81
6.3.3. Para Edinimi ve Kullanımı	82
6.4.EĞİTİM.....	84
6.4.1. Eğitim Durumu	84
6.4.2 Erkek Çocuk için İstenilen Meslek.....	85

6.4.3 Kız Çocuklarının Okutulması	87
6.4.4 Kız Çocuk İçin İstenilen Meslek.....	88
6.5. SİYASET	89
6.6. AŞİRETİN YERLEŞİK HAYATA GEÇİŞİ.....	91
6.6.1.Yerleşik Hayata Geçme Süresi	91
6.6.2 Koçerliği Bırakma Sebepleri.....	92
6.6.3 Göçebe Yaşam ile İlişkileri.....	96
6.7 AŞİRETİN KENTLİLEŞMESİ	98
6.7.1 Şehir Hayatı ile İlgili Memnuniyet Durumu	99
6.7.2 Boş Zamanların Değerlendirilmesi	102
6.7.4. Aşirete Bağlılık.....	104
6.7.5. Şehirde Hayvan Yetiştirme	106
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	108
KAYNAKÇA :	115
EK-1: ANKET SORULARI	121
EK-2: GÖRÜŞME FORMU	129

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Siirt Merkez İlçesi'nin net göçü ve net göç hızı (2007-2011)	40
Tablo 2: Yaşa Göre Dağılım.....	52
Tablo 3: Cinsiyete Göre Dağılım	53
Tablo 4: Medeni Duruma Göre Dağılım	54
Tablo 5: Medeni Durumun Yaşa Göre Dağılımı.....	54
Tablo 6: Mesleğe Göre Dağılım	56
Tablo 7: Evlilik Türü Dağılımı.....	58
Tablo 8: Evlenecek Çocuklar İçin İstenilen Evlilik Türü Dağılımı	59
Tablo 9: Erkeklerin Eş Sayısı Dağılımı.....	61
Tablo 10: Kumalarının Olup Olmadığı Durumu (Bayanlar İçin).....	61
Tablo 11: Kuma ile Birlikte Yaşama Durumu (Bayanlar İçin)	62
Tablo 12: Türkiye'de Yıllara Göre Hane Halkı Sayısı ve Hane Halkı Büyüklüğü Dağılımı	63
Tablo 13: Aile Büyüklüğüne Göre Dağılım	64
Tablo 14: Çocuk Sayısına Göre Dağılım	66
Tablo 15: Fazla Çocuk Sahibi Olma Hakkında Fikirleri.....	67
Tablo 16: Cinsiyete Göre Fazla Çocuk Sahibi Olma Konusunda Fikirlerin Dağılımı...	68
Tablo 17: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Destekleme Konusunda Sahip Olduğu Çocuk Sayısının Cinsiyete Göre Dağılımı	69
Tablo 18: Fazla Çocuk Sahibi Olma Konusunun Yaşa Göre Dağılımı.....	70
Tablo 19: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Destekleme Sebepleri	71
Tablo 20: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Destekleme Sebeplerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	72
Tablo 21: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Desteklememe Sebepleri.....	73
Tablo 22: Evde Eş ve Çocuklar Dışında Yaşayanlar	75
Tablo 23: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu	76

Tablo 24: Oturulan Evin Oda Sayısı	77
Tablo 25: Aylık Gelir Seviyesi Dağılımı.....	79
Tablo 26: Katılımcıların Ekonomik Olarak Ait Hissettikleri Sosyal Katman.....	80
Tablo 27: Katılımcılara Göre Zenginliğin Anlamı	81
Tablo 28: İhtiyaç Halinde Borç Para Temin Etme Biçimleri	82
Tablo 29: Tasarrufların Değerlendirilmesi	83
Tablo 30: Eğitim Durumu	85
Tablo 31: Erkek Çocuklar İçin İstenilen Meslek.....	86
Tablo 32: Kız Çocuklarını Okutma İsteği Durumu.....	87
Tablo 33: Kız Çocuğu İçin İstenilen Meslek.....	88
Tablo 34: Ülke Gündemine Dair Düşünceler	90
Tablo 35: Siirt'e Yerleşim Süresi	92
Tablo 36: Koçerliği Bırakma Sebepleri.....	93
Tablo 37: Koçerliği Bırakma Sebebinin Cinsiyete Göre Dağılımı	95
Tablo 38: Göçebelik İle İlişkilerinin Devam Edip Etmeme Durumu.....	96
Tablo 39: Göçebe Hayata Dönme İstekleri	97
Tablo 40: Göçebe Hayata Dönme İsteklerinin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	98
Tablo 41: Şehir Hayatının Memnun Kalınan Yönleri	99
Tablo 42: Şehir Hayatından Rahatsız Olunan Konular	101
Tablo 43: Boş Zamanların Değerlendirilmesi	103
Tablo 44: Aşirete Bağlılık Durumu	105
Tablo 45: Şehirde Hayvan Yetiştirme Durumları	106
Tablo 46: Hayvan Yetiştirme Nedenleri	107

GİRİŞ

Türkiye’de toprağa bağlı olmayan, mevsimlere göre yaylalara göç eden ve göçebe yaşam tarzını sürdüren topluluklar vardır. Göçebe, konar-göçer, göçer veya koçer olarak adlandırılan bu toplulukların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yaşamları yerleşik hayattakilerden çok farklıdır. Bu topluluklar farklı farklı isimlendirilmelerine rağmen temel ortak özellikleri hareketli yaşam tarzlarına sahip olmalarıdır. Göçebelerin yaşam biçimlerinde mevsimlere bağlı olarak yapılan bir göç söz konusudur. Göçerler, ilkbahar aylarından itibaren yaylalara çıkarken, sonbaharda steplere inerler. Göçebelerin bir diğer özelliği ekonomisinin hayvancılığa dayanmasıdır. Mevsimsel göçler hayvanların yaşamlarına uygun yerlere yapılmaktadır. Hayvanlar için otlak ve sulak bölgeler göç için tercih edilmektedir. Göç ve getirdiği zorluklar beraberinde dayanışmayı da getirmektedir. Bu, kolektif bilince yani birlikte hareket etme güdüsünün gelişmesine etki etmektedir. Bu topluluklarda cemaatvari ilişkiler oldukça etkilidir. Birincil ilişkilerin ve yazılı olmayan kuralların hâkim olduğu bu topluluklar kan bağına dayalı birliktelik esastır. Söz konusu akrabalık, aşiret olarak da tanımlanmaktadır. Aşiretin kendi içinde bir hiyerarşisi vardır. Aşiretin bir alt basamağında kabile yer almaktadır. Kabileler birleşerek aşireti oluşturmaktadır. Kabilenin göçebe yaşamında önemli bir yeri vardır. Yaylada çadırlar farklı yerlerde kümelenerek kurulurlar. Aynı kabile veya yakın akrabalar aynı kümedeki çadırlarda yer alırlar.

Türkiye’de göçebe halinde yaşamını sürdüren topluluklar farklı yörelerde farklı isimlerle isimlendirilmektedirler. Ülkenin özellikle batı kısmında göçebe halinde yaşayanlara “Yörük” veya “Türkmen” denilirken doğusunda yaşayan göçebe Kürt aşiretlere “Koçer” denilmektedir. Bizim inceleme konumuz Koçerler üzerinedir. Koçerler hayvan sürüleri ile birlikte yaz mevsimini yaylalara çıkma suretiyle geçirirler. Hayvan sürüleri keçi ve koyundan oluşmaktadır. Keçi ve koyunların hızlı hareket etmesi ve yüksek yerlere çıkabilmesi Koçerlerin uzak yerlere ve yaylalara göç etmesinde kolaylık sağlamaktadır. Kışları ise daha sıcak bölgelere yerleşirler. Koçerler, yazları

Van, Hakkari, Bitlis illerinin yaylalarında geçirirken kışları Siirt, Mardin ve Şırnak illerinin kırsal bölgelerine yerleşirler. Yazları otlak ve sulak yerler tercih edilir. Kış yerleşmeleri köy kiralanmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Kışları köylere yerleşmeleri Koçerlere “yarı göçebe” niteliği kazandırmaktadır.

Aşiret toplumsal bir örgütlenme şeklidir. Bu örgütlenme biçimi Kürt toplumunda oldukça etkilidir. Buna karşılık Kürtlerde aşiretli ve aşiretsiz ayrımı yapılmıştır. Ayrıca tarih boyunca aşiretsiz Kürtler aşiretlilerin tahakkümü altında yaşamışlardır. Göçebe Kürt aşiretler Osmanlı öncesi dönemde bölgedeki emirliklerin silahlı kuvvetlerini meydana getirdiği için diğer aşiretlerden daha üstün sayılmıştır. Bu üstünlük Osmanlı döneminde de sürmüştür. Ancak 18. yüzyıldan itibaren Osmanlının merkezileşmeye yönelik politikalar bölgeyi etkilemiş ve emirlikler dönemi sona ermiştir. Böylelikle göçebe Kürt aşiretlerinin de gücü eskiye kıyasla zayıflamaya başlamıştır.

Aşiretli olmak, Koçerliği tamamlayan unsurlarından en önemlilerinden birisidir. Aşiret, zor hayat koşulları içinde yaşayan Koçer topluluklar için aynı zamanda yardımlaşma ve dayanışmanın dayanağıdır. Kendi aralarında birliği sağlayan bir faktör olduğu gibi diğer topluluklara karşı da bir savunma aracıdır. Koçerler göç esnasında değişik yerlerden geçerler. Farklı göçebe aşiretlerle karşılaştığı gibi yerleşik aşiretlilerle de karşılaşabilmektedir. Aşiretli olma, hem yerleşikler hem de Koçerler için bir güç ve ayrıcalığa sahip olmayı ifade eder. Bu açıdan farklı aşiretlerin karşılaşması, aşiretli olma sebebiyle talan, hırsızlık, yağma veya ölüm gibi olayların yaşanmasını engelleyebilmektedir.

Türkiye’de göçebe yaşam tarzını sürdürenlerin sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Bu durum göçebelerin yeni bir yaşam biçimine geçişini ifade etmektedir. Göçebeler köylere ve kentlere yerleşerek göçebeliği bırakmaktadırlar. Köye yerleşenler de daha sonra kentlere göç etmektedir. Göçebelikten kent hayatına geçiş ile birlikte göçebeler farklı bir hayata da geçiş yapmaktadırlar. Hayvancılığa dayalı göçebe bir hayat sürmekte olan Koçerlerin, birden kent hayatına geçiş yapmalarının sonucu olarak pek çok uyum sorunu ile karşı karşıya kalmaları doğaldır. Sosyal açıdan farklı bir geleneğe sahip olmaları, Koçerlerin kente uyum sürecini etkilemektedir. Kente göç edenlerin kente tutunmaları için öncelikle ekonomik olarak var olmalıdırlar. Bu, Siirt’e göç etmek

zorunda kalan Koçerler için de geçerlidir. Koçerlerin ekonomik olarak var olabilmeleri için bildikleri tek şey olan hayvancılığı devam ettirmeleri gerektirmiştir ve bu durum onların kente entegre olmasını yavaşlatmıştır. Ayrıca kentte yeni yerleşim alanlarını kendi yaşam tarzlarına göre oluşturmaları çarpık kentleşmeyi beraberinde getirmektedir. Siirt'e yerleşen Koçerlerin çoğu kentin kenar mahallelerinde tek veya iki katlı evlerde oturmaktadır. Hayvan besleyen Koçerler genellikle evin bodrumunu hayvanlar için ahır olarak kullanmaktadırlar. Bodrumu olmayan evlerde ise hayvanların barınması için evin kenarına eklenerek ahır yapılmaktadır. Kırsal bir yaşam görüntüsü veren bu alanlarda birincil ilişkiler devam etmektedir. Böylelikle kent ve modern hayat ile bir çatışma görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, kente yerleştikten sonra kentlilerle geliştirdikleri sosyal ilişkiler, Koçerlerin kent hayatına uyum sağlamalarını olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca çocukların eğitim yolu ile toplumsallaşması Koçer çocukların kente ve kent hayatına entegre olmalarını hızlandırmaktadır. Farklı bir yaşam tarzından geldikleri düşünüldüğünde Koçerlerin kent hayatına uyumu bilindik kentlileşme süreçlerinden uzun sürebilir.

Çalışmamız altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın metodolojisi, ikinci bölüm göçebe, göçebelik ve göçebelik türlerini, üçüncü bölümde kent, kentleşme ve kentlileşme kavramlarını açıklayacağız. Dördüncü bölümde aşiret kavramını ele alacağız. Beşinci bölümde Siirt Kenti, Siirt Koçerleri ve Dudêran Aşireti hakkında bazı bilgiler verilip altıncı bölümde ise Siirt kent hayatına geçen Dudêran aşireti Koçerleri ile yapılan anket ve mülakattan elde edilen bulgular ve bu bulguların değerlendirilmesi yer alacaktır. Sonuç bölümünde bütün bulgular özetlenecek ve genel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümde, araştırmanın konusu, amacı, kapsam ve yöntemi hakkında bilgiler yer almaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Koçer aşiretlerden Dudêran aşireti örneğinde Koçerlerin kentlileşmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Göçebe yaşam tarzı ve kent yaşam alışkanlıkları dikkate alındığında Koçerlerin kente yerleşmesinde çelişkili bir durum yarattığı görülmektedir. Bu çelişki, sosyolojik açıdan araştırmayı gerektiren bir problem arz etmiş ve bir araştırma konusu olarak üzerinde çalışmayı anlamlı kılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, Siirt kentine yerleşmiş Dudêran aşiretine mensup Koçerlerin kentlileşme durumunu ortaya koymaktır. Bu sebeple betimleyici veya durum saptayıcı araştırma türü seçilmiştir. Göçebe ve kent yaşamı arasında kalan Koçerlerin kentli olurken göçebeliğin temel geçim kaynağı olan hayvancılığı kente taşıması farklı bir durumun oluştuğunu göstermektedir. Hem göçebelik alışkanlıklarını sürdürmeye çalışmaları hem de kentli bir takım davranışlar edinmesi göçebelerin kente uyumunda yeni bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Çalışmanın temel hedefi bu yeni durumu çeşitli sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlarıyla ortaya koymaya çalışmak olacaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE YÖNTEMİ

Üzerinde çalıştığımız Duderan Aşireti Koçerleri, gözlemlerimize göre, kente yerleşmelerine rağmen kentliler tarafından ötekileştirildikleri anlaşılmaktadır. Ama mekânsal olarak kentte yaşaması ve kent olanaklarından faydalanmaları açısından “kentli” olmaktadır. Diğer taraftan sahip oldukları Koçerlik vasıfları onların kent yaşamlarını etkilemektedir. Koçerlik ve kentli olma antagonistik bir durum ortaya çıkarmaktadır. Sosyal yapı içinde Koçerin kente uyum problemiğinin içinde bu antagonistik durum bir gerilime sebep olmaktadır. Bu bağlamda araştırma ile ilgili kurduğumuz temel varsayımı şudur: “Göçebe yaşamdan kent hayatına geçen Koçerler kente uyum ile ilgi önemli sosyolojik değişimler yaşamaktadırlar”. Bu eksende araştırmanın diğer varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

1. Aşiret mensuplarının bazı tutum ve davranışları kentli özellikleri yansıtırken çoğunlukla çelişkili bir durum arz etmektedir.
2. Aşiret yapısının kentleşmeye bağlı olarak çözülmesi beklenirken aşiretçilik, kente de yansımaktadır. Aşirete ait mensubiyet duygusu, aşiretin kentte de varlığını sürdürmesine sebep olmaktadır.
3. Yerleşik hayata geçen Koçerlerin aile yapısı değişme uğramıştır.
4. Kentlileşme süreciyle birlikte, Aşiret üyelerinin dayanışması, aynı aşiretten ziyade akrabalık dayanışmasına kaymıştır.
5. Kente yerleşen Koçer aşiret mensupları siyasete ve ülke gündemine daha yakın ilgi göstermektedirler.
6. Kente yerleşen kadın Koçerler ve gençler erkeklere kıyasla kent hayatından daha fazla memnundurlar.

Bu araştırma önce ilgili literatürün ve konuyla ilgili çalışmaların taranmasıyla başlamıştır. Literatür tarandıktan sonra ve bir taraftan da devam ederken araştırmanın uygulama bölümü için anket ve mülakat soruları hazırlanmıştır. Anket ve mülakat soruları hazırlandıktan sonra bir grup üzerinde kontrol edilmek suretiyle düzeltmeler yapıp son hali elde edilmiştir.

Araştırma, Siirt İli kenar mahallelerinde yerleşik hayata geçmiş Dudêran Aşireti örneği üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, Dudêranlıların yoğun olarak yaşadıkları Siirt'in Ulus, Alan, Dumlupınar ve Evren mahalleleri oluşturmaktadır. Araştırma söz konusu mahalleler ile sınırlıdır. Aşiretin ileri gelenleri tarafından bu dört mahallede yaklaşık 900 hane aşiret mensubu aile bulunduğu belirtilmiştir. Bu bilgiye dayalı olarak, evrenin yaklaşık %25'ine tekabül eden 200 hane örneklem büyüklüğü olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı mahallelerin muhtarları yardımıyla adresler tespit edilip her 4 haneden birine 37 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Anket uygulanan katılımcılar için yaş alt sınırı 18 olarak belirlenirken, yaş üst sınırı konulmamıştır. Ayrıca ankete katılması sağlanan kadın ve erkek sayılarının birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Veriler SPSS 15.0 programı ile çözümlenerek değerlendirilmiştir.

Araştırmada öncelikli olarak kullanılan veri toplama aracı anket olup bazı konular hakkında derinlemesine analiz yapılabilmesi için diğer bir veri toplama aracı olan görüşmeye de başvurulmuştur. Görüşme 15 kişi ile yapılmıştır. Güvenilir bilgi edinmek için bazı görüşmeler tekrarlanmıştır. Görüşmeler sohbet ortamında ve bir kısmı ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Ses kaydı alınmayan görüşmeler, not tutularak kayıt altına alınmıştır. Ayrıca yaşam tarzlarına yönelik gözlemlerimiz de veri toplamada önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Siirt'te çalışıyor olmam hem zaman hem de ekonomik açıdan kolaylık sağlamıştır. Ayrıca çalışma konusu olan Dudêran aşiretinin konuştuğu dil olan Kürtçeyi bilmem ve Dudêran aşiretine rahat ulaşmam yaptığım çalışmayı kolaylaştırmıştır. Buna karşın katılımcıların ekonomik konularda bilgi vermek istememeleri gibi bazı sorunlar yaşanmıştır. Gelir seviyesi sorusuna katılımcıların daha düşük düzeyde cevap verme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Anket uygulamalarının yardım amaçlı olduğu beklentisi de gözlemlenmiştir. Sorulan sorularda katılımcıların isimleri sorulmamasına rağmen, katılımcılar çalışmada isimlerinin yer almamasını istemişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇEBELİK

Göçebelik kapsamlı bir kavram olmakla beraber genellikle hayvancılığa dayalı hareketli bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Hayvan yetiştiriciliği doğal olarak sabit bir mekân üzerinde yerleşmenin zorluğunu ya da coğrafya üzerinde yer değiştirme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Göçebelerin bazıları büyükbaş hayvan beslerken bazıları da küçükbaş hayvan beslemektedir. Göç edilen yerlerin yüksekliği, iklimi, bitki örtüsü gibi faktörler beslenen hayvan türünü etkilemektedir. Özellikle kısa mesafelerde göçebeliği sürdürenler büyükbaş hayvanları, dağlık arazilerde ve uzak mesafeli yerlere göç edenler koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanları tercih etmektedir. Hayvancılık temel geçim kaynağı olmasına karşın bazı göçebeler kısmen tarım ile de uğraşmaktadır. Bazı göçebeler göç ettikleri yerlerde verimli arazilerde tarım ve ziraat ile uğraşabilmektedir. Ancak tarım ile uğraşan göçebeler oldukça azdır. Göçebelerin hareketli yaşam tarzları mevsimlere dayanmaktadır. Yazları yüksek yerlere, kışları ise iklimin kışın daha ılıman geçtiği bölgelere göç ederler. Göçler hayvanların yaşam koşullarına göre yapılmaktadır. Hayvanlar için verimli otlak ve sulak bölgelere göç esas alınmaktadır. Bu bölümde göçebe ve göçebelik çeşitleri ele alındıktan sonra Türkiye’de göçebelikle ilgili bazı tarihsel bilgilere yer verilecektir.

2.1. GÖÇEBE VE GÖÇEBELİK

İnsanlar tarih boyunca yaşamlarını sürdürme adına değişik yollarla göç etmişlerdir. Göçler neticesinde sürekli bir hareketlilik yaşanmıştır. İçinde yaşadıkları doğal çevrenin yeterli gelmemesi sebebiyle insanlar uzun süre durmadan başka yerlere göç etmişlerdir. Şehirlerin ortaya çıkması, ticaretin gelişmesi ve daha sonra sanayi devrimi gibi değişimler ve yeniliklerle birlikte yerleşik hayat insanlık için temel bir yaşama durumu haline almıştır ve göçün niteliği farklı bir aşamaya geçmiştir. Tarım ve hayvancılığa dayalı göçlerin yerini endüstriye dayalı kırdan kente göçler almıştır.

Ancak yerleşik hayata geçmeyip yine hayvancılık için göç edenler, göçebe hayat tarzını yaşamaya devam edenler azalarak da olsa varlığını sürdürmüşlerdir.

Göçebe sözünün göç-oba'dan ya da Farsça göç-ave'den geldiği söylenmektedir. Osmanlılarda göçerevli, göçkün, göçkücü tabirlerinin yaygın olarak kullanıldığı, göçkücü tabirinin “evi olan fakat mevsime göre yer değiştiren” anlamında kullanılmıştır. Ortaasya Türk ağzlarında köçmek, oturmak, kotormak ve taşınmak deyimleri kullanılmaktadır (Ögel, 1985: 5). Bu ifadeler dışında yaylacılık, göçebe-hayvancılık, konar-göçerlik, pastoralizm ve nomadizm ifadeleri kullanılmakla birlikte hepsi göçebe yaşam tarzını ifade etmektedir.

Göçebe kavramı 26/09/2006 tarih 5543 sayılı yeni İskan Kanununun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Yerleşik tarımsal faaliyetler dışında kalmış, sabit ve daimi bir konuta bağlı olmadan geçimlerini göçer hayvancılıkla sağlayan, tabiat ve iklim şartlarına göre yurt içinde yaylak ve kışlaklar arasında göçen, bu hayat tarzını kadimden beri sürdüren, aralarında hısımlık ilişkileri bulunan ve hayvancılık faaliyetlerini bir grup halinde yürüten Türk vatandaşlarıdır”. Devletin göçebe tanımında dikkat çeken, kadim bir gelenek olmasının yanı sıra akrabalık ilişkisine vurgudur. Göçebelerin yaşam tarzı beraber olmayı gerektirmekte olup bu birliktelik akrabalık bağı ile sağlanmaktadır. Başka bir tanımda; “Göçerlik ya da göçebelik, temel iktisadi faaliyeti hayvancılık olup hareketli toplulukların yaşam tarzı” (Taşdelen, 1997: 17) olarak değerlendirilmektedir.

Pastoralizm, evcilleştirilmiş koyun, keçi, sığır, deve, lama ve yak, ren geyiği (karibu) gibi geviş getiren (ruminant) hayvan sürülerinin açık alanlarda otlatılmalarının ağırlıklı olduğu bir ekonomik etkinliktir. Başlı başına bir geçim tarzı olarak karşımıza çıktığı, ancak tarımla karışık uygulamaları da vardır. Göçebe hayvancılık (pastoral-nomadizm) mevsimlik göç örüntüsünün sürekli yerleşim birimlerine dayanmadığı, konar-göçer tarzda büyük ölçüde hayvansal kaynaklara bağımlı yaşayan gruplarda görülen şeklidir. Tarımcı-göçebelik (agro-pastoralizm) ise, kısmen tarımsal üretim de yapan hayvancılar için söz konusu bir tanımlamadır. Bunun dışında tümüyle yerleşik-tarımcı olup, hayvan sürüleriyle yüksek dağ (Alpin) çayırlarına mevsimlik göç (transhüman) yapan gruplar da bulunmaktadır (Ersoy, 2003: 679).

Bir tanıma göre; yaşamak için gerekli kaynakları elde edebilmek için avcılık ve toplayıcılık ile uğraşan göçebe toplumlardan, çağdaş endüstriyel toplumlarda işçi olarak çalışan ve “endüstriyel göçebe”, olarak nitelendirilen belirli gruplara kadar pek çok topluluk “göçebe”, bunların faaliyetleri de “göçebelik” olarak ifade edilmektedir (Somuncu, 2005: 14). Bu tanımda görüldüğü üzere avcılık ve toplayıcılık dışında günümüz insanlarından yaşamlarını sürdürme adına bir şehirden başka bir şehre göç edenler de göçebe olarak tanımlanabilmektedir. Göçebelik, bir topluluğun, yaşamlarını ve soylarını sürdürebilmek için düzenli aralıklarla yer değiştirme alışkanlığıdır. Göçebelikte insanların hayvanın doğal yaşantısına uyması söz konusudur. (Sayılır, 2012: 566). Geçimlerini sağlamak amacıyla insanlar, hayvanların doğal yaşantısına uygun yerlere göç ederler. Zamanı ve mekânı belli olan bu göç, aynı zamanda bir yaşam tarzını da yansıtır.

Kısaca göçebelik; yaşamlarını sürdürme amacıyla hayvanları ile birlikte mevsimlere bağlı olarak sürekli yer değiştirme alışkanlığı veya hareketli yaşam biçimidir. Göçebe ise toprağa bağlı olmayıp, hayvanları ile birlikte mevsimlere göre yer değiştiren kimse veya topluluktur. Göçebelik bir yaşam biçimi iken göçebe ise bu yaşam biçimini sürdüren kimsedir.

2.2. GÖÇEBELİK ÇEŞİTLERİ

Göçebe yaşam tarzı ve temel geçim kaynağı bağlamında göçebeliliğin farklı türleri görülebilmektedir. Göçebeliği coğrafya, antropoloji, sosyoloji, etnografya, halkbilim gibi birçok bilim dalı incelemektedir. Bu yüzden her araştırmacı alanına ve ilgisine göre göçebeliği değerlendirmekte ve sınıflandırmaktadır. Bu bağlamda bazı araştırmalar neticesinde göçebeliği sınıflandıran çalışmalara değinmek gerekmektedir.

Ögel (1985: 44-51) Türk Kültür Tarihine Giriş isimli eserinde Türk göçerevliliğinin şekillerini tam göçerevlilik, yarı göçgüncüler ile devlet ve ordu düzeni ile hayvancılık olarak üçe ayırmaktadır. Tam göçerevlilik, Moğolistan ve Altayların kuzeyinde yaşayan Türk göçgüncüleri geniş kitleler halinde yaşıyor ve hayvanları için yeni otlaklar ve sular arıyorlardı. Hem ziraat hem de hayvancılığa dayalı bir ekonomiye

sahip olduğu gör÷lmektedir. Yarı göçgüncüler ise “köy-yayla” hayatı olarak da tanımlanabilir. Ancak yalnız köyler değil şehirler de yaylasız kalmazdı. Devlet ve ordu düzeni ile hayvancılık ise hükümdar ile ordunun bizzat hayvan beslemeye katılmasıdır.

Güneydoğu Toroslarda göçebelik üzerine çalışmalar yapan Hütteroth göçebeliği üç gruba ayırmaktadır (Denker, 1960: 136):

- a. Horizontal Göçebelik: Yer değiştirmelerin ve göçlerin büyük mesafeler arasında gerçekleştiği, otlakların yatay doğrultuda değiştirildiği “Sahra Göçebeliği”,
- b. Vertikal Göçebelik: Dağlık bölgelerde daha farklı bir şekilde gelişmiş olan ve otlakların dikey doğrultuda yani düzlüklerden dağlara doğru değiştirilmesi ile gerçekleşen “Dağ Göçebeliği”,
- c. Göçebe çobanlığın bilinen bu iki önemli tipinin dışında, göçebelikten yerleşik hayata geçiş şekilleri olarak nitelenen ara tipler vardır. Bunlar göçebelikten farklı olarak yarı göçebelik, yaylacılık ve transhumans kavramları ile açıklanan “göçebe hayvancılık”.

Mehmet Eröz (1991: 71-72) ise göçebeliği ikiye ayırmıştır. Bunlardan birisi tam göçebelik, diğeri ise yarı göçebeliktir. Tam göçebeliği de, yatay ve dikey olarak ikiye ayırmıştır. Eröz’e göre yatay göçebelik, uzak mesafeler arasında cereyan eden ve daha ziyade Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika gibi çöl bölgelerinde gör÷len göçebelik türüdür. Dikey göçebelik, yazın yüksek dağlar üzerindeki yaylalara, otlaklara, kışın kışlaklara göçmek şeklinde ortaya çıkan göçebelik türüdür. Yarı göçebelik ise, göçebelikten yerleşik hayata geçişte ara tip olarak tanımlamıştır. Kışın köylerde çadır yerine ağaç, taş, tuğla, saz gibi evlerde oturulur, daha ziyade hayvancılıkla yürüeyebilen hububat ziraatı yapılır; yazın ise, hayvanlar alınıp yaylalara çıkılır ve çadırda kalınır. Orta Asya’daki Türk aşiretlerinin önemli bir kısmı, İran’daki Kaşgaylar ve Türkmenler, Anadolu’daki Yörüklerin büyük bir çoğunluğu bu göçebelik modeline uymaktadır.

Muhtar Kutlu’ya göre (1987: 27-28) ise göçebelik kendi içinde dört sınıfa ayrılmaktadır:

1. Gerçek göçebelik (göçebe çobanlık); Sabit bir konutu ve yerleşim yerine bağlı olmadan ve çadırlarda yaşayan, üyeler arasında soy-sop ilişkisi kuvvetli olan insan

gruplarının yaşam tarzlarıdır. Temel geçim kaynağı hayvancılık olup sürekli göç halinde yaylak ve kışlaklarda hayatlarını sürdürürler.

2. Yarı Göçebelik; göçebelik ile yerleşik hayat arasındaki hayat tarzı olup, göçebelikten yerleşik hayata geçiş aşaması olarak kabul edilmektedir. Yarı göçebelik, “küçük göçebelik”, “göçer-köylülük” ve “sezon ya da mevsim göçebeliği” olarak da adlandırılmaktadır.
3. Yaylacılık; ziraatın yanı sıra hayvancılık yapan, yaz aylarında hayvanların daha iyi beslenebilmesi ve daha iyi ürün elde edilebilmesi amacıyla hayvan sürüleriyle birlikte 1,5-2 ay yaylalara çıkan dağ, orman ve ova köylülerinin ekonomik faaliyetidir. Yaylacı köylüler, geçimleri ziraata dayalı olan yerleşik köylülerdir. Yaylacılık, Anadolu’da en yaygın görülen göçer hayvancılık tipidir.
4. Transhumans; mevsime göre otlak alanlarından faydalanma zorunluluğu ile hayvan sürülerinin büyük mesafeler arasında gerçekleşen göçlerini ifade etmektedir. Yani transhumans yalnız sürülerin katıldığı mevsimlik bir hayvan göçüdür. Transhumans, göçebelik, yarı-göçebelik ve yaylacılıktan ayıran en belirgin özellik, sürü sahiplerinin sürü ile beraber gitmemesidir. Transhumansta sürülere ücretli çobanlar eşlik ederler ve sürü sahipleri çoğunlukla köyde otururlar.

Görüldüğü üzere göçebelik farklı isimlendirilmesine rağmen temel özellikleri aynıdır. Göçebeler, geçimlerinin temini için yaşam boyu hareketliliği tercih etmişler. Geçim kaynağı için hayvan türlerinin farklılığı ile birlikte bazıları hayvancılık yanında tarımla da uğraşmaları göçebelerin birbirlerinden ayrılan özellikleridir. Hayvancılığın yanında tarım ile uğraşanlar çok azdır. Bazı göçebeler büyükbaş, bazıları ise küçükbaş hayvan yetiştirmektedir. Hayvan türlerinin farklılığı coğrafi duruma bağlıdır. Büyükbaş hayvanlar daha az engebeli yerlerde tercih edilirken küçükbaş hayvanlar uzak mesafelere yapılan göçlerde ve engebeli yerlerde tercih edilmektedir.

Bazı insanlar yaşamlarını sürdürmek için ziraat ve tarım, bazıları da ürünlerinden yararlanmak için koyun, sığır, keçi, arı ve ipek böceği gibi hayvancılıkla meşgul olurlar. Geçimlerini ziraat ve hayvancılık ile sağlayanlar mecburen badiyelere (bedevilik hayatına) yönelirler. Çünkü ekebilecekleri ve hayvanlarını otatabilecekleri geniş alanları kentlerde değil ancak badiyelerde bulabilirler. Bu insanların badiyelerde

yaşamı kaçınılmaz olup bir araya gelip yardımlaşmalar yolu ile geçimlerini sağlayarak yaşamlarını sürdürürler. Yaşamını bu şekilde sürdürenler durumları düzelir ve refah seviyesine ulaşması halinde, bu durum onları yerleşik hayata geçmeye, kentsel hayatın özellikleri olan beslenmede, giyim kuşamda daha iyisini elde etmek için yardımlaşmaya, geniş evlerde oturmaya ve kentler oluşturmaya yöneltir (İbni Haldun, 2004: 159). Bu bağlamda insanlar göçebelikten kent hayatına doğru bir geçiş yaşamak zorundadır. Göçebeliğin yaşam koşulları, zaruri bir dayanışmanın oluşmasına sebep olmaktadır. Bu dayanışma, göçebelerin daha refah bir yaşama geçmesine de yardım etmektedir. Zorlu yaşam koşulları içinde olan göçebelerin kent hayatına geçişi bu dayanışma ile sağlanmaktadır.

2.3.TÜRKLERDE VE KÜRTLERDE GÖÇEBELİK VE TARİHSEL DEĞİŞİMİ

İnsanlık tarihinde olduğu gibi Türkler’ de de göçebelik önemli bir yere sahiptir. Türkler’de göçebelik köklü bir geçmişe sahiptir. Türkler genellikle göçebe yaşam tarzını benimsemiş olup aşiretler halinde yaşamıştır. Bu aşiretler birleşerek devlet kurmuşlardır. Osmanlı göçer bir boy olan Oğuz Türkleri tarafından kurulmuş olup imparatorluğa yükselmiştir. Osmanlı Devletinde kent, kasaba ve köylerde yaşayan yerleşikler ve göçebe halinde yaşayan konar-göçerlerin farklı yükümlülükleri vardı. “Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarında göçebelerin, yeni şehirler kurmada veya ele geçirilen şehirlerin gelişmesinde ön plânda olmadıkları görülmektedir. Zaten onların yerleşik hayata geçirilmeleri kolay olmadığı gibi, sosyal yapılarını hemen değiştirebilecekleri bir köklü değişimin gerçekleştirildiğini düşünmek zordur.” (Saydam, 2009: 12).

Osmanlı devletinde göçebe halinde yaşayanlara Yörük veya Türkmen denilirdi. Lindner’e göre (2000: 94) göçebeler “yürümek” fiilinden gelen yürük ismiyle tanımlanır. Faruk Sümer “Yörük” kelimesini “Göçebe Türkmenler” olarak kullanmaktadır (Beşirli ve Erdal, 2007: 133). Ancak Naci Kum her Yörük’ün Türkmen olduğu, buna karşılık her Türkmen’in Yörük olamayacağını belirtir. Yörükler, Türkmen aşiret hayatının sadece davar sürülerini otlamakla geçinen ve daha iptidai bir hayat tarzı içinde olanlarıdır (Beşirli ve Erdal, 2007:136). Türkmen ise 11. Yüzyıldan sonra kitleler

halinde İslam'a giren oğuzlara Müslümanlar tarafından verilen isimdir. Türkmenler konar-göçerdiler. Bu yaşam tarzlarını Anadolu'ya geldikten sonra da devam ettirmişlerdir. 16. yüzyıl Osmanlı kayıtlarında Kızılırmak'ın batısında göçer hayat yaşayanlar Yörük olarak adlandırılırken, Kızılırmak'ın doğusu ve güneyinde kalan yeni fethedilmiş bölgelerdekilere Türkmen deniyordu. Türkmen tabiri bu dönemde siyasi bir tanımlama olarak Osmanlılar tarafından kendi konar-göçerlerini (aslında Türkmenlerini) rekabet halinde oldukları Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Dulkadirli gibi Türkmen beyliklerinin tebaasında ayırmak için "Yörük" olarak adlandırmaktaydı (Sakin, 2010: 22-23).

Gerek İslam öncesi gerekse İslam sonrası Türk devletlerinde konar-göçerler devlet için önemli bir yere sahipti. "Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı göçer aileleri belirli bölgelere yerleştirmek, onları düzenli hale getirmek ve vergi başta olmak üzere onlardan çeşitli alanlarda faydalanmak istemişlerdir. Türk devletlerinin çeşitli nedenlerden dolayı iskân politikaları geliştirmelerine ve halkın göçerlikten yerleşik hayata geçmesini teşvik etmelerine karşılık, genellikle göçer halkın bu girişimlere sıcak bakmadığı bilinmektedir" (Beşirli ve Erdal, 2007: 141). 14. Yüzyıl Osmanlısında nüfus ve arazi yazımlarının başlaması tüm Osmanlılar tebaasının yerleşmesi, yerlerinin kolaylıkla tespit edilmesi ve böylelikle de vergilendirilmelerine verilen önemi ortaya koyarken, yeniçeri ordusunun kurulması ve devşirme uygulamasının başlatılması, orduda göçebe gereksinimin azaldığına işaret ediyordu (Lindner, 2000: 88). 17. ve 18. yüzyılların Osmanlısında karşılaşılan iskân sorunlarının niteliğinde önemli değişimler olmuştur. Bu dönemden itibaren artık yeni alanların İmparatorluğa kaynaştırma amacıyla yapılan yer değiştirmeler söz konusu değildi. İmparatorluk sınırlarını genişletmemesi sebebiyle yer değiştirmeye dayalı iskân politikasını değiştirmek zorunda kaldı. Bu durumda iskân sorunu büyük ölçüde verimli ovalardaki köylerin ve yol güvenliğini sağlayan derbent köylerin canlandırılmasından ibaretti. Artık kırsal alanda 16. Yüzyılda olduğu gibi yerleşik nüfusun belli oranını çekerek nüfus yoğunluğunu bir tür optimuma getiren bir sürgün düzenlemek söz konusu değildir. Yapılabilecek olan konar-göçer aşiretlerin iskânıdır. Artık bu tarihten sonra sürgün terimi ağırlık kazanmaya başlamıştır. Aşiretlerin iskânı ile hem tarımsal üretim hem de imparatorluk içindeki güvenlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Yerleştirilmeye çalışılan konar-göçerler Anadolu'da batıdan doğuya doğru Yörük, Türkmen ve Kürt aşiretleri

olarak sıralanıyordu. Anadolu'nun güneyinde ise Arap aşiretleri bulunuyordu. Aşiretlerin iskânı belli bir yönetsel örgütlenme içinde gerçekleşiyordu. Bu sancılı bir süreçti. Konar-göçerliğe alışmış aşiretlerin yerleşik yaşama uyumları kolay değildi. Yerleştirildikleri ovalar çoğu kez bataklıklarla doluydu. Sıtmalı alanlarda göçerler büyük kayıplar veriyorlardı. Kimi yerlerde dağıtılan topraklar yeterli ve verimli olmuyordu. Bu nedenlerle yerleştikleri yerleri terk ediyorlardı. Bunun için devlet yolları tutuyor, onları yerlerinde kalmaya zorlayıcı mekanizmaların yanında özendirici önlemler de alıyordu. Örneğin ilk gidip yerleşen aşiretlere en iyi toprak veriliyordu. Bir yandan zor bir yandan özendirme yolları ile Osmanlıların 18. Yüzyılda Anadolu'da kırsal alanda yerleşik yaşamı belli ölçüde geliştirdikleri söylenebilir (Tekeli, 2011: 146-147). Osmanlı'nın ekonomik olarak duraklaması ve yeni topraklar elde edememesi göçebeleri olumsuz yönde etkilemiştir. Göçebelerin yerleşikliğe geçişi zorunlu iskâna tabi tutulmaya kadar varmıştır.

Göçebelerle Osmanlı yönetimi arasındaki irtibat noktası aşiret liderleriydi. Aşiret lideri yönetim adına ceza veren konumdaydı ve yerel yöneticiler aşiret liderine müdahale edemezdi. Aşiret üyelerine göre reis tek iktidar sahibiydi. Osmanlı kanunları yönetim güçlüğü çıkardığı için göçebelerin hareket ve bağımsızlıkları üzerinde yoğunlaştı. Osmanlı, göçebelerin siyasi potansiyellerini askeri tehdit unsuru olarak gördü. Osmanlı, göçebeleri denetim altında tutmaya hatta onları yoksulluğa sürükleyerek yerleşmelerine yönelik olarak, tüm göçebelerden sürülerin yetersizliğine bakılmaksızın asgari bir vergi ödenmesi istendi. Osmanlı koyun vergisi göçebeler için geleneksel bir vergi değildi. Göçebenin ödeme gücünü hesaba katmayan bir vergiydi. Daha sonra ağıl vergisi konuldu. Ayrıca kış ve yaz otlak cezalarıyla göçebelerin ve sürülerin uzun göç yürüyüşlerinin kontrol altında tutulması amaçlanıyordu (Lindner, 2000: 95-117). Göçebelerin yerel yöneticilere bağı olmaması beraberinde asayiş sorunları getirmişti. Asayişin sağlanması için önce göçebeler kontrol altına alınmaya çalışıldı. Bununla birlikte yerleşik hayata geçişe teşvik edildi ve göçebeliği devam ettirenleri yıldırmaya yönelik politikalar geliştirildi.

Osmanlı'nın göçebe Kürt aşiretlerini iskân etme çabası 18. ve 19. yüzyıl boyunca sürmüştü. Diyarbakır bölgesi, bazı aşiret ve oymaklara iskân sahası olarak ayrılmıştı (Özer, 2009: 226). Türk ve Kürt göçebelerin iskânında farklı gelişmeler yaşanmıştır.

Türk göçebelerin yerleşik düzene geçilmesi için yürütülen politikalar devam ederken özellikle II. Abdülhamit dönemi ile birlikte Kürt göçbeleri üzerinde iskân politikası uygulanmamıştır. II. Abdülhamit seleflerinin başlattığı reformları sürdürmekle beraber bazı politikalarda tam tersi yönde gözükiyordu. Reformlar, göçerlerin yerleşik hayata geçmesini ve aşiret yapılarının çözülmesini amaçlamışken, II. Abdülhamit bu genel amaca ters düşer gibi gözükiyordu (Bruinessen, 2011: 285). II. Abdülhamit, merkezi otoriteyi tesis etmek, Doğu Anadolu’da devletin etkin olabileceği yeni bir sosyo-politik denge kurmak, aşiretlerden askeri güç olarak faydalanmak, Ermenilerin faaliyetlerine engel olup Ermenilerle Müslümanlar arasında güç dengesini tesis etmek, Doğu Anadolu’yu Rus saldırılarından ve İngiliz politikasından korumak ve Panislamizm politikasını yürütmek amacıyla Hamidiye Alaylarını kurdu (Kodaman, 1983: 30). Hamidiye Alayları, Kazaklar model alınarak kuruldu. Göçer ve yarı göçer Kürt aşiretleriyle Türk Aşiretlerinden (Karapapak) seçilen askerler, süvari alayları şeklinde aşiret reislerinin yönetimine veriliyordu. Eski Botan emirliğinin reisleri arasından Miranlı Mustafa Paşa bir Hamidiye alayının başına getirilmiş ve paşa yapılmış, diğer göçer aşiretlerin reisleri daha küçük rütbelere almışlardı. Böylece Çoxsor ve Şillet konfederasyonlarında yer almış aşiretler, onun komutası altına girdiler. Bu durum yerleşik nüfusun denetim altına alınmasına imkân hazırladı (Bruinessen, 2011: 286-287-288). II. Abdülhamit Hamidiye alaylarına verdiği yetkiyle Kürt aşiretler kendi aralarında mücadele ederken merkezi yönetimin bölgeye hâkimiyetini sağlamış, diğer taraftan Ermeni ve Rus saldırılarına müdahale etmiş oluyordu. Cumhuriyete kadar Göçebe Kürt aşiretleri önemli bir yere sahipti. Bu döneme kadar göçebe Kürt aşiretleri iskâna zorlanmamıştı. Cumhuriyet, göçebe Kürt aşiretleri için yeni bir süreç başlatmıştı. Cumhuriyetle birlikte göçebelerin iskânı ile ilgili çalışmalar yapılmış ve 1934 yılında 2510 sayılı İskân Kanunu, göçebe Türk ve Kürt aşiretlerini yerleşik hayata geçirmek amacıyla çıkarılmıştır. Ayrıca bölgede çıkan isyanlar (Şeyh Sait, Ağrı ve Dersim gibi) ve bu isyanların bastırılmasına yönelik uygulanan yöntem göçer ve yerleşik Kürt aşiretlerini zor durumda bırakmıştı. Bu dönemde aşiret sürgünleri yaşandı. 1097 sayılı, Şarktan Garba Nakledilecekler Hakkında Kanun ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da önemli göçer ve yerleşik aşiretler isyanlarda yer alma iddiasıyla batıya sürgün yolu ile yerleştirilmiştir. Yine devlet Koçerlerin yerleşik hayata geçmesini teşvik etmiş ve onlara destek vermiştir. “1960’lı yılların ortalarında yapılan köy envanter etütleri sonucunda

Türkiye’de yaşamlarını göçer olarak sürdüren 7.898 ailenin nüfusu 53.711 olduğu saptanmış ve bunların yerleştirilmesi planlanmış ve kısmen de uygulanmıştır. 1960-1980 yılları arasında 1.500 kadar göçer ailesi 16 yerleşmeye yerleştirilmişlerdir (Tekeli, 2011: 167). 1984 yılında bölgede başlayan çatışmalı ortam Koçerlerin yeni bir sürece geçişine sebep olmuştur. Bu tarihten itibaren göçebeliği sürdürmek can ve mal tehlikesi anlamına gelmiştir. 1980’li yıllarda Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da başlayan şiddet olayları göçebelere zor durumda bırakmıştır. Devlet tarafından bazı yayla ve meralara çıkma yasağı getirilmesi göçebelere yaşam alanının daraltılması anlamına gelmekteydi. Koçerlerin bu süreçte devlet ve örgüt arasında kalmaları bazı Koçerlerin yerleşik hayata geçmelerine sebep olmuştur. Devletin Koçer aşiretlerinden faydalanmak istemeleri ile örgütün Koçer aşiretlerinden maddi ve manevi destek istemeleri sebebiyle Koçerlerin göçebeliği sürdürmeleri zorlaşmıştır. Artan şiddet olayları göçebelere yaylalarda yaşama imkânı bırakmamış bu durum neticesinde göçebelere bir kısmı yerleşik düzene geçmek zorunda kalmıştır. Yerleşik hayata geçmeyenler ise zor şartlar altında göçebeliğe devam etmiştir.

Genel bağlamda Kürt göçebe aşiretlerinin diğer göçebelere farklılıkları vardır. Kürt ve Türk göçebelere ortak yönleri olmakla beraber Kürt göçebeliği farklı bir yapıya sahiptir. Türk ve Kürt göçebelere hayvancılığa dayalı ekonomileri ve hareketli yaşam tarzları ile birbirine benzerken kültürel anlamda birbirinden ayrılmaktadır. Beşikçi (1990: 45-46) göçebe Kürt aşiretini, sabit bir konut ve toprağa bağlı olmadan tarımsal faaliyetleri yalnızca küçükbaş hayvancılık kısmı ile uğraşan, hayvanlara daha iyi otlaklar bulmak için mevsime göre yaylalardan steplere, steplerden yaylalara göçüp, daima çadır hayatı yaşayan, kan akrabalığı ve birlik duygusu ile birbirine bağlanan, bir şefe bağlanmayı tercih eden, okuma yazması ve kültür seviyesi düşük geleneksel bir grup olarak tanımlamaktadır. Göçebe Kürt aşiretleri, Çingene, göçmen ve Yörüklerin birbiriyle karıştırılmaması gerekir. Çingeneler ile göçebe Kürt aşiretleri arasında sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetler bakımından pek çok fark vardır. Örneğin Çingenelerde ana hukukuna dayanan aile, göçebe Kürt aşiretlerinde baba hukukuna dayanmaktadır. Göçebe Kürt aşiretlerinin belli yazlık kışlık konma yerleri varken Çingeneler ise daha geniş alanlarda gezerler. Göçebe Kürt aşiretlerinin Yörüklerden farkı ise coğrafi çevre, dil ve sosyal yapı farklılıklarıdır (Beşikçi, 1990: 35-36). Ayrıca bazı göçebe Türk

aşiretleri büyükbaş hayvan beslerken göçebe Kürt aşiretleri küçükbaş hayvan beslemektedir.

Türkiye’de hayatlarını göçebelikle sürdüren göçerlerin sorunları halen devam etmekte olup özellikle iskân, eğitim, sağlık ve meraların yüksek kira bedelleri gibi sorunlar yaşanmaktadır. Yine güvenlik sebebiyle Türkiye’nin doğusunda bazı yaylalara çıkma yasağı getirilmesi bu bölgede yaşayan göçebeler için önemli bir sorundur. Gerekli altyapılar sağlanarak yaylalarda barınma gereksinimleri sağlanması, göçerlere sağlık hizmetlerinin ulaştırılması ve çocuklarının eğitime devam edebilmesi için gerekli koşulların sağlanması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

İnsanlar göçebelikten yerleşik düzene geçtikten sonra köyler daha sonra da şehirler kurmuştur. Bu açıdan neredeyse insanlık tarihi kadar geçmişi olan kentlerin sosyal, ekonomik, politik, mimari ve kültürel gibi birçok boyutu olduğundan sosyoloji, antropoloji, iktisat, siyaset bilimi ve mimarlık gibi birçok bilim dalı tarafından incelenmekte olup her bilim kendi özellikleri bağlamında kenti değerlendirmektedir. Biz bu çalışmada kenti sosyolojik açıdan değerlendireceğiz. İnsanın olduğu her yer ve insan ürünü olan her şey sosyolojinin konusu olabilir. Bu bağlamda kentler, hem insanın yaşadığı mekân hem de insanın oluşturduğu bir yerleşim yeri olması sebebiyle sosyolojinin konusudur. Ayrıca sosyolojinin ortaya çıkışı ile sanayi kentlerinin ortaya çıkışının aynı döneme denk gelmesi dikkat çekici bir durumdur.

İlk çağ filozoflarından günümüze kadar pek çok düşünür kent ile ilgili eserler ortaya koymakla birlikte ilk sosyologlar da kent ile ilgilenmişlerdir. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan sorunlar ve sosyal değişimler başta Marx, Weber, Durkheim ve Simmel gibi sosyologların dikkatini çekmiştir.

İbni Haldun'a göre binaların ve kentlerin inşa edilmesi medenileşme ve uygarlaşmanın özelliklerinden biridir. Bu süreç bedevilik ve bedevi yaşam tarzından sonra gelir. Ayrıca kentin oluşması az sayıda kişilerin ortaya koyacağı bir şey olmayıp, büyük bir işbirliği ve yardımlaşmayı gerektiren bir olaydır (İbni Haldun, 2004: 463). Georg Simmel şehir yaşamıyla ilgili çalışmalar yapan ilk modern kuramcılardan biridir. Simmel'e göre şehir yaşamı insan zihnini imgeler, izlenimler, duyular ve etkinliklerle bombardımana tutarken küçük kasaba ve köylerde alışkanlıklara dayalı sakin ve akıcı yaşam tarzı şehir yaşamıyla büyük bir tezat oluşturmaktadır (Giddens, 2012: 946). Tönnies'in toplumu sınıflandırırken kullandığı "cemaat" köyü temsil ederken "cemiyet" ise kenti ifade etmektedir. Yine Durkheim'in mekanik ve organik dayanışma türleri de kır ve kent bağlamında değerlendirilebilir.

Şehirler ve köyler ekonomik bakımdan farklı faaliyetlere işaret ederken nüfusun çokluğu ve yoğunluğu, işbölümü, gelenek ve göreneklerdeki farklılıklar, sosyal dinamizmin yatay ve dikey boyutta temposunun azlığı ya da çokluğu gibi farklılıklar içerir (Berkay, 2009: 99). A.Smith kentten, kır kent farklılıklarından bahsederken kentin ilerlemeyi veya kırın geriliğinden ziyade daha çok işbölümünün farklı öğeleri üzerinde ve ortaçağ sonları Avrupa'sının merkantil kentleriyle ekonomik özgürlüğe destek olan kimi siyasal ve tüzel destekler arasındaki tarihsel bağlılık üzerinde durmaktadır (Holton, 1999: 54-55).

Klasik sosyologlardan Marx ve Weber Endüstri devrimiyle birlikte yaşanan büyük dönüşümü tarihsel süreç olarak analiz ederler. Her ikisi de toplumu, ekonomik, politik ve kültürel olarak bütünleşik bir sistem olarak görmektedir. Ayrıldıkları temel nokta Marx'ın analizleri ekonominin belirleyiciliğine yönelik olmasına karşın Weber'in analizleri kültürel ve politik unsurların bireysel davranış ve toplumsal tarih üzerindeki belirleyiciliğine odaklanmaktadır. Marx'a göre kapitalizmin erken döneminde mücadele kırsal ve kentsel üretim güçleri arasında sürerken, Weber'e göre kentler politik güçlerin sayesinde feodaliteden ayrılarak bağımsız yerleşimler olarak özerk yerel yönetimler oluşturmuşlardır (Kurtuluş, 2010: 179).

Kent çevresinin insan davranışı ve ilişkisi üzerindeki etkilerinin açıklanması kentin bir sosyolojik kuram çerçevesinde ele alınması ve bir disiplin olarak kent sosyolojisinin daha sonraki aşamalarda gelişmesinde Chicago Okulu önemli bir rol oynamıştır (Tatlıdil, 2003: 331) . Başta Robert Park, Ernest Burgess ve Lous Wirth olmak üzere 1920'lerden 1940'lara kadar Chicago Üniversitesine bağlı bazı yazarlar kent sosyolojisi kuramlarının ve araştırmalarının temeli olagelmiş fikirler geliştirmiştir. Chicago Okulu tarafından ortaya atılan kent ekolojisi kavramı ile Wirth tarafından geliştirilen bir yaşam tarzı olarak kentlilik kavramı özellikle incelenmeyi hak etmektedir. Fizik biliminden ödünç alınmış olan ekoloji terimi, bitki ve hayvanların yaşadıkları çevreyle olan uyumlarını inceler. Bu tanım, ekoloji kavramının genel çevre sorunları bağlamında taşıdığı anlamı verir. Canlılar yaşadıkları çevreye dizgesel bir şekilde dağılmaya ve çeşitli türler arasında doğal bir denge kurmaya yatkındır. İşte Chicago Okulu düşünürleri büyük kentsel yerleşim yerleri ve değişik mahalle tiplerinin, bu yerleşim yerleri içindeki dağılımlarının benzer ilkelere göre alınabileceğine

inanmaktaydılar. Yeni şehirlerin bir rastlantı sonucu oluşmadığı, çevrenin avantajlı özelliklerine göre oluştuğu ve geliştiği kabul edilir. Örneğin modern toplumdaki kentlerin nehir kıyılarına, verimli ovalara ya da önemli ticaret ve demiryollarının kesişme noktalarına kurulma eğilimindedir (Giddens, 2012: 945). Wirth'in bir yaşam tarzı olarak kentlilik kavramı, şehirlerin içsel farklılıklarından ziyade toplumsal bir varoluş biçimi olarak ele alır. Wirth'e göre kentteki insanlar yan yana olmasına rağmen birbirlerini kişisel olarak tanımamaları kenti kırdan ayıran temel özelliğidir. Kentte yaşayan insanlar hareketli olmaya eğilimli olduğundan aralarındaki ilişki gevşektir. Rekabet işbirliğinden daha baskındır. Ama şehirdeki yoğun yaşamın aksine kendi içindeki bazı küçük topluluklar farklı özelliklere sahip olabilmektedir. Örneğin göçmenlerin yaşadıkları bölgelerde insanlar arasındaki günlük ilişkilerde geleneksel bağlar hâkim olup insanlar birbirlerini tanımaktadır. Ancak bu bölgelerin kentle bütünleşmesi ile bu özellik yavaş yavaş ortadan kalkacaktır (Giddens, 2012: 948-949).

Genel olarak kent ile ilgili çalışmalarda görüldüğü üzere kır-kent karşılaştırılması yapılmıştır. Bunun yanı sıra kentin bazı özellikleri ortaya konulmuştur. Yukarıda kentle ilgili bu bağlamda genel bilgiler verilmiştir. Aşağıda kent, kentleşme ve kentlileşme kavramlarının kavramsal açıklamaları ortaya konulmaya ve netleştirilmeye çalışılacaktır.

3.1 KENT

Kent, Türk Dil Kurumuna göre şehir ile eş anlamlıdır. Bu sebeple kent ile ilgili kimi çalışmalarda şehir kavramı kullanmıştır. Bu açıdan çalışmada kent ve şehir eş anlamlı olarak değerlendirilmiştir. Kent veya şehrin ortak bir tanımı olmamasına rağmen belirgin özellikleri tanımlarda yerini almaktadır. Bu özellikler tanımın ortak yanları olmaktadır.

Kent çok boyutlu yönleri olduğundan tanımlamasında da farklı yönleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple kenti tanımlarken, her bilim veya her yaklaşım ayrı bir ölçüt kullanmaktadır. Bunlar: yönetsel, işlevsel ya da ekonomik ölçüt veya toplumbilimsel ölçütlerdir (Erkan, 2010: 15).

Sosyal bilimler sözlüğünde kent şöyle tanımlanmaktadır: “nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi daha çok tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşim birimi” (Demir ve Acar, 2002: 241).

Bir tanıma göre: “gerçekte kent, karmaşık bir toplum yapısının, bireysel düzeyde çözülemeyecek sorunların üstesinden gelmesine olanak sağladığı ve kendine özgü özellikleri bulunan bir yerleşim sistemidir.” (Huot, 2000: 33). Görüldüğü üzere bu tanımda kentin kompleks yapısı öne çıkmaktadır.

Başka bir tanım şu şekildedir: “ tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik değişimin beraberinde getirdiği, teşkilatlanmanın, uzmanlaşma ve iş bölümünün en yüksek düzeye ulaştığı, geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş, karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği insan yerleşmesidir” (Görmez, 1991: 1). Kentler gittikçe heterojen bir yapıya büründüğü için bu tanım kentin karmaşıklığına dikkat çekmektedir.

Mübeccel Kıray’ da kent: tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin, dağıtımın yapıldığı kentsel fonksiyonların toplandığı, belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme birimleridir (Kıray, 1982: 9). Kıray kentin üretim özelliğine yani ekonomik boyutuna dikkat çekmiştir. Kenti kırdan ayıran en önemli özelliği üretim özelliğidir. Daha doğru bir ifadeyle köy tarımsal üretime dayanırken kent tarım dışı üretime dayanmaktadır.

Kent, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma dinlenme ve eğlenme gereksinimlerinin karşılandığı, köylere nazaran daha az tarımsal uğraşılarda bulunduğu ve nüfus yoğunluğunun olduğu yerleşim merkezidir (Keleş, 1980: 68). Buna göre kenti köyden ayıran diğer özellikler nüfus yoğunluğu ve büyüklüğü, sosyal hayat ve ulaşımıdır.

Kent her şeyden önce ekonomik faaliyetleriyle, yaşama biçimiyle, siyasal yapı ve yönetim biçimiyle içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapının etkilerini yansıtır. Organize edilmiş sosyal hayatı yerleşme ve yaşama şekli olarak ancak kentte görmek mümkün olduğuna göre, medeniyeti kentle başlatmak hiç yanlış olmaz. İlk medeniyetleri kent medeniyetleri olarak görmekteyiz (Sezal, 1992: 11-12). Kent hayatına geçiş ile birlikte insanların medeniyete geçiş yaptıkları kabul edilmektedir. İbni Haldun da insanların göçebe yaşamdan kent yaşamına geçeceği ve kent yaşamının da medenileşmenin bir özelliği olduğunu belirtmektedir (İbni Haldun, 2004: 153-463).

Sonuç olarak kentin özelliklerini göz önünde bulundurarak şu şekilde tanımlayabiliriz: Kent, belirli bir nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna sahip, tarıma dayalı olmayan üretimi ile uzmanlaşmış işbölümünün olduğu, teknolojik ilerlemelerle ulaşım ve haberleşmenin sağlandığı bir yerleşim birimidir.

3.2 KENTLEŞME

Kentleşme, kenti tamamlayan bir süreçtir. Kentin nüfus yoğunluğu ve büyüklüğü, tarım dışı üretim ve işbölümü kentlerin önemli özelliklerindedir. Bu özellikler kentte bazı değişimlere sebep olmaktadır. Değişim sosyal, ekonomik ve kültürel boyutta olup hem kenti hem de kentte yaşayanları etkilemektedir. Bu değişimin kenti etkilediği süreç kentleşmedir.

Kentler incelenirken farklı açılardan ele alınmaktadır. Sosyologlar özellikle kent sosyologları kent ile birlikte kentleşmeyi de ele almaktadır. Kentleşme sürecini, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimler doğurur. Aslında kimi sosyologların kentleşmeyi sanayileşme ile hemen hemen eşanlamlı olarak görmeleri ve değerlendirmeleri çok ilerlemiş sanayi toplumlarındaki kentleşme için geçerlidir (Ergun, 2006: 223).

Kentleşme dar tanımıyla şehirlerin oluşumunu anlatır. Kurulan en eski şehirlerin geçmişi yaklaşık olarak M.Ö. dördüncü bin yıla kadar götürülmektedir. Orta Çağ'da uzun mesafeler arasında yapılan ticaretin ve merkantil kapitalizmin genişlemesi Avrupa'da büyük şehirlerin kurulmasına zemin oluşturmuştur. Kentleşme, feodal

gerileme ile kapitalizmin gelişimi arasında ilişki konusunda kayda değer bir tartışma alanı vardır (Marshall, 2005: 399).

Kentleşme bir tanıma göre şöyledir: “Çeşitli nedenlerle kırsal kesimlere yönelen göç sonucunda, bir taraftan mevcut kentlerin nüfus ve alan itibariyle büyümesi, diğer taraftan da köy, kasaba, vb. yerleşim birimlerinin giderek büyümesi sonunda kente dönüşüp, mevcut kent sayısının artmasıdır” (Nadaoğlu, 1996: 89). Bazen kırsal bir yerleşim yeri için elverişli şartlar sağlandığında bu yerleşim yeri kente dönüşebilmektedir. Bu bağlamda Batman kenti örnek gösterilebilir.

Bir başka tanım şu şekildedir: “Milli gelir ve istihdam yapısında, ağırlığın tarımdan hizmetlere ve sanayiye kayması ile ilgili evrensel ve sayısallaştırılabilir bir süreçtir” (Bal, 2002: 51). Kentleşme, “bazı yoğunluk ve büyüklük değerlerinden başlayarak nüfusun alansal yığılması; kent kültürü olarak tanımlanan bir dizi değer yargısı, davranış ve eğilimin yayılması” olarak da tanımlanmaktadır (Dinçer, 1999: 343). Keleş’e göre ise kentleşme "sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” (Keleş, 1972:6). Kent, ekonomik yapının tarımdan sanayiye geçişi ile birlikte bu yerleşim yerine özgü alanların gelişmesi ve insanlar üzerinde etki etme sürecidir. Eğitim sağlık vb. hizmetlerinin yanı sıra iş bölümü insan ilişkilerinde davranış ve tutumların kente özgü değişimlere sebep olmaktadır.

Kentleşme oranı ülkeden ülkeye değişim gösterebilmektedir. Kentleşme oranı ülkenin gelişmişliğine göre farklılık göstermesine rağmen, kentleşmeye etki eden itici, çekici ve siyasi faktörler olmak üzere genellikle aynı nedenleri vardır. Keleş (1992: 22) kentleşmenin sebepleri arasında itici sebepleri, ekonomik sebepler olarak adlandırmakta ve bunları da sanayileşme, makineleşmenin tarıma dayalı insan gücünün, geçimini ziraatçılık ile sağlayan insanların işsiz kalmaları neticesinde kente yöneldiklerini ifade etmektedir. Aslında tarımda kapitalistleşme süreci, modern tarım işletmelerinde üretimi artırmakla birlikte bir iş gücü açığını da ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu iş gücü fazlası, iş olanaklarının fazla olduğu kentlere yönelmektedir (Erkan, 2010: 73).

Kentleşmenin çekici faktörleri olarak iş olanakları, yüksek ücret, ticaret özgürlüğü, iletişim ve ulaşım olanakları, sağlık, eğitim vb. olanakların artması, gıda maddelerinin bol ve çeşitli olması, iyi konut olanağının, teknolojinin en üst düzeyden faydalanılması ile toplumsal güven ve huzurun artması sıralanabilir. Sosyo-psikolojik etkenler olarak da adlandırılan çekici faktörler, köy ile kent arasındaki yaşam biçimleri ve standartları farklarından kaynaklanmaktadır. Kentlerin sahip olduğu birçok toplumsal ve kültürel olanaklar ve hizmetler kırdaki yaşayanların ilgisini çekmektedir. Kentlerin özgür havası, hizmet olanaklarının genişliği, sosyo-kültürel etkinliklerin olması, kentli olmanın gururunu paylaşma, bu etkenlerin bazılarıdır. Siyasi faktörler de siyasal yapının gerek hukuki düzenlemelerle gerekse teşvik edici kararlarla kentleşmeyi, kırdan kente göçü cazip hale getirebilmektedir. İnsanların hem ticari hem de bireysel özgürlüklerin kısıtlanmadığı siyasal kararlar kentleşmeyi tesir edebilmektedir. Siyasi faktörler arasında özel mülkiyetin serbestliği, ekonomik sistemlerde serbest piyasa ekonomisi tercihi, seyahat özgürlüğü, iskân politikaları geliştirilmesi vb. sayılabilir.

Kısaca kentleşmeyi tanımlayacak olursak kentleşme, sanayileşme ile birlikte işgücü nüfusunun kentlere çekmesi sonucu oluşan nüfus yoğunluğu veya birikimidir. Kentleşmeyi tamamlayan süreç ise kentlileşmedir. Sağlıklı bir kentleşmenin olabilmesi, kentte yaşayan bireylerin kente uyum sağlamasına yani kentlileşmesine bağlıdır.

3.3 KENTLİLEŞME

Kentleşme ve kentlileşme birbirleriyle karıştırılmasına rağmen iki farklı olgudur. Kentleşme sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle beraber kent sayısının artması, bazı yerleşim yerlerinin kente dönüşmesi sonucu sosyal ilişkilerin değişimi ve nüfus birikimi süreci iken kentlileşme ise, kentleşme ile birlikte kentte yaşayanların değişimidir. Yani, kentleşme çevresel bir takım faktörlerin, nesnelere, yapısındaki değişimi ifade ederken, kentlileşme öznelere meydana gelen değişimi ifade eder.

Kentli insan modern insan olup, modernleşmenin pozitif yanlarını içselleştirebilendir. Kentlileşme davranışlarını çeşitli boyutlarda (ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik) yaşayan birey kenti, aynı zamanda kentsel

ilişkileri geliştirme olanağına sahiptir. Kentli insan kent toplumunda gelişir, kent toplumu da aynı şekilde kentli insan ile gelişir. Kent toplumu ekonomik, soysal, kültürel, teknoloji, ulaşım, sağlık gibi alanlarda ileri safhada bulunan bir toplumdur (Bal, 2008: 83).

Kente göç edenlerin kentlileşmesi ile ilgili olarak iki farklı görüş vardır. Wirth'in öncülük yaptığı ekole göre kentleşme, komşuluğu ortadan kaldıran, akraba bağlarının çözülmesine sebep olan, aile ve geleneksel bağlılıkların ve dayanışmanın toplumsal öneminin son bulacağı bir süreçtir. Bu görüşe göre kentlileşme, göçmenin kendi kültürünü bırakıp kent alışkanlık ve değerlerinin kazanılması sürecidir. İkinci ekole göre kentleşme kırsal göç bağlamında kentin kırsallaşması veya köylüleşmesi sürecidir. Bu görüşe göre kırdan kente göç edenlerin kendi köy kültürlerini ve yaşam tarzlarını neredeyse tam bir kopyasını ürettikleri gecekondularda yerleşimleri ile köylülüğü devam ettirmektedir. Bu görüş kentin dönüştürücü etkisini tamamıyla reddetmektedir (Karpat, 2003: 62-63).

Kente göç edenler için kentlileşme, köyden kente taşınma ve meslek değişimi demektir. Göçmenin köyle ilişkisi kesildikten sonra kentlileşmesi yönündeki en büyük adım meslek değiştirmedir. Mesleki değişim kadar tek başına toplumsal değişimi barından başka alan yoktur. Hangi meslek olursa olsun göçmen nihayetinde tarım işiyle uğraşmamakta ve belirli bir mesaiyi takip edip bu mesai karşılığında ücret almaktadır (Karpat, 2003: 73). Türkiye'de göçmen gecekonduların kentlileşmesi dört aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada şehrin maddi kolaylıklarını alabiliyor ve bunlara intibak ediyorlar. Bu kolaylıklar arasında su, elektrik, giyim eşyası gibi unsurlar vardır. Köyden gelen insanlar birkaç hafta içinde bu gibi kolaylıklara kolayca intibak ettikleri görülmektedir. Erkekler şehir tipi elbise giymeye özen gösterirken kadınlar arasında ise kıyafet değişikliği biraz daha yavaş oluyor. İkinci aşamada şehir itiyatlarını edinmek geliyor. Gazete okumak, radyo dinlemek, televizyon seyretmek, sinemaya gitmek, toplantılar yapmak gibi. Takriben gelişlerinden bir-iki sene sonra bu kademeye de kolaylıkla intibak ettikleri görülmektedir. Üçüncü aşamada gecekonduların kendi akrabalarının dışında şehrin diğer bölgelerinde yaşayan halkla temas kurmak, dostluk kurmak ihtiyacını duymalarıdır. Gecekonduda beş-altı sene oturmuş kimseler akrabalara önem verdiği gibi iş alanında edindikleri dostluklara da önem veriyorlar. Son aşamada

ise köyle ilgisinin tamamen kesilmesini, köye tamamıyla yabancılaşma duymasını, kendisini şehrin bir parçası saymasını, şehre entegre olmasının son safhası olarak görülür. Köyden gelip gecekonduya yerleşen insanlar bu şekilde yavaş yavaş değişiyorlar ve bu değişmeye bir dereceye kadar şehirleşme diyoruz (Karpat, 2010: 467-468).

Kırsal alandan daha iyi, daha fazla gelir, daha iyi ev daha iyi yaşam elde etme isteği ile kente gelen birey, ülkenin mevcut ekonomik yapısı, kentlerin hazır olmayan sosyal alt yapısıyla karşılaşarak bu isteklerini yerine getirememektedir. Konut problemini bir gecekondu edinerek, iş problemini ise “enformel sektör” denilen alana girerek veya işsiz kalarak göç etmiş birey anomik kentleşme ve kentlileşme sürecine girmektedir. Bu şekilde bir süreci bizzat yaşayan ne tam köylü ne tam kentli olabilen kente gelmiş halk kitleleri anomi ve yabancılaşma olasılığı ile karşılaşmaktadır (Beyhan, 1997: 180)

Kentlerin sayısındaki artışa bağlı olarak bu kentlerin nüfusları da artmaktadır. Bu nüfus hareketliliği genellikle kırdan kente olmaktadır. Kırdan gelen kitlenin yeni mekânda tutunabilmesi için bu mekânla bütünleşmesi gerekmektedir. Geldikleri yer ile göç ettikleri yer arasındaki keskin farklar göç edenler üzerinde kentle bütünleşmesini zorlaştırmaktadır. Tönnies’in cemaat kavramına tekabül eden gelenek, görenek ve normların hâkim olduğu bir mekândan bilgi, beceri, teknoloji, haber, ulaşım olanaklarının olduğu ve bireyin ön planda olduğu bir mekâna göç beraberinde yeni süreçlerin yaşanmasına sebep olacaktır. Bu süreçte kentlileşenin olduğu gibi kentlileşemeyen de olacaktır. Hatta arada kalıp ne köylü nede kentli olanlarda olacaktır.

Köyden kente göç edenler kentte ne kadar uzun kalırsa kalsın ekonomik ve sosyal bakımdan köylülükten tam olarak arınamamaktadır. Bu arınmayı ve kentlileşme sürecini tamamlamayı köyden göç edenlerin çocukları gerçekleştirmektedir (Kartal, 1983: 53). Kente göç eden köylülerin çocukları ve sonrakilere eğitim yoluyla kentlileşebilmektedir. Ancak günümüzde kitle iletişim araçları ve bu araçların yaygınlığı ile kentlileşme daha hızlı ve daha yaygın olabilmektedir.

Kente göç eden insanlar zamanla ekonomik ve sosyal bakımdan kentlileşmektedir. Ekonomik bakımdan kentlileşme kente göç etmiş bireyin geçimini

kentte veya kente özgü işlerle elde etmesi durumuna gelmesidir. Sosyal bakımdan kentlileşme ise kente göç etmiş bireyin sosyal tutum ve davranış biçimlerinin değişerek kente özgü sosyal ve tinsel değer yargılarının benimsenmesi ile gerçekleşmektedir (Kartal, 1983: 50).

Keleş kentlileşmeyi “ kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklik yaratma süreci” olarak tanımlar (Keleş,1980: 71).

Sonuç olarak kentlileşme bireyin kentsel yaşamdan etkilenmesiyle ortaya çıkan bir kültür değişmesidir. Kentlileşme için gerekli etkileşimin var olan kentten, kentsel yaşamdan yana sonuç verip kent kültürünün geliştirmesi ve kentte yaşayan insanların gerek fiziksel gerekse davranış olarak uyum içinde bulunması gerekir. Bu bir dizi toplumsal, ekonomik ve fiziksel öğenin bir araya gelmesine, toplumun örgütlenmiş ve bilinçlenmiş olmasına bağlıdır (Erkan,2010: 22).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AŞİRET

Aşiret, sosyoloji ve antropoloji gibi bilim dallarının ilgi alanında olduğundan pek çok sosyolog ve antropolog aşiretler üzerinde çalışmalar yapmıştır. Ülkemizde aşiret denilince akla Kürtler gelmektedir. Oysa aşiret sadece Kürtlere özgü bir örgütlenme ve yapılanma biçimi değildir. Orta Asya'daki Türkler ve Moğollar, Ortadoğu'daki Araplar, Kuzey Afrika'daki Berberiler vs. de aşiret halinde örgütlenmişlerdir (Beşikçi,1990: 140).

Bu bölümde daha çok aşiretlerin tanımı, alt birimleri, aşirette liderlik ile aşiret ve aidiyet duygusu üzerinde durulacaktır.

4.1 AŞİRETİN TANIMI

Aşiretler Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin çoğu yerinde halen hâkim bir geleneksel toplumsal bir organizasyon biçimi olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bölgelerde canlılığını sürdüren aşiret kavramı, Arap kabile topluluğunda ilk ve en küçük birim olarak kabul edilirken, Arapçada kabile büyük cemaat topluluğuna tekabül eder. Bu açıdan hem aşiret hem de kabile Arapçadaki anlamlarını yitirerek, Türkçede yeni bir kimliğe kavuşmuştur (Türkdoğan, 1998: 23).

Aşiret ile ilgili pek çok çalışma yapıldığından her çalışmacı kendince aşiret kavramını tanımlamıştır.

Gökalp (2007: 26) aşireti şu şekilde tanımlamaktadır: “Aşiretler birbiri içinde bulunan gruplar gibidir. Fakat bu gruplar, bir yandan aileye, diğer yandan da siyasal bir kuruluşa benzedikleri için ‘siyasal aile toplulukları’ adını alırlar. Bu gruplar genellikle hakiki yahut hayali bir akrabalığa dayanırlar. Aralarında ‘kan davası dayanışması’ ve ‘savaş dayanışması’ mevcuttur”

Daha çok Kürt aşiretleri üzerine çalışma yapan Heckmann (2006: 135) aşireti sülaleler ve aşiretin bölümlerine mensup olan insanlarına toplamı olarak görmektedir. Yerli halkın, bir grubu aşiret olarak sınıflandırmak için kullandığı ideolojik ilke, her ne kadar kesinliğinin tespiti mümkün olmasa da bu grubun aynı baba soyundan gelmiş olmasıdır. Ona göre, bir aşiretin en önemli özelliği, ana nüfus grubunun, geleneksel haklara dayanarak, aşiretin ortak yaylaları olduğu iddiasıyla yaylalarda kullanım haklarını talep etmesidir.

Aşiret, çeşitli kan bağları ile birbirlerine bağlı, belli bir alan üzerinde kendilerine has bir yaşam tarzı ile hayvancılık yaparak geçimini sürdüren bir göçebe insan topluluğudur (Özer, 2003: 25). Kocadağ (2004: 200)' a göre aşiret yapısı kan bağına, soy ve sopa dayanmakta olup, bir aşiretin tüm fertleri birbirlerinin yakın akrabasıdır. Toprakları babadan, dededen kalma ve ailelerdeki çoğalmalara göre bölünmüştür. Yani aşiret göçebe değilse aynı aşiretten olanların hepsinin kendilerine göre toprakları vardır. Taşdelen (1997: 22)'e göre göçer aşiret, temel iktisadi faaliyetin avcılık-toplayıcılık veya hayvancılık olması nedeniyle, geniş bir coğrafyada hareketlilik halinde bulunma zorunluluğu sebebiyle tasavvuri olsa da, kan bağı ve soy birliğine dayalı olarak teşekkül eden bir topluluk olarak tarif edilebilir. Aşiretler, birer kan bağı cemaatidir ve oluşumları soy ve kan birlikteliğine dayanır. Bu nedenle cemaatvari ilişkilerin son derece güçlü olduğu görülür. Ancak, bunlar içerisinde her zaman soy ve kan birlikteliği söz konusu olmayabilir. Konar-göçer hayat tarzı böyle bir birliktelik oluşturabildiği gibi, yarı göçebe veya tam yerleşik hayatta olanlarda da rastlanılır.

Beşikçi' ye göre (1990: 140); Kürtler'de aşiret ortak bir atadan veya ortak bir atadan geldiğine inanan, kan akrabalığına dayanan konar-göçer bir toplum olup aynı dili veya lehçeyi konuşan, aynı geleneklere veya ortak kültür vasıflarına sahip, gittikçe büyüyen üçlü organizasyonun son halkasıdır. En alt basamakta aile, sonra kabile yer alır. Her iki organizasyon da kandaşlık ve nesep üzerine kurulduğu için kabile ve aşiret toplumları soy üzerinde kuruludur. Kürtlerde bu soy, öteki göçebe toplumlarda, yani Araplarda, Türklerde, Berberilerde vs. olduğu gibi en son kuşaktan geriye doğru şecerelere dayanır. Soyun en eski, yani şeceresi en büyük olanlara en şerefli gözüyle bakılır.

Bruinessen (2011: 82) Kürt aşiretini, gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğü de olan(dolayısıyla ekonomik) kendine özgü bir içyapıya sahip sosyal-politik bir birimdir.

İbni Haldun'un asabiyet kavramı da aşireti içine almaktadır. Eğer bir topluluk farklı soylardan olursa içlerinden birinin yardım isteklerine cevap bulması azalır. Eğer aynı soydan gelmesi halinde dayanışma içinde olur ve düşmanca bir hareketin onlara yönelmesi zorlaşır. Sahralarda, badiyelerde yaşamak için böyle bir güce ihtiyaç duyulur. Asabiyetin ancak nesep bağı ile veya bu anlama gelecek bir bağ ile mümkün olabilir. Nesebin faydası yardımlaşmayı sağlar. Nesep aslında hakikati olmayıp vehmi bir şeydir. Faydası da insanlar arasında birleşmeyi sağlar (İbni Haldun, 2004: 170-171). Aşiret de insanlar arasında birliği ve dayanışmayı sağlaması açısından asabiyet kavramına denk gelmektedir. Ayrıca göçebeler aşiret ve kabile halinde yaşamaları, yardımlaşma ve dayanışma içindir. Bu birliktelik asabiyet ile sağlanmaktadır.

Aşiretin genel tanım ve açıklamalara bakıldığında belli özellikleri göze çarpmaktadır. İlk ve en önemli özelliği hayali veya gerçek olduğu tespit edilemeyen kan birliğidir. İkinci özelliği bu kan birliği etrafında dayanışma oluşmasıdır. Bir diğer özellik temel geçim kaynağının farklı olmasıdır. Bu ekonomik özellik aşiretlerin göçebe, yarı göçebe veya yerleşik hayata geçmiş aşiret olma durumuna göre değişmektedir. Göçebe aşiretler hayvancılık ile uğraşırken, yerleşik hayata geçmiş aşiretler tarıma bağlıdır. Yarı göçebe aşiretler ise genellikle hayvancılığa bağlı iken bir kısmı hayvancılığın yanında tarımla da uğraşabilmektedir. Yarı göçebe aşiretler kış aylarını köylerde yerleşik hayat tarzında geçirirken bahar aylarından itibaren yaylalara çıkarak göçebe hayat tarzını yaşamaktadır.

4.2 AŞİRETİN ALT BİRİMLERİ

Aşiret bir örgütlenme biçimi olduğundan kendi içerisinde hiyerarşisi olmaktadır. Aşiret hiyerarşisinin örgütlenme biçimi toplumdan topluma değişmektedir. Türk, Kürt

ve Arap aşiretlerinde örgütlenme yapısı içinde farklı isimler altında birimler yer almaktadır.

Gökalp (2007: 49)' a göre aşiretler gelişmenin çeşitli derecelerinde bulunurlar.

1. Tam göçebe aşiretler: aşiretlerin en ilkel örnekleri bunlardır. Bunların tarımla ilgileri yoktur. Tam göçebe aşiretler, az miktarda tarıma başlayınca, yarı göçebe düzeyine ulaşırlar.
2. Yarı göçebe aşiretler: hem tarım hem de çobanlıkla uğraşırlar. Bir bölümü köylerde otururken diğer bölümü göçebe olarak çadırlarda kalırlar. Fakat şerefli olanlar 'göçebeler'dir.
3. Yerleşik aşiretler: tam göçebeler, bir hamlede yerleşik göçebe derecesine yükselmezler. Yarım göçebe örneğinden geçmeleri gerekir. Çünkü yerleşik aşiret durumunda çok miktarda koyun sürüsü besleyemezler.
4. Ağa köyleri: aşiret düzeni bozulunca, her fert kendi başına kalır. Toplumsal bir örgüt olmaz. Köylüler örgütsüz kalmakla büsbütün yok olacaklarını düşünerek topraklarını hiç para almaksızın bir ağaya bırakır.
5. Halk köyleri: modern örgütlenmiş aşiretlerdir. Ağa köyleri, örgütlenme ve kamu hukuku ile ferdi hukuk anlayışına sahip olduktan sonradır ki, halk köyleri sırasına geçebilir.

Gökalp(2007: 29-30) aşiretleri ağırlık noktasında toplumsal grubu esas alarak sınıflandırmıştır. Buna göre ağırlık noktası semiye'de (sop) ise ona'Semiyevi Aşiret'(sop aşireti) adı verilir. Ağırlık noktası kabile'de ise buna da 'kabilevi aşiretler ' denir. Arap ve Kürt aşiretleri bu örnek içindedir. Ağırlık noktası şaub'da ise buna da 'il' adı verilmektedir. Türk illerinin örneği budur. İl aşiret anlamında değil, küçük bir millet niteliğindedir. Gökalp, Türkler' deki sınıflandırmayı ise şöyle yapmaktadır: Türk kavmi uruklardan; uruk (cil) illerden; il (şa'b) kollardan; kol (kabile) boylardan; boy (amare) bölüklerden; bölük (batın) yarım tirelerden; tire (fahas-semiye) soylardan; yarım tire (fasla) tirelerden; soy (asiye) ocaklardan; ocak (ehil) akevlerden; akev (ayal) ana, baba ile çocuklardan meydana gelmektedir. Eröz (1987: 106-107) ise ulus, uruk, boy, oymak ve oba olarak sıralar. Gökalp Kürt aşiretlerin yanı sıra Arap ve Türk Aşiretlerin tasnifin ile uğraştığı görülmektedir. Eröz ise Türk aşiret yapısını incelemiştir. Ancak araştırma

konusu Kürt aşireti olduğu için daha Kürt Aşiretleri üzerinde yapılan çalışmalara değinmek gerekir.

Beşikçi (1992: 101) Göçebe Alikan Aşireti üzerinde yapmış olduğu doktora tezinde göçebe örgütünde çadır, zoma, kabile, aşiret, aynı kandan gelindiğine inanılan ulu kişi olmak üzere beş kademeye ayırmaktadır. Çadır bir konut şekli olup yerleşik toplumlardaki ev karşılığında kullanılmaktadır. Çadır aile ve haneyi ifade etmektedir. Zoma, konaklama düzeni olup, oymak ve çadırların bir araya gelmesinden meydana gelir. Zoma, kabilede olduğu gibi soy-sop durumunu ifade etmemektedir. Bir aşiret içinde ayrı kabileler, ayrı ayrı zoma teşkil etmeyip, bir zomada çeşitli kabilelerden çadırlar bulunabilir. Kabile birbirine tamamen kan akrabalığı ile bağlı hane ve ailelerden meydana gelmektedir. Kabile çok geniş olup evlenmede esas kabilelerdir. Aşiret kabilelerden oluşan idari ve siyasi birliktir.

Özer (1998: 117-118)' e göre aşiret, aile (hanedan), çadır, zom, oba, tayfa ve kabile gibi bir sıra düzeninden oluşur. Aşiretin çekirdeğini aile oluşturur. Hanedanlık yönetme özelliğinin yanı sıra, zenginliği, çevre aşiretlerle kurulan ilişkilerde etkinliği ve üstünlüğü de ifade eder. Ailelerin bir araya gelmesi zomu oluşturur. Zom, ortak hareket etmeyi ve saldırılara karşı birlikte savunmayı teminat altına alır. Zomun üyeleri hayvanlarını aynı sürüde birleştirmek, mera ve yaylak kira bedellerini ortak ödediği için ekonomik birlikteliği de ifade eder. Zomların bir araya gelmesiyle de oba oluşur. Oba zoma oranla daha güçlü bir oluşumdur. Obalar kabileyi, kabileler ise aşireti oluşturur.

Bruinessen (2011: 82-83) aşiretlerin alt-aşiretlere bölündüğünü ve bu alt-aşiretler de bir kez daha klan, sülale ve benzeri daha küçük birimlere ayrıldığını belirtir. Bu yapıya aşağıdan yukarıya doğru bakılırsa akrabalığın oynadığı rolün önemi ortaya çıkar. Örgütlenmenin en alt düzeyinde haneler yer alır. Reisleri aynı babadan, büyükbabadan veya aynı atadan gelen haneler kendilerini diğer hanelerden farklı görürler. Belli durumlarda kendilerini ötekilerden ayırarak, birlikte hareket ederler. Antropolojik terminolojide böyle davranan gruplara sülale adı verilir. Kürtler diğer aşiretler biçiminde örgütlenmiş halklar gibi soyağaçlarını titizlikle akılda tutmadıkları için antropologların 'klan' (aynı atadan geldiği varsayılan) ve 'sülale' (aynı atadan geldiği tespit edilen) arasında yaptıkları ayırım, Kürtlerde oldukça yapay kalmaktadır.

Bruinessen, ‘klan’ kelimesini ana aşireti oluşturan alt-birimlerden, ana aşiretinden ayrı kendi adları olan, kendi haklarına sahip politik bir birim oluşturan gruplar olarak adlandırırken sülaleler ise daha aşağı düzeyde, klanlardan daha küçük ve ortak ataları konusunda daha iddialı birim olduğunu belirtmektedir.

Barth (2001: 45-49) Kuzey Irak’taki Kürt aşiretleri üzerinde yaptığı çalışmada, Caf aşireti üzerinden aşiretlerin siyasal bir örgütlenme biçimi olduğunu belirterek aşiretin altında temel siyasi grup ve toprak sahibi birim olarak “tire” yer aldığını belirtmektedir. Tire genellikle birbirinden ayrı *xêl* denilen birçok çadır kampa bölünmüştür. Her bir *xêl*, her biri ayrı bir çadırda yaşayan bazı hanelerden- genellikle 20-30 civarında- oluşmaktadır.

Leach (2001: 34-36) Rewanduz Kürtleri üzerinde yaptığı çalışmada aşireti hem bir grup insanı hem de bu grubun üzerinde yaşadığı toprakları olarak tanımlar. Aşiret birimi bir veya daha fazla klandan oluşabilir ve bu klanlardan her birine taifa denir. Leach’e göre aşiret siyasal bir grup olarak, taifa ise akrabalık grubuna işaret eder. Taifa da kendi içinde tira (kol) denilen altbölümlere ayrılır. Aşiret, taifa ve tira terimleri genel antropolojik sınıflandırmada kabile, klan ve soy terimlerine denk düşmektedir.

Heckmann (2006: 132-134) ise aşiret örgütünün en alt düzeydeki birimini mal olarak adlandırır. Mal, hem ‘hane’ hem ‘aynı evi paylaşan akraba grubu’ hem de ‘sülale’ anlamına gelir. Aşiretliler için, bir aşirete mensubiyetin, bir hanenin üyesi olmaktan sonraki ilk şart, bir mala mensup olmaktır. Aşiret sisteminin maldan bir sonraki düzeyi ocak ya da kabile aşiretin bir altındaki birimdir. Ocak/kabile, sülale/klanların, yani malların bir araya gelmesiyle oluşur. Ocak/kabilenin (muhtemelen isimlerini kabilelere vermiş olan) erkek kardeşlerden ya da amca oğullarından türediği inanılır. Aşiret sistemindeki hiyerarşinin bir sonraki basamağı ve Kürtçede eşiret denilen aşirettir. Yerli halkın, bir grubu aşiret olarak sınıflandırmak için kullandığı ideolojik ilke, bu grubun aynı baba soyundan gelmiş olmasıdır.

Jongerden (2008: 69)’in Diyarbakır’da yaptığı çalışmada aşiretin, Kürt politik, toplumsal ve ekonomik yaşamında anahtar bir rol oynadığını belirterek, yerel Kürt nüfus, aşiret, kabile, malbat ve mal terimlerini aşireti ve onun alt bölümlerini belirtmek için kullandığını söyler. Malbat ile mal arasındaki fark, mal (çoğunlukla bir dede olan)

yakın bir atadan gelen bir soy çizgisiyken, malbat, çok daha uzak bir atadan gelen bir soy çizgisidir.

Taşdelen(1997: 50-51) Beritan Aşireti üzerinde yaptığı çalışmada aşiret, bağır(kabile), şeni(oba), kon(hane) olmak üzere dört sınıflandırmadan bahseder.

Mardin’de Kikan aşireti üzerine çalışan Uluç(2010: 48)’a göre söz konusu aşirette aşiret kimliği akrabalık esasına dayanmayan, siyasal bir birliktir. Aşiretin altında yer alan kabileler ise akrabalığı ispat edemeyen klan toplumsal örgütlenmesine denk düşer. Kabilelerin içinde ‘bavık’ ya da aynı anlamda mal denilen sülaleler vardır. Ayrıca göçebe hayatına ait yerleşim düzeni olarak Barth’ın çalışmasında geçen ‘hal’, Beşikçi’nin çalışmasında ‘zoma’ olarak geçerken Kikan aşireti ‘şênî’ demektedir. Bu yerleşim düzeninde ailelerin oturduğu ev, Barth’ın çalışmasında ‘hane’, Beşikçi’de ‘çadır’ iken söz konusu çalışmada ‘kon’ olarak geçmektedir.

Genel olarak aşiretler üzerinde yapılan çalışmalar sonucu aşiretlerin bir örgütlenme biçimi olduğu ve onu oluşturan alt birimler olduğu tespit edilmiştir. Ancak gerek aşiret tanımı ve gerekse aşiretin alt birimleri konusunda bazı farklılıklar olmakla birlikte ifade edilmeye çalışılan anlamın birbirine paralel olduğu anlaşılmaktadır. Aşiretin alt birimlerinin farklı terimlerle ifade edilmesine rağmen aynı veya yakın anlamı verdiği görülmektedir. Kürt toplumunda aşiret önemli bir dayanışma kurumu ve sosyal örgütlenme birimi olduğundan alt birimlerini de bir kurumun altındaki kuruluşa benzetilebilir. Her toplumun, her kurumun veya her örgütlenmenin alt dalları veya birimleri olmaktadır. Bu birim veya kollar farklı şekilde isimlendirmesine rağmen asıl toplumun, kurumun veya örgütlenmenin bir işlevini yerine getirmektedir. Bu bağlamda Kürt aşiretleri ve onun alt birimlerini Kürtlerin siyasal ve sosyal örgütlenmenin hiyerarşik yapılanmasının bir neticesi olarak değerlendirmek gerekir.

4.3 AŞİRET VE AİDİYET DUYGUSU

Birey yaşadığı çevreye göre bir aidiyet duygusunu geliştirir. Bu aidiyet duygusu aileden başlayarak akraba, köy veya kent, bölge, ülke, din ve millet gibi konularda duygusal olarak bağlılık hisseder. Duygusal bağlılıklardan bir tanesi de aşirete bağlılık duygusudur. Bu bağlamda birey, kendisini sosyal, siyasal hatta kültürel anlamda aidiyet duygusu ile aşirete bağlar ve bu bağlılık “aşiretli olmak” kimliği kazandırır.

Kürt toplumunda aşiret önemli bir örgütlenme biçimi olduğu için sosyal yapıda da belirgin rol oynamaktadır. Gerek tarihsel süreç içerisinde ve gerekse günümüzde aşiretli olmak ile aşiretsiz olmak arasında farklılıklar vardır. Günümüzde aşiretin etkisi ve önemi azalmasına rağmen aşiret halen kırsal kesimlerde önemli bir güç ve otoritedir. Bu da aşiretin bir kimlik olarak yansımaya sebep olmaktadır.

Bruinessen (1999:17)' in belirttiği üzere tarihsel açıdan Kürt toplumunda göçebe ve yarı göçebe aşiretler askeri ve politik açıdan başat bir sosyal kategoriyi oluşturuyorlardı. Aşiretler, aşiret şeklinde örgütlenmemiş yerleşik köylü cemaatleri üzerinde tahakküm kurmuştu. Kürtlerde aşiretli olma önemli bir özellik ve ayrıcalıktır. Ancak her Kürt bir aşirete sahip değildir. Aşiretli Kürtler olduğu gibi aşiretsiz Kürtlerde mevcuttur. Kürdistan'da aşirete mensup olan köylülerle, böyle bir aidiyeti olmayan köylüler arasında ayırım vardır. Kerkük ve Süleymaniye'de aşireti olmayan köylülere miskin adı verilmektedir. Bazı durumlarda bu miskinler köy sahibinin neredeyse serfi durumundadır. Miskinlerin, aşiret mensubu komşularının baskılarına uysalca boyun eğmeleri beklenir (Kreyenbroek ve Allison, 2003: 30-31). Ayrıca Osmanlı ve İran devletlerin daha önceleri göçer ya da yarı göçer aşiret mensupları, aslında çiftçi ve zanaatkarlardan oluşan alt tabakaya –ki bunlar aşiret dışı Kürtler, Hıristiyanlar ve Yahudilerdi- göre üstün bir askeri kast durumundaydılar (Bruinessen, 2010: 185).

Görüldüğü üzere aşiret bireyin toplum içindeki konumunu belirlemede bireye yardımcı olmakta ve bazı durumlarda bireyin aidiyeti aşiret bağlamında değerlendirilmektedir. Her ne kadar günümüzde kentleşmenin etkisiyle bir aşirete aidiyet duygusu zayıflamışsa da aşiretlilik kavramı günümüze kadar süregelmektedir. Özellikle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde aşiret yapısının etkisi eskisi kadar olmasa da devam etmektedir. Bölgede kentleşmeye paralel olarak

aşiretlerde çözümler yaşanmaktadır. Özellikle kırdan kente göç ile birey, aşiretli olmaktan çok öznelleşerek kentte birey olmayı tercih etmektedir. Ancak bazen tam tersi durum da görülebilmektedir. Kente giden birey kentteki kalabalıktan biri olmak yerine akrabalık, hemşerilik ve yakınlık ilişkilerini koruyarak aşiretliliğini ön plana almaktadır. Birey aşirete duyduğu aidiyet duygusu ile şehirde kendini koruma altına aldığını düşünmektedir.

4.4 AŞİRETTE LİDERLİK

Aşiret konfederasyonlarının başındakiler mir, aşiret liderleri ağa, bey veya beg olarak isimlendirilmektedir. Mir aşiretleri, ağa ise aşireti bir arada tutan kişidir. Liderliğin bir arada tutma özelliği sayesinde aşiret varlığını sürdürür. Aşiret daha önce belirttiğimiz gibi ortak bir atadan geldiğine inanan bir topluluktur. Bu bağlamda aşiret liderliği de kan yoluyla olmaktadır. “Bir sülale ya da aşiretin reisliği genellikle belirli bir aile içerisinde kalır ancak kimin reis olacağına dair konmuş kesin bir kural yoktur.” (Bruinessen, 2011: 130) Liderliği “otoriter”, “demokratik” ve “liberal” olarak gruplandırarsak (Mendras, 2008: 56) aşiret liderlerini otoriter lider tipi olarak tanımlayabiliriz. Aslında aşiret liderliğinin otoriter özelliği aklımıza Weber’in egemenlik ideal tiplerinden” “geleneksel egemenlik tipi”ni getirmektedir. Böyle bir geleneksel egemenlik oluşumunda egemenlik, meşruluğunu, eskiden beri sürüp gelmekte olan düzenin ve hükümdar iktidarının kutsallığını meşrulaştırmaktadır. Çoğu zaman bu düzenin öteden beri aynı biçimde var olduğu ve bugünde güvenilir olduğu görüşü bir inanç haline gelir. Burada egemenlik ve yetki daima töre ve görenek esasında belirlenir (Freyer, 2012: 175-176). Yine Weber’in karizmatik egemenlik aşiret liderleri için geçerli olabilmektedir. Burada egemenliğin meşruiyeti eskiden kalmış olmaya değil daha çok hükümdar veya iktidar zümresinin inanılan belli bir olağanüstülük niteliğine dayanıyor (Freyer, 2012: 176). Beşikçi’nin (1992:104) manevi otoriteye sahip olan “ulu kişi” si bu bağlamda değerlendirilebilir.

Aşiret liderlerinin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Aşiret reisinin sahip olması gereken özellikler; “Erkek Olmak, Misafirperver Olmak, Kişisel Karizmaya Sahip Olmak ve Soylu Bir Aileden Geliyor Olmak” şeklinde özetlenmektedir. Bu

konuda Barth'ın görüşleri de benzer yöndedir. Barth'a göre aşiret liderinde olması gereken temel nitelik yüksek prestijli bir soy grubundan gelmiş olmaktır. (Sümer, 2009: 89). Yine Barth (2001: 157-159) liderliğin önünde bazı engellerin olduğu ancak bunların da istisnaları olabileceğini belirterek bu engelleri “kadın olma engeli” ve “aşağı tabakalardan gelme engeli” olarak sıralar.

Aşiret, kabile ve boy, ortak nesepleri itibarıyla bir tek topluluğu teşkil ediyor olsa da o topluluk içinde nesebe göre daha özel ve daha sıkı bağlarla bağlı olan asabiyetler (gruplar) vardır. Genel neseple birbirine bağlı olan topluluk içinde başkanlık, herkese değil, onlar içindeki bir gruba aittir. Liderlik ancak kuvvet ve üstünlük ile olacağına göre bir grubun diğerlerinden daha güçlü ve nüfuz sahibi olması gerekir. Liderlik bir gruptan diğer gruba geçebilir. Ancak bu geçiş aşiret içinde en güçlü kola geçme ile olabilir (İbni Haldun, 2004: 176).

Liderin aşiret üzerine etkisini günümüz bağlamında değerlendirecek olursak yukarıda değinilen özelliklerin değiştiği söylenebilir. Aşiret yapısı tam çözülme de çözüldüğü ve çözülmeye devam ettiği de bir gerçektir. Bunun lider boyutu da etkilenmemesi mümkün değil. Özellikle kentleşme ve toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi gibi etkiler bireyin önemini artırmaktadır. Bununla birlikte bireyin, önem ve gücünün farkına varmasıyla bir otoriteye bağlılığa verdiği önem azalacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SIİRT KENTİ VE DUDÊRAN AŞİRETİ

Bu bölümde Siirt'in tarihçesine, kentleşme ve nüfus hareketlerine, sosyo-kültürel özelliklerine kısaca değinilecek ve Siirt Koçerleri ile ilgili bilgiler yer alacaktır. Daha sonra inceleme konusu olan Dudêran aşireti ile ilgili önemli bilgilere yer verilecektir.

5.1. İLİN TARİHÇESİ

Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan Siirt ili, geçmişinde birçok medeniyete ev sahipliği yapsa da bugün gelinen nokta da sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından bölge kentlerine göre geride kalmıştır. Diğer taraftan birçok medeniyetin bölgeye hâkim olması Siirt'in kültürel gelişimini olumlu yönde etkilemişken kentin dağlık bölgede kurulması ise kentin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

M.Ö. 3000 ve 2000'lerde Güneydoğu Toroslar, iki kültür alanını birbirinden ayırmaktaydı. Güneyde, Mezopotamya da gelişmiş bir tarım kültürü, kuzeyde Doğu Anadolu yüksek yaylalarında, ilkel tarımcılığa ve hayvancılığa dayalı daha yavaş gelişen bir kültür vardı. İki kültürün kesiştiği yerde bulunan Siirt yayla kültür özelliklerine sahipti. M.Ö. 3000'lerde Hurri'ler bölgede egemenlik kurmuş, daha sonra M.Ö. 2000 yılı başlarından M.Ö. 4. yy kadar sırasıyla Samiler, Babil ve Asur imparatorluğu, Medler, Persler, milattan sonraki dönemde Romalılar, Partlar ve Sasaniler bölgeye hâkim olmuşlardır. Siirt 639 yılından itibaren İslam uygarlığının, 661'de Emevilerin daha sonra Abbasilerin egemenliği altına girmiştir. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler'in Anadolu'ya yerleşmeye başlamasıyla birlikte küçük devletler oluşmuştur. Bu dönemde Siirt Hasankeyf Artuklular'ın yönetimindeydi. Artuklular'dan sonra yöreye Akkoyunlular ve Safeviler egemen olmuşlar. 16. yy'da İdris-i Bitlisi'nin yardımı ile Siirt Osmanlı yönetimine geçmiştir. Bu dönemde Siirt yarı özerk beylerin yönetiminde, aşiret kültürünün egemen olduğu bir yerdi. Siirt,

Tanzimat'tan sonra, 1864 Vilayet Nizamnamesine göre, kaza haline getirilmiştir. 1867 Vilayet Nizamnamesine göre Siirt, Diyarbakır vilayetine bağlı bir liva iken 1892 Devlet salnamesine göre Bitlis vilayetine bağlanmıştır. Milli mücadele yıllarında da Bitlis'e bağlıyken, 1919 yılında bağımsız bir sancak haline getirilmiş ve 1923 yılında vilayet yapılmıştır (Siirt Yıllığı, 1998: 33-34).

5.2.İLİN KENTLEŞMESİ VE NÜFUS HAREKETLERİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kentleşmenin sebepleri, Türkiye genelindeki kentleşmeyi doğuran nedenlerle paralellik göstermektedir. Ancak bölgedeki sanayileşmenin Türkiye'nin Batı bölgelerine göre daha zayıf olması ve toprak mülkiyetinin diğer bölgelere göre daha adaletsiz dağılımı, bölgedeki kentleşmeyi Türkiye'nin diğer bölgelerinden daha farklı kılmaktadır (Erkan, 2005: 135). Siirt ili, sanayileşme açısından gelişmediği için kentleşme süreci de farklı bir seyir izlemektedir. Siirt'in kentleşmesi kırsaldan göç edenlerin şehre yerleşmesi ile oluşan nüfus büyüklüğüdür. Göçebelikten veya köyden kente gelenler sanayi sektörü yeterli olmadığı için hayvancılık ile geçimlerini sürdürmeye devam etmiştir. Bu, bilindik kentleşme ve kentleşme süreci ile çelişmektedir.

Siirt İli, günümüzde gerek bölgedeki ile gerekse Türkiye'nin diğer şehirleriyle karşılaştırıldığında köklü bir tarihe sahip olmasına rağmen gelişemediği görülmektedir. Burada gelişmeyi engelleyen en önemli faktör coğrafi konumu olduğu görülmektedir. Siirt'in kuzeyi ve doğusu dağlarla ve engebeli arazilerle çevrilidir. Tarihsel açıdan da Siirt herhangi bir ticaret yolu üzerinde yer almadığından şehirleşme açısından geri kalmıştır. Siirt'in ilk yerleşim yerleri tepelerde kurulmuş olup daha sonraları Kurtalan-Diyarbakır güzergâhına doğru gelişmiştir. Şehirleşme daha az engebeli olan Siirt'in batısından geçen Kezer çayına doğru gelişim göstermektedir. Ayrıca Siirt Üniversitesi'nin yeni yerleşkesinin de Kezer çayı üzerinde kurulması şehrin batıya doğru gelişimini hızlandıracaktır.

TÜİK verilerine göre, 2011 yılında Siirt'in aldığı göç 7.897 iken verdiği göç 13.242'dir. Yani net göç hızı -17,6 olduğu görülmektedir. Bu verilerde görüleceği gibi Siirt fazla göç almamakta ve aldığı göçün neredeyse iki katı kadar göç vermektedir.

TÜİK'in köy ve şehir nüfuslarının 2010 verilerinde Türkiye'nin 73.722.988 toplam nüfusunun 56.222.356'sı şehirde 17.500.632'si köyde yaşamaktadır. Yani Türkiye'nin % 76,26 şehirde % 23,74 ise köyde yaşamaktadır. Siirt'in ise 300.695 toplam nüfusunun 181.410'u şehirde 119.285'i köyde yaşamakta olup oran olarak Siirt'in % 60,33'ü şehirde % 39,67'si köyde yaşamaktadır. Bu veriler ışığında Siirt'in kentleşme oranı Türkiye ortalamasının altında yer aldığı görülmektedir. (Şehir nüfusu: il ve ilçe merkezleri sınırları içindeki nüfustur. Köy: il ve ilçe merkezleri sınırları dışında kalan yerleşim yerlerindeki nüfustur)

Tablo 1: Siirt Merkez İlçesi'nin net göçü ve net göç hızı (2007-2011)

Yıllar	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
2007-2008	11.870	12.625	-755	-2,52
2008-2009	8.475	11.797	-3.322	-10,88
2009-2010	8.911	13.973	-5.062	-17
2010-2011	10.274	14.228	-3.954	-12,66

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tablo 1'de görüldüğü üzere Siirt'te net göç ve net göç hızı sürekli eksilerdedir. Siirt'in göç alıp verdiği illere bakıldığında İstanbul birinci sırada yer almaktadır. İlin en fazla göç alıp verdiği ikinci şehir ise Batman'dır. Bunun en önemli sebebi Batman'ın Siirt'e çok yakın olması ve geçmişte Batman'ın Siirt'in ilçesi olmasıdır. Siirt'in 2011 yılında en çok göç aldığı iller sırasıyla İstanbul, Batman, Ankara, Adana, Van, Diyarbakır, Mersin, Şırnak, Bitlis ve İzmir olurken en çok göç verdiği iller ise İstanbul, Batman, Ankara, Mersin, Adana, Diyarbakır, Şırnak, Gaziantep, İzmir ve Bursa'dır. En çok göç alıp verdiği illerin sıralaması değişmekle birlikte önemli oranda benzerlik göstermektedir. Siirt'in göç alıp verdiği illerin ortak özelliği şudur: Bu iller ya Siirt'in bulunduğu bölgenin ya da Türkiye'nin gelişmiş illeri olmasıdır.

Genel olarak Siirt kırsaldan kente doğru göç almaktadır. Ayrıca göçebe halinde yaşayan insanların da güvenlik, göçebe hayatın iticiliği ve şehir hayatının çekiciliği gibi sebeplerden dolayı yerleşik düzene geçtikleri ve şehre yerleştikleri görülmektedir. Hem kırsaldan gelen nüfusun hem de göçerlerin Siirt'e yerleşmeleri Siirt'te kentleşme ve kentlileşme sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Kırsaldan göç edenler ve göçerler kentin kenar mahallelerine yerleşerek hem kültürel uyumsuzluk hem de işsizlik sorunuyla karşılaşmaktadır. Kırsal kesimden gelen nüfus daha önce geçimlerini sağladığı hayvancılığı şehirde de geçim aracı olarak sürdürmektedir. Bu sebepten dolayı bu kişiler hayvancılıktan kopamadığı gibi kente ait olma ve kente uyum sürecini de tamamlayamamaktadır.

5.3. İLİN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Siirt, tarihi boyunca dinsel ve etnik çeşitlilik içeren bir kent olması itibarıyla, farklı etnisiteden ya da dinden toplulukların birbirleriyle ilişki kurma ve bir arada yaşama deneyimlerine sahiptir. Bunun yanı sıra, kentin tarihsel geçmişinin eskiye dayanması ve farklı uygarlıkların hâkimiyeti altında kalması Siirt'in sosyo-kültürel yapısını zenginleştirmiştir.

“Tarih boyunca çeşitli millet ve ırklardan nüfus barındıran Siirt şehrinin M.S. çoğunlukla İslam dininin etkisinde kaldığı tarihi yapı kalıntılardan anlaşılmaktadır. İslam tarihinden önce ve sonraki dönemlerde farklı dini inanışları olan Ermeni, Gregoryen, Keldani, Katolik, Süryani, Yakubi ve Yezidi gibi azınlıklar bulunuyordu.” (Özgen ve Karadoğan, 2009: 67). Görüldüğü üzere tarih içerisinde farklı din ve etnisitenin Siirt'te yaşadıkları görülmektedir. Bu çok kültürlü özellik halen çok az sayıda Ermeni ve Süryani ile devam etmektedir. Müslümanlar da etnik ve mezhep açısından homojen olmayıp Arap ve Kürtler arasında Şafii ve Hanefi mezhepleri görülmektedir. Etnik açıdan şu an kentte baskın iki topluluk söz konusudur: Araplar ve Kürtler. Siirt'te daha önce Arap nüfusu baskın iken 1980'li yıllardan sonra kırsaldan gelen göçle kentte Kürt nüfusu yoğunluğu artmıştır. Göç eden Kürtler sosyal açıdan kendi içinde de farklılıklar barındırmaktadır. Kente göç eden köylü Kürtler “*dêmâni*” olarak isimlendirilirken, göçebe yaşam tarzına sahip ya da göçebe yaşam tarzından kent

hayatına geçen göçebe Kürtler “*koçer*” olarak isimlendirilmiştir. Kürtler genellikle aşiretler halinde örgütlenmişlerdir. Siirt sosyal yapısında aşiret ve aşiretçilik önemli yer tutmaktadır. Aşiretin sosyal yapı içerisindeki egemenliği birey üzerinde etkili olmakta ve dolayısıyla topluluklar arasındaki ilişkinin şekillenmesine etkili olmaktadır. Gerek halk gerekse siyasal partiler nezdinde aşiret güç unsuru olarak değerlendirilmiş ve kabul görmüştür. Aşiret liderleri aşiretin birliğini sağlamakta ve bu birlik de liderin siyasal hayatın içine girmesinde önemli rol oynamaktadır.

Siirt ve yöresi sosyal yaşantısında göçebelik önemli bir yer tutmaktadır. Siirt’te sosyal hayatın en önemli yaşam tarzlarından biri yaylalara çıkmadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki göçebe aşiretler zamana ve zemine uygun olarak yaylak ve kışlaklara sahiptir. Yayla hayatı, Siirt’te göçebelerin yazları göç ettikleri yer olan yaylalarda yaşadıkları hayattır. Yörede yayla denince hayvancılık ve göçebe hayat tarzı akla gelmektedir. Yörenin iklim ve coğrafi yapısından dolayı hayvancılıkla uğraşan insanlar, ilkbaharın gelmesiyle birlikte hayvanlarına daha iyi bir otlak ve sulu alanlar bulabilmek amacıyla yaylalara göç ederler. Yaylak ve kışlakları olan göçebelerin yaşam tarzları Siirt’in sosyo-kültürel hayatında önemli bir yere sahiptir.

5.4. SİİRT KOÇERLERİ

Siirt’te, göçebe hayat tarzından yerleşik düzene geçen veya halen göçebe olarak yaşamlarını sürdürenler kendilerini “Koçer” olarak tanımlamaktadır. “Koçer” etimolojik olarak ele alırsak Kürtçe’de “koç” göç etmek, “Koçer” ise göç eden, göçebe olan kimse anlamındadır. Türkçe’de ise “göçer” göçebe olan kimseye denilir. Çalışma konusu olan grup ve özelde Dudêran aşireti kendilerini “Koçer” olarak tanımladığı için biz de çalışmamızda onları bu şekilde yani Koçer olarak tanımlayacağız.

Koçerlerin yaşam tarzı “göçebe hayvancılık” olarak adlandırılan göçebe türü kapsamına girmektedir. Siirt Koçerleri yazları Van, Hakkâri ve Bitlis’in yaylalarına göç ederken, kışları daha sıcak olan yerlere yani Cizre, Nusaybin ve Şırnak taraflarına göç ederler. Göçebeler yazları yaylada çadırlarda yaşarken kışları köy kiralanan evlerde yaşarlar. Koçerler, aşiretler halinde tasnif edilmektedir. Halen Siirt şehir merkezinde yedi Koçer aşiret mevcut olup büyük çoğunluğu göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata

geçmişler. Bu aşiretler; Dudêran, Mamediyân, Garisan, Alikan, Sturkiyan, Keşkoliyan ve Siloqiyan aşiretleridir. Ancak tarihsel arka planına bakılırsa bu bölgede daha fazla Koçer aşiretlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Kürtlerin Osmanlıya katılımıyla Botan, Hakkâri, Behdînan, Soran, Baban gibi yarı otonom Kürt beylikleri meydana gelmiştir (Kreyenbroek ve Allison,2008: 25). Botan emirliği, Osmanlı hâkimiyeti sonrasında “Hükümet-i Cezire” olarak isimlendirilen ve otonom yapıya sahip idari yapılanmadır. Şerefname’ye göre emirliğin adı, cesaret ve savaşçılıklarıyla tanınan bir Kürt aşireti olan bohti’den gelmekte olup bu emirlik yalnız bu aşiretten oluşmuyordu. Bohti’nin dışında Dumbulî, Nûki, Mehmûdi, Şehy Taranî, Masaki, Raşki, Pinkan, Dalam, Biasturai, Şiruyan, Duturan aşiretleri de bu emirliğe bağlı idi (Özcoşar, 2009: 61). 1935-1945 yılları arasında Irak İçişleri Bakanlığı Danışmanı olan Edmonds (2003: 21-22) ise Botan’ın başkenti “ada” anlamına gelen Cezire olup Botan Mirliğinde şu aşiretlerin olduğunu belirtir: Garisan, Kelhoki, Eruhi, Şuvan, Jiran, Aliyan, Hacı-Aliyan, Tufka, Nusa, Heran, Silopi, Şernaxi, Seldi, Goyan, Miran, Harunan, Hesinan, Maman, Ebasan, Heveri, Hacı-Bera.

Bruinessen (2011: 271-272)’nin Botan Emirliği ile ilgili şifahi olarak topladığı bilgiler de ise Botan, bir iktidar krizinden sonra son mirin üç oğlunun emirlik topraklarını paylaşması sonucu Cezire, Gurkel ve Finiq Kaleleri olmak üzere üç parçaya ayrıldığı aktarılmaktadır. Botan’ın (Cezire bölümünün) askeri belkemiği göçer aşiretlerden oluşan “Şillet” ve “Çoxsor” adlı iki konfederasyondur. Bu iki konfederasyonda halen göçebe olan aşiretlerin çoğu yer almaktaydı. Gurkel’e bağlı Kürtler adlarını ilk emirlerinden biri olan Hacı Bedr’den alıyor, Hacı Beyran diye anılıyorlardı. Finiq’ e bağlı ve benzer nüfus yapısına sahip olanlara Dehi deniyordu. Cezire en güçlü aşiretler kendisine bağlı olduğundan diğerlerine söz geçirebiliyordu. Çoxsor konfederasyonunu oluşturan aşiretler; Miran, Dudêran, Elikan, Soran, Garisan aşiretleridir. Şillet Konfederasyonu ise; Batuan, Kiçcan, Teyyan, Herikan, Mûsreşan aşiretlerinden oluşmakta olup Çohsor’da Miran, Şillet’te de Batuan başı çeken aşiretlerdir.

Dudêran aşireti Lideri Hacı Mirza Tetik’in aktardığı bilgiler ile Bruinessen aktardıkları örtüşmektedir. Tetik’in aktardıkları şunlardır: “Miran, Dudêran, Alikan,

Soran, Garisan aşiretleri Çoxsor Konfederasyonunu oluştururken; Batiyan, Keççan, Teyyan, Xeyrikan, Mûsreşan aşiretleri ise Şillet Konfederasyonunu oluşturmaktadır. Çoxsor ve Şillet isimlerinin hikâyesi var: Zamanın Botan Miri Batiyan, Keççan, Teyyan, Xeyrikan ve Mûsreşan aşiretlerini Yezidilerin üzerine gönderip “Çoxe Sor”u Yezidilerden alınması istemiş. (Çox o zamanın en değerli kumaş çeşidi idi. Bu kumaştan ancak asilzade ve beyler elbise dikebiliyordu. Sor kırmızı rengi anlamındadır. Muhtemelen Yezidilerin sahip olduğu bu değerli kumaş gasp edilerek onlara üstünlük sağlayacağı düşünülmüştür). Ancak bu aşiretler başarısız olmuş. Daha sonra Miran, Dudêran, Alikan, Soran, Garisan aşiretleri yezidiler üzerine göndermiş ve bu aşiretler başarı ile döndükleri için Mir tarafından onlara “çoxsor” ismi verilir. Diğer aşiretlere yine Mir tarafından Şillet ismi verilmiştir. Çoxsor’un başı Miran aşireti iken Şillet’in başı Batiyan aşiretidir.”

5.5. DUDÊRAN AŞİRETİ

Dudêran Aşireti, Siirt’e yerleşen Koçer aşiretler içerisinde nüfus açısından en büyüğü olarak görülmektedir. Söz konusu göçebe aşiretin kente geçişi değerlendirmek için aşiret hakkında bazı bilgilerin bilinmesi gerekmektedir. Dudêran aşiretinin tarihçesi, sosyal örgütlenme biçimi, liderlik ve aşiret ile ilgili bazı hususlar bu bölümde yer alacaktır.

5.5.1 Aşiretin Tarihçesi

Aşiretlerin tarihçesi hakkında yazılı belgelerin bulunması zordur. Özellikle göçebe aşiretlerin tarihleri sözlü tarihe dayanmaktadır. Araştırma konusu olan Dudêran aşireti ile ilgili tarihçenin sözlü olarak aktarıldığı anlaşılmaktadır. Görüşülen aşiret lideri ve üyelerinin benzer söylemleri dikkat çekmektedir.

Dudêran Aşireti ile ilgili aşiret lideri Mirza Tetik’in anlattıklarına göre aşiretin asıl çıkış yeri Viranşehir olup aşiretin 200-300 sene gibi bir tarihi olduğu

anlaşılmaktadır. Mirza Bey Viranşehir'deki diğer aşiretler gibi Dudêran Aşiretinin aslında yerleşik hayat tarzına sahip olduğunu ve hayvancılık ile geçimlerini sağladığını aktarmaktadır. Bilinmeyen bir sebepten aşiretin göç etmek zorunda kaldığını ve ilk olarak Silvan tarafına göç ettiklerini nakletmektedir. Burada dönemin Diyarbakır paşası aşiret liderinin kızını istemiştir. Ancak aşiret liderinin kızını yeğeniyle nişanlandığı gerekçesiyle paşayı reddetmiştir. Bu nedenle buradan Bitlis'e göç etmek zorunda kalmıştır. Burada da dönemin Bitlis beyi de aynı kıza talip olmuştur. Bitlis'te de aşiret rahatsız edilince artık göçebe bir yaşam tarzını seçerek yazın yaylalara kışın daha sıcak yerlere göç ederek yaşamlarını sürdürmeye başlamışlar. Artık Koçer bir aşiret olarak Botan bölgesinde yerini aldığı bilgileri aktarılmıştır. Zamanla bölgede etkinliği oluşarak Çoxsor Konfederasyonun önemli aşiretlerinden biri haline gelmiştir. Mirza Bey Çoxsor konfederasyonun başını Miranların çektiğini ve ondan sonra Dudêran aşireti geldiğini belirtmektedir. Türkiye ile Suriye arasındaki sınır çizildiğinde Miranlar'ın Suriye tarafında kaldığını ve onların orada yerleştikleri nakledilmektedir. Ayrıca Miranlar ile Dudêranlar arasında kız alıp vermeden dolayı akrabalık ilişkilerinin olduğu bildirilmiştir. Bunun sonucu olarak Dudêranların Miranların yerine geçtiği söylenebilir. Aslında buna benzer bir durum Beşikçi'nin (1992: 106) Alikan aşireti üzerinde yaptığı çalışmada geçmektedir. Beşikçi'ye aktarılanlara göre Alikan aşiretinin ulu kişi olarak tanımladığı Mira'ya bağlı Alikan aşireti dışında Dudêran, Soran, Garisyan, Kıçan, Mahmediyan, Tayyan, vs. aşiretleri olup bunlar Mira soyundan gelmektedir. Buna göre Mira Suriye'de oturan ve aynı zaman Mira'nın da başkanıdır. Daha sonra Alikan Aşireti Mira'ya bağlı iken zamanla büyümüş, nüfusu, gücü, kuvveti artmış ve Mira'dan ayrılarak ayrı bir aşiret olmuştur. Beşikçi Alikan'ların kullandığı bir sözü aktarmaktadır:

“Mira mir (büyük)

Alikan Vezir

Dudêran seyê pîr (köpek)

Mira büyüktür. Alikan onun veziridir. Dudêran ise köpeğidir. Bu söz Mira soyunu açıkladığı gibi, Mira'ya bağlı olan aşiretler arasında birtakım farklılaşmaların olduğunu da açıklayacak güçtedir.” (Beşikçi, 1992:106).

Beşikçi'nin aktardığına benzer bir deyişi Bruinessen (2011: 272-273) de aktarmaktadır. “Çoxsor'da Miran, Şillet'de Batuan başı çeken aşiretlerdir. Eğer mir güçlü kişiliğe sahip usta bir politikacı değilse, önemli kararlar daha çok bu iki aşiretin reisleri tarafından alınır. “Ne de olsa ağa bütün aşiretin en üstünüdür” demişti bana Miran'ın önemli ailelerinden birinin bir mensubu “çünkü mir bu mevkiye, sırf Türkler ailesine bunu miras yoluyla geçen bir görev olarak vermiş oldukları için sahiptir.” Hala çok yaygın olan eski bir deyiş de, asıl iktidarın bu iki aşirete ait olduğu görüşünü yansıtmaktadır:

Miran mir in	“Miranlar prenslerdir,
Batuan wezir in	Batuanlar vezirler
Şillet seyên pîrin	Şilletlerse birer yaşlı köpek””

Beşikçi ile Bruinessen'in aktardıkları da sözlü tarihe girmektedir. Mirza Bey, Bruinessen ve Beşikçi'nin aktardıkları mukayese edildiğinde Bruinessen'in ile Mirza Bey'in aktardıkları birbiriyle örtüşmektedir. Alikanların Dudêran için söylediklerine gelince, Koçer aşiretlerin birbirleriyle mücadelesi olması olağandır. Konfederasyon içerisinde önemli bir konumda olmak bir aşiretin diğerini tahakküm etmesi ile bağlantılıdır. Gerek iktidar mücadeleleri, gerekse diğer aşiretler arası çıkar çatışmaları bu deyim farklı türevlerde kendi aralarında söylemeleri tabiidir. Yine Mirza Bey'in aktarımına göre Dudêran Aşiretinin Hamidiye Alaylarının kurulduğu dönemlerdeki lideri olan Elyas Bey'e paşalık rütbesi verilmiştir. Tüm bu anlatımları değerlendirdiğimizde Dudêran Aşiretinin Miranlardan sonra önemli bir etki ve güce sahip olduğu ve liderlerine paşalık rütbesi verilmesi de bunun bir göstergesi olduğu söylenebilir.

5.5.2. Aşirette Sosyal Örgütlenme

Tüm aşiretlerde olduğu gibi Dudêran Aşiretinde de hiyerarşik bir örgütlenme özellikleri görülmektedir. Aşiretin en küçük birimi “kon” dedikleri çadırıdır. Çadır ise aileyi temsil etmektedir. Bu yerleşik hayata yansıtılacak olursa “kon” “mal”a denk

gelmektedir. “Mal” aile birimi olmaktadır. “Zoma” ise birçok ailenin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Zoma göçebe hayat tarzında birçok çadırın bir araya gelmesini ifade etmektedir. “Bavık” ise kabileye denk düşmektedir. Aşiretin alt basamağı olarak değerlendirilebilir. “Bavık” kan bağı akrabalığa dayanmaktadır. Dudêran Aşireti sosyal örgütlenmesinde en üst yapıda “eşir” dedikleri aşiret yer almaktadır. Görüldüğü gibi Dudêran Aşireti sosyal örgütlenmesi dörtlü bir sınıflamadan müteşekkildir denilebilir. Küçükten büyüğe:

1. Kon
2. Zoma
3. Bavık
4. Aşiret

Dudêran aşireti büyük bir aşiret olması sebebiyle bavıkların sayısı da fazla olmaktadır. Muhammed Emin Zeki Beg (2011: 355)’in 1900’lü yılların başında yaptığı çalışmasında aşiretin yaklaşık 400 aileden oluştuğu, göçebe halinde yaşadığı ve yaz aylarını Van Gölünün güney tarafında geçirdiğini belirtilmektedir. Aşiret liderinden edinilen bilgiye göre şu an, Dudêran Aşiretine mensup Siirt’te en az bin ailenin olduğu, Tarsus’da 40-50 aile, Cizre’de 10 aile, İdil’de 20 aile ve Nusaybin’de 20 aileye yakın olduğu varsayılmaktadır.

Dudêran Aşiretinin alt birimleri (bavık) bir çalışmaya (Boti, 2011: 46) göre şunlardır:

1. Qiroyan	11. Deştuyan
2. Aqubiyân	12. Şemsikiyan
3. Mala Tahir	13. Gewriyan
4. Mala Mehme Axa	14. Bekiriyan
5. Mala Kasım Axa	15. Şahiniyan
6. Mala Qubêt	16. Mala Hopaniyan
7. Mala Mirza	17. Mala Qızılıyan
8. Mala Heci Hesam	18. Mala Rihanê
9. Mala Reşê	19. Mala Baliyan
10. Mala Xalid	20. Mala Tajdin

Dudêran Aşiret Lideri Mirza Bey ise Bavık olarak şunları aktardı:

1. Mala Mirza Axa	7. Aqubiya
2. Mala Mehme Axa	8. Deştoya
3. Nebiyê Mamê	9. Etmanya
4. Hamid Axa	10. Gurmeleka
5. Qiroya	11. Gewra
6. Şemsika	12. Şemoya

Görüldüğü üzere bavık olarak farklı listeler oluşmaktadır. Görüşülen başka bir Dudêran üyesi daha az sayıda bavık sıraladı. Diğerleri hatırlatıldığında onların aslında Dudêran aşiretinden olmadığını ileri sürmüştür. Ancak aşiretten kız alıp aşirete kız veren başka ailelerin aşirete eklemeliği gibi bazı ailelerin çabuk büyümesi, hızlı nüfus artışı ve güçlü olması sebebiyle aileden bavıka dönüştüğü de düşünülebilir.

5.5.3 Aşiret İle İlgili Diğer Hususlar

Aşiret içerisinde liderlik aşireti birbirine bağlayan unsurlarından bir tanesidir. Dudêran aşiretinde liderlik genellikle Mala Mirza Axa soyundan devam ettiği görülmektedir. Halen mevcut lider Mirza Bey, Mala Mirza Axa'nın da lideridir. Bu bavık aşiret tarihinde de daima liderlik rolünü üstlendiği edinilen bilgiler arasındadır. Daha önce değinilen Paşalık rütbesini alan Elyas Paşa da bu soydan gelmektedir. İbni Haldun'un (2004: 176) da belirttiği gibi güçlü olan bir grup diğer gruplara liderlik etmesi örneği Dudêran aşiretinde görülmektedir. Aşiret göçebe halinde iken her aile sattığı bazı ürünler üzerinden belli bir oranı ağaya verilmiş. Yayla ve köylerde konaklama gibi konularda diğer aşiretler ile yapılan anlaşmalarda ağa aşiretini temsil edermiş. Bu dönemdeki ağalığın kurumsallaşmış bir sistem olduğu görülmektedir. Aşiretin yerleşik hayata geçmesi ile ağalığın devam ettiği ve ağanın tüm aşiret üzerinde söz sahibi olduğu gerek Mirza Bey gerekse aşiret üyeleri tarafından söylenmektedir. Örneğin ağa Koçer kadınların çalışmasını yasakladığı dönemde Dudêran aşireti ile birlikte diğer Koçer aşiretlerde Dudêran aşireti liderin aldığı karara uyduğu

anlatılmaktadır. Daha sonra başta kentleşme olmak üzere ekonomik ve siyasi sebeplerle ağalık kurumunun çözüldüğü anlaşılmaktadır. Görüşülen aşiret üyeleri ağaya saygı gösterdiklerini ancak daha önceki bağlılığın kalmadığını söylemektedirler. Ağalık kurumunun çözülmesiyle ağalığa manevi bir nazarla bakılmaya başlandığı başka bir ifadeyle sembolik bir anlam atfedilmeye başlandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca her bavıkın bir “*ruspi*” veya “*mezin*” dedikleri aile büyüğü vardır. Bavıklar artık ağa yerine kendi aile büyükleri etrafında toplanmaktadır.

Dudêran aşireti Kürt bir aşiret olup kendi aralarındaki iletişim dili Kürtçedir. Daha önceleri göçebe halinde yaşamasına rağmen aşiretin büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçmiş durumdadır. Halen bazı Dudêran Aşireti üyeleri Koçerlik yapmaktadır. Önemli bir kısmı Siirt şehrine yerleşmiş durumdadır. Aşiret Sünni olup Şafii mezhebine bağlıdır. Aşiretin dine bağlı olduğu gözlemlendi. Görüşülen kişiler göçebe halinde yaşarken dahi ibadetlerine önem verdiklerini beyan ettiler. Yerleşik hayata geçtikten sonra ibadet şekillerinde değişiklik olmadığını ve şehirde ibadetlerini daha rahat yaptıklarını söylemişlerdir. Bazı ailelerin bağlı olduğu şeyhlerin olduğu ve şeyhe bağlı olmayanların da şeyhe saygı duyduklarını beyan etmektedirler. Mirza Bey göçebe halinde yaşarken bazı konuları imamlarına danıştıklarını, imam onay vermediği takdirde yapmadıklarını dile getirdi. Aşiret göçebe halinde yaşarken çocuklarına imamları tarafından Kuran-ı Kerim’in öğretildiği anlatılanlar arasında yer almaktadır.

Koçer giyim kuşamları kentleşmenin etkisi ile değişmektedir. Yaşlılar şalvar ve başlarında puşi kullanırken, kadınlar fistan giyer ve başlarında tülbent vardır. Koçer hayatına uygun kıyafetleri kentte giymeye devam etmeleri bireylerin kentlileşirken ilk önce sembolik değişimlerle kentlileşmesi olarak görülen kılık ve kıyafet değişikliğinin Koçerlerde yaşanmadığını göstermektedir. Göçebe yaşam tarzına uygun kıyafetler gelenekselliğe dönüşmesi, söz konusu kıyafetlerin değişimine engel olmaktadır. Genç kuşakların, anne ve babalarından farklı giyindikleri ve şehre uyum sağladıkları görülmektedir. Aşiretin gençleri, giyim konusunda anne ve babalarından farklı düşündüklerini ve bu konuda kuşak çatışması yaşadıklarını belirttiler.

Koçerler göçebe hayatı ve tabiatın etkisiyle daha özgür yaşamaya eğilimlidir. Beşikçi’nin belirttiği gibi (1992: 266) göçebeler özgür yaşamaya alıştığından şehirlerin

havası onları sıkar ve köy, kasaba ile şehrin etkilerinden uzak yerlerde dağ ve yaylaların en yüksek kısımlarında yaşamayı arzu ederler. Bu bağlamda Koçerlerin Siirt'in dağ eteklerinde kurulan kenar mahallelerine yerleşmelerinin sebebi olarak Koçer karakteri gösterilebilir. Yaşadıkları mekân ve iklim koşulları insanların karakterini belirlemektedir. İbni Haldun da (2004: 121, 163, 166) iklimin insanların ahlakı üzerinde etkisi olduğunu belirterek bedevilerin şehirlilerden daha cesur, hayır ve iyiliğe daha yakın olduğunu ileri sürer. Göçebelerin sert ve kaba bir görünümünün yanında sıcakkanlı, samimi, güler yüzlü ve konuşkandırlar. Kahvede yanına oturduğunda sohbet etmekte ve misafirperverliğini göstermektedir.

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Dudêran Aşireti üyelerine uygulanan anket ve görüşmelerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu veriler ışığında aşiretin sosyo-demografik, aile, sosyo-ekonomik özellikleri, aşirette eğitim ve siyaset kurumlarının durumları, aşiretin yerleşik hayata geçişi ve kentlileşmesi ele alınacaktır.

6.1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Örneklem grubunun sosyo-demografik özellikleri aşiretin kente uyumu ile ilgili farklı bilgiler sunması açısından önemlidir. Kente göç eden bireyin yaş, eğitim durumu, mesleği gibi bazı özellikleri bireyin kente uyumunu etkilemektedir. Bu bağlamda katılımcıların yaş ve medeni durumları kent hayatına uyumunu etkilemektedir. Aynı şekilde kadın ve erkeklerin kentlileşme düzeyleri aynı olamayabilir. Bu bölümde Sosyo-demografik özellikler çerçevesinde anket uygulanan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum ve meslekleri yer almaktadır

6.1.1 Yaş

Örneklem grubu aşiret üyeleri içinde değişik yaş grubundan seçilerek oluşturulmuştur. 18-29 yaş aralığındaki katılımcılar göçebe hayatı yaşamadıkları ve kentte doğup büyüdüğü anlaşılmıştır. 60 üzeri yaş grubundaki katılımcılar, hayatlarının büyük bölümünü göçebe halinde yaşamışlar. Bu bakımdan, çalışmaya farklı düşünce ve tutumlarının yansımaları açısından kentte doğup büyüyenler ile göçebe yaşam tarzını içselleştirmiş olanların örnekleme dâhil olması önemlidir. Araştırmanın örneklem grubu yaşa göre sayı ve dağılımları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2:Yaşa Göre Dağılım

Yaş	N	%
18-29	37	18,5
30-39	51	25,5
40-49	43	21,5
50-59	34	17
60-+	35	17,5
Toplam	200	100

Koçerlerin yaş aralıklarını gösteren Tablo 2'ye göre durum şöyledir: 18-29 yaş aralığı oranı % 18,5, 30-39 yaş aralığı % 25,5, 40-49 yaş aralığı oranı % 21,5'tir. 50-59 arası yaş grubuna dâhil olanların oranı % 17 iken 60 ve üzeri yaş grubuna dâhil olanların oranı ise % 17,5'tir. Görüldüğü üzere birbirine yakın oranlarda değişik yaş grupları ele alınmıştır. Bu durum göçebe yaşamını içselleştiren yaşlı Koçerlerin kent hayatına geçiş ile ilgili tutum ve davranışlarının çalışmaya yansıtacağı gibi kent yaşamını içselleştiren Koçerlerin de tutum ve davranışlarını çalışmaya yansıtacağı anlamına gelmektedir.

6.1.2.Cinsiyet

Her toplumda olduğu gibi göçebe yaşam tarzını benimseyen toplumlarda da kadın ve erkeklerin görevleri farklıdır. Beşikçi (1991: 208) göçebe hayatında kadının vazifesi çok ağır ve yorucu olduğunu, hemen hemen bütün günlük faaliyetler kadınlar tarafından yapıldığını ve yürütüldüğünü belirtmektedir. Göçebe sosyal hayatında böylesine ağır bir yük yüklenmiş olan kadınların düşüncelerinin de yansıtması açısından zor da olsa örneklem grubunun oluştururken kadın ve erkeklerin sayısı birbirine yakın

olmasına önem verilmiştir. Örneklem grubunun cinsiyete göre dağılımları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	N	%
Erkek	99	49,5
Kadın	101	50,5
Toplam	200	100

Koçerlerin cinsiyeti ile ilgili olarak Tablo 3 'de görüldüğü üzere erkeklerin genele oranı % 49,5 iken kadınların oranı % 50,5'tir. Örneklem cinsiyet dağılımında kadın ve erkek oranları birbirine çok yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Koçer kadın ve erkeklerin kent hayatı ile ilgili varsa farklı tutum ve davranışları, çalışmada ortaya çıkarılması önem arz etmektedir.

6.1.3.Medeni Durum

Geleneksel toplumlar, aile ve dolayısıyla evliliğe önem vermektedir. Bu sebeple, aile kurmanın ve ailenin toplumda önemli bir yer teşkil etmesi açısından geleneksel toplumlarda bekârların evlenmesi teşvik edilmektedir. Dudêranlılar da aileye ve evliliğe önem vermektedir. Örneklem grubunun medeni durumu Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 4: Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	N	%
Evli	171	85,5
Bekâr	21	10,5
Dul	8	4
Toplam	200	100

Koçerlerin medeni durumunu gösteren Tablo 4'e göre durum şöyledir: Koçer evlilerin oranı %85,5, bekârların oranı %10,5 ve dulların oranı ise % 4'tür. Aşiret içerisinde yaptığımız görüşmelerde evliliğe oldukça önem verildiği tespit edildi. Görüşülen aşiret mensupları boşanmaların neredeyse hiç olmadığını ve boşanmayı “ayıp” olarak değerlendirdiklerini belirttiler. Boşanmanın yadırganması aile kurumunun korunmasına verilen önem olarak değerlendirilmektedir. Bu vesileyle aile korunarak sürekliliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Daha ilginç bir bilgi ise, katılımcılarından dul olanların ise eşleri vefat etmiş kimselerden oluştuğunun saptanmış olmasıdır. Bu aşiret mensupları arasında boşanma olayının hemen hemen hiç görülmediği anlamına gelmektedir. Ayrıca dul kalan kadın ve erkeklerin tekrar evlenebildikleri aktarılmaktadır.

Tablo 5: Medeni Durumun Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Medeni Durum			Toplam
	Evli	Bekâr	Dul	
18-29	18	19	0	37
30-39	49	2	0	51
40-49	42	0	1	43
50-59	32	0	2	34
60 üzeri	30	0	5	35
Toplam	171	21	8	200

Tablo 5’te görüldüğü üzere Koçerler arasında 30 yaşından sonra neredeyse hiç bekâr görülmemektedir. 18-29 yaş aralığı arasındaki katılımcıların yaklaşık olarak yarısı evli olduğu düşünüldüğünde aşiretin erken yaşta evliliği teşvik ettiği değerlendirilebilir. Ancak diğer taraftan kent hayatının zorlukları evlenme yaşını etkilemektedir. Kent hayatında genel olarak evlilik yaşı kırsal alanlara göre daha geç yaşta olmaktadır. 18-29 yaş aralığında bekâr sayısı evli sayısından fazla olması aşiretin kent hayatına geçiş ile birlikte evlilik yaşı konusunda değişime uğradığı söylenebilir. Ekonomik anlamda yaşanan sıkıntı, gençlerin eğitim hayatlarını devam etmeleri ve evlenmeyi düşünen erkeklerin kalıcı bir meslek sahibi olmamaları gibi faktörler evlilik yaşını geciktirmektedir. Yine de aşiretin genel anlamda aile kurumunun kurulması ve korunmasına büyük önem verdiği gözlemlenmiştir.

6.1.4. Meslek Durumu

Kente göç edenler için kentleşme, köyden kente taşınma ve beraberinde meslek değişimi demektir. Mesleki değişme kadar tek başına toplumsal değişmeyi içinde barındıran başka alan yoktur. Hangi meslek olursa olsun göçmen nihayetinde tarım işiyle uğraşmamakta ve belirli bir mesaiyi takip edip bu mesai karşılığında ücret almaktadır (Karpat, 2003: 73) Bireylerin meslek durumu kente uyumunu etkilemektedir. Kente göç edenler kente özgü işlerde çalışması ve kent ile geliştirdiği ilişki sayesinde kentli olmayı içselleştirir. Ancak eski yaşamını sürdüreceği mesleği icra etmesi halinde ise bu durum kentleşmeyi geciktirir. Bu açıdan, kentleşme bir bakıma mesleki değişme demektir. Eski yaşantısıyla ilişkisi kesilmesi ve kente özgü bir meslek edinmesi halinde bireyin kentleşmesi daha hızlı ve daha uyumlu olur. Kente yerleşmiş olan katılımcıların mesleğe göre dağılımı tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: Mesleğe Göre Dağılım

Meslek	N	%
Cevapsız	1	0,5
Kamuda işçi	9	4,5
Memur	4	2
Koçerlik	11	5,5
Esnaf	19	9,5
Tüccar	9	4,5
Vasıfsız İşçi	25	12,5
Ev hanımı/Ev Kızı	99	49,5
Öğretmen	3	1,5
Öğrenci	13	6,5
İnşaat İşçisi	3	1,5
Diğer	4	2
Toplam	200	100

Örnekleme grubunu oluşturan kadınların neredeyse hepsi ev hanımı/ev kızı olduğu için meslek durumunda en fazla ev hanımı/ev kızı seçeneği çıkmıştır. Tablo 6’da görüldüğü ev hanımı/ev kızı oranı % 49,5’tir. Bu oran ele aldığımız aşiretin hala yoğun oranda geleneksel tutumlarla hareket ettiklerini, kadınların modern kentli koşullara uyumlu olmayan bir biçimde ekonomik ve dolayısıyla sosyal hayatın kısıyında tutulduğu sonucunu ifade etmektedir.

Erkek mesleki dağılımına bakıldığında şu sonuçları görmekteyiz: Tabloda görüldüğü gibi, ikinci sırada olan vasıfsız işçi örneklemin % 12,5'ünü oluşturmaktadır. Esnaf olanların oranı % 9,5, öğrencilerin % 6,5, Koçerliği sürdürenler % 5,5, kamuda işçi, öğretmen, memur gibi devlet dairelerinde çalışanlar % 8'dir. Koçerlerin kent hayatına geçişi ile birlikte edineceği meslek kentlileşme düzeyinde etkili olmaktadır. Katılımcılar arasında dikkat çeken bir oranda vasıfsız işçi çıkmaktadır. Katılımcılardan kamu kurumlarında çalışanların kente uyumu daha kolay olduğu görülürken, vasıfsız işçi olanlar genellikle hayvancılık ile uğraştıkları için kente uyum konusunda sorunlar yaşayabilmektedir. Ekonomik anlamda varlığını sürdürme amacıyla kente yerleşen bazı Koçerler hayvancılığı sürdürmüşlerdir. Bu durum beraberinde kente uyum sorununu getirmektedir. Ayrıca kentlilerin Koçerleri yadırgaması, onları kentin dışına yani kenar mahallelere itmektir. Kenar mahallelerde göçebe yaşam alışkanlıklarını kolaylıkla sürdürebilirken aynı zamanda kent imkânlarından da istifade etmektedirler. Bu durum Koçerlerin kentle bütünleşemediklerini ve kentsel yaşamın kıyısında tutunduklarını göstermektedir.

6.2. AİLE ÖZELLİKLERİ

Kültürün ve ona ilişkin değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan önemli kurumlardan bir tanesi ailedir. Aile, toplumu oluşturan bir birim olarak tanımlandığı gibi, bir grup, birlik, örgüt, topluluk, kurum ve hatta sosyal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu farklı yaklaşımlar ailenin toplum içinde ne denli evrensel ve temel bir unsur olduğunun bir göstergesidir (Gökçe, 2007: 187). Ailenin sosyal, ekonomik, kültürel ve biyolojik görevleri vardır. Nesillerin devamı ve kültürlerin nesle aktarılması yönüyle geleneksel yapının devamını sağlamaktadır. Çocuğun ilk sosyalleşme yeri olması yönüyle de aile, kültür aktarımını sağlamaktadır. Dudêran aşiretinin en küçük birimi olan aile, her toplumda olduğu gibi aşirette de önemli bir yere sahiptir. Tablo 3 ve 4 de görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğu evlidir. Medeni durumun yaşa göre dağılımı tablosunda ise gençler arasında kent koşullarına göre erken evlilik görülebilmektedir. Bu durum aşiret içerisinde aileye önem verdikleri ve ailenin kurulması için gençlerin evliliğini desteklediklerini göstermektedir. Bu

bölümde göçebelikten yerleşik hayata geçen örneklem grubun aile özellikleri açıklanmaktadır.

6.2.1. Evlilik Türü

Geleneksel toplumlarda yeni bir aile kurulurken birey sayısı eksilen aile bu eksilmeyi telefi edici yollara başvurur. Tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomiye sahip bu toplumlar başlık ve berdel evlilik türü ile aile gelin giden kızları yerine ya gelin alır ya da maddi bir bedel alırlar. Berdel usulü ile yeni gelin, kızlarının yerini almakta ve ailenin ekonomik üretimini korumuş olmaktadır. Ancak kentleşme ile birlikte bu tür evlilikler azalmaktadır.

Katılımcıların evlilik türü, aile yapısını yansıtmaktadır. Kendilerinin evlilik türü ile çocuklarının evlilik türü isteği tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 7: Evlilik Türü Dağılımı

Evlilik Türü	N	%
Cevapsız	21	10,5
Görücü	124	62
Tanışıp Görüşerek	25	12,5
Kaçarak/kaçırarak	10	5
Berdel	20	10
Toplam	200	100

“Hangi usulle evlendiniz” sorusuna 179 kişi cevap vermiştir. Bu sayı, medeni durum tablosunda görüldüğü üzere evli ve dul olanların cevapladığını göstermektedir. Tablo 7’ye göre Koçerlerin % 62’si görücü usulü ile evlenirken, % 12,5’i tanışıp

görüşerek, % 10'u berdel usulüyle, % 5'i kaçarak/kaçırarak evlenmiştir. Görüşülen aşiret üyeleri eskiden kaçırma olayları çok sık yaşandığı ve kızın gönlü olmamasına rağmen zorla kaçırıldığını belirttiler. Kaçırma olayının aileler hatta aşiretler arası büyük kavgalara sebep olduğu ve bu kavgaların insanların ölümüyle sonuçlandığı bildirilmiştir. Zaten ileride görüleceği üzere 'Koçerliği bırakma sebepleri' arasında kız kaçırmanın kavgaya ve kan davasına dönüşmesi sebebiyle bırakanlar da söz konusudur. Ancak şu anda kaçırmanın doğru bulmadıklarını söylerken kızın ailesi vermeyip ve kızın rızası var ise kız kaçırmanın normal olduğunu da ekliyorlar. Görüşülen aşiret üyeleri berdel ve başlık olayının kalmadığını belirterek kadınların evliliklerde söz hakkı olduğu ve olması gerektiğini söylediler. Geleneksel yapıda değişim olduğu ve bu değişim evliliğe yansıdığı görülmektedir. Kent yaşamında yer alması başlık ve berdel gibi konulara bakışı değiştirmektedir. Bu değişime rağmen, sık görülme de kızlarının gönlü olmadan yapılan evlilikler de olabilmektedir. Ayrıca evlilikler genellikle aşiret içi olmaktadır. Aşiret içi evlilikler dışında diğer Koçer aşiretlerden de kız alıp verme görülebilmektedir. Ancak kentleşme ve değişimin etkisi ile aşiret içi evliliklerin azalması öngörülebilir. Koçer çocukların eğitimlerine devam etmesi ve kent hayatına uyum göstermesi, Koçer olmayan biriyle evlenme olasılığını güçlendirecektir.

Tablo 8: Evlenecek Çocuklar İçin İstenilen Evlilik Türü Dağılımı

Evlilik Türü	N	%
Cevapsız	2	1
Görücü	28	14
Tanışıp Görüşerek	167	83,5
Kaçarak/kaçırarak	3	1,5
Toplam	200	100

Tablo 8’de görüldüğü üzere aşiret mensuplarının % 83,5’i çocukların tanışıp görüşerek evlenmesini isterken % 14’ü çocukların görücü usulle evlenmesini istemiştir. Aşiret üyelerinin % 1,5’i ise çocuklarının kaçarak/kaçırarak evlenmesini istemektedir.

Görüldüğü üzere anne-babaların çocukları için düşündükleri evlilik türü tanışarak evlenmeleridir. Burada bir zihniyet değişimi görülmektedir. Ayrıca kendilerinin aşiret içi evlilik tercihi yerine çocuklarının aşiretten olmayan birisi ile evlenmelerine de olumlu buldukları gözlemlenmektedir. Eğitim düzeyi düşük olmasına rağmen katılımcıların bir demokratikleşme eğilimi göstermektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi durumunda aile konularında kentli profili görülmesi muhtemel bir sonuç olur. Beritan aşiretinin şehirleşmesi ile ilgili yapılan çalışmada (Taşdelen, 1997: 95) aşiret üyeleri evlendiğinde takip edilen usul görücü usulü baskın olduğu görülmektedir. Aşiret mensupları kendileri hangi usulle evlendilerse çocukları da aynı usulle evlenmelerini istemektedir. 60 kişiye uygulanan ankete 53 kişi görücü usulü evliliği yapmışken 53 kişi çocuklarının da görücü usulü ile evlenmelerini istemiştir. Evlilikte geleneksel usullere bağlılık söz konusudur. Yeni kuşaklar için de aynı bağlılığın devamı arzulanmaktadır. Şehir ortamı, gelenekler konusundaki bakış açılarını değiştirmemiştir. Bu çalışma 1997 yılında yapıldığı düşünülürse, insanların düşünceleri zamanla değişebilmektedir. Bu bağlamda Beritanlıların da günümüzde yaşanan gelişmelerin etkisiyle bu konuda düşünceleri değişmiş olabilir. Dolayısıyla Koçerlerin zamanla kente uyum göstereceği öngörülebilir.

Geleneksel toplumlarda sosyal, ekonomik ve dini sebeplerle çok eşlilik görülebilmektedir. Özellikle levirat olarak adlandırılan kocası ölen kadının kayınbiraderi ile evlenmesi çok eşli evliliğin bir türüdür. Evli bir erkeğin erkek kardeşi ölmesi halinde yengesi ile evlendirilmesi bazı toplumlarda hala görülmektedir. Dudêran aşiretinde levirat evlilikleri, “kadının ve çocuklarının sahipsiz kalmaması” gerekçesiyle görülmektedir. Ayrıca ekonomik olarak iyi durumda olması ve dinden aldıkları referanslarla erkeklerin birden fazla eş ile evlilik yaptıkları görülmektedir. Ancak kentleşme ve eğitimin etkileri ile çok eşliliğe artık olumlu bakılmamaktadır.

Tablo 9: Erkeklerin Eş Sayısı Dağılımı

Eş sayısı	N	%
Tek eşli	77	87
İki Eşli	11	12
Üç Eşli	1	1
Toplam	89	100

Tablo 9'a göre Koçer erkeklerin % 87'i tek eşli, % 12'si iki eşli ve % 1'i de 3 eşlidir. Göçebe hayatı sürdüren Koçer erkeklerde çok evlilik sık rastlanırken bu durumun günümüzde yavaş yavaş değiştiği gözlemlenmektedir. Gerek kentleşmenin etkisi gerek kadın ve erkeklerin bilinçlenmesi çok eşliliğin sık görülmesini zorlaştırmaktadır. Görüşülen aşiret üyeleri göçebe hayatta eşi ölmüş kadınların ortada kalmaması amacıyla evlendirildiği ve bu evlilik genellikle ölmüş eşinin kardeşi ile olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 10: Kumalarının Olup Olmadığı Durumu (Bayanlar İçin)

Kumanız Var mı?	N	%
Evet	21	25
Hayır	65	75
Toplam	86	100

Koçer kadınların kumalarının olup olmadığı ile ilgili Tablo 10'da durum şöyledir: Koçer kadınlarının % 25'inin kuması olduğu, % 75'inin ise kuması olmadığı anlaşılmaktadır. Kadınların kent hayatına geçmesi ile düşünce ve davranışlarında

değişmeler yaşanmıştır. Kadının göçebe yaşamda çadır ve çevresi olan dünyası kente yerleşme ile ev, mahalle ve çarşı olarak genişlemiştir. Ayrıca kitle iletişim araçları kadınların bilinç düzeylerini etkilemiştir. Artık kadınlar haklarını öğrenmekte ve talep etmektedir. Bu bağlamda kadınların evlilik konusunda tek eşliliği savundukları gözlemlenmiştir. 50 yaşlarındaki bir erkek görüşmecinin anlatımına göre bazı kadınların kentteki sosyal veya siyasal etkinliklere katıldığı ve eşlerinin bu duruma engel olmadığını söylemiştir. Buradan hareketle kadınların kent yaşamındaki bazı etkinliklere katılması kadınların birçok konuda tutum ve davranışlarının değişmesine sebep olabildiği söylenebilir.

Tablo 11: Kuma ile Birlikte Yaşama Durumu (Bayanlar İçin)

Seçenekler	N	%
Evet	12	53
Hayır	10	47
Toplam	22	100

Tablo 11'e göre Koçer kadınların kuması ile birlikte yaşama durumları şöyledir: Evli ve kuması olan kadınların % 53'ü kuması ile birlikte yaşarken % 47'si ayrı yaşamaktadır. Görüldüğü üzere kuması olanların bir kısmı aynı evde yaşadıkları görülmüştür. Geleneksel yapıdan dolayı çok eşliliğin var olması beraberinde kumaların aynı çatı altında yaşamlarını sürdürmesi anlamına gelmektedir. Ekonomik özelliklerine bağlı olarak ayrı eve çıkma durumları söz konusu olabilmektedir.

6.2.2 Aile Büyüklüğü

Aile, sosyal yapı içerisinde en küçük birim olduğu için ait olduğu toplumun özelliklerini de bünyesinde taşır. Kırsalda yaşayan, geleneksel bir yapıya sahip ve tarıma dayalı bir ekonomisi olan aile ile kentte yaşayan, modernleşmiş bir hayat ile uzmanlaşmış bir ekonomiye sahip aileler arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıkların başında aile büyüklüğü gelmektedir. Kırsal kesimde aile büyüklüğü, kentte ise hane halkı sayısı ön plandadır.

Tablo 12:Türkiye’de Yıllara Göre Hane Halkı Sayısı ve Hane Halkı Büyüklüğü Dağılımı

Yıllar	Hane Halkı Sayısı	Hane Halkı Büyüklüğü
1980	8.522.499	5, 32
1990	11.188.636	4, 97
2000	15.070.093	4, 50

Kaynak: (Gökçe, 2007: 200)

Hane halkı sayısı ve ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye genelindeki dağılımında yıllara göre hane halkı sayısı artmaktadır. Diğer taraftan hane halkı büyüklüğü giderek düşmektedir. Bu durum çekirdek ailenin arttığını hane halkı büyüklüğünde düşüşün olduğunu göstermektedir (Gökçe, 2007: 200). Katılımcıların aile büyüklüğü dağılımı tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13: Aile Büyüklüğüne Göre Dağılım

Ailedeki Fert Sayısı	N	%
Cevapsız	1	0,5
0-1	2	1
2 ve 3	6	3
4 ve 5	16	8
6 ve 7	30	15
8 ve 9	52	26
10 ve üzeri	93	46,5
Toplam	200	100

Geleneksel bir yapıya sahip olan Koçerlerin aile büyüklüğünü gösteren tabloda görüldüğü üzere Koçer ailelerinin % 88'i 6 ve üzeri kişiden oluşmaktadır. Koçer aile büyüklüğü 10 ve üzeri kişi sayısı olan ailelerin oranı % 46,5, 8-9 kişiden oluşan ailelerin oranı % 26, 6-7 kişiden oluşan ailelerin oranı % 15, 4-5 kişiden oluşan ailelerin oranı % 8 ve 2-3 kişiden oluşan ailelerin oranı % 3'tür.

Aile büyüklüğüne göre değerlendirirsek Koçerlerin aile yapıları kentli aile yapısından farklı olduğu görülmektedir. Göçebe hayatında ailenin büyüklüğü işbölümü açısından önemlidir. Kentte ise aile büyüklüğü sayıca az olup işbölümü açısından sınırlılık söz konusudur. Türkiye'de modernleşme ve kentleşmenin etkisi ile ailede değişimler yaşanmaktadır. Özellikle hızlı kentleşme sebebiyle kentlerde geniş ailelerin yer alması doğaldır. Ancak zamanla geniş aileden çekirdek aileye doğru geçiş olması da beklenilir. Bu durum Koçerler için de geçerlidir. Koçerlerin aile büyüklüğü zamanla azalacağı öngörülmektedir.

6.2.3.Çocuk Sayısı

Fazla çocuk sahibi olma konusu kentleşme ile yakından ilgilidir. Tarım ve göçebe toplumlarda çocuk aileye yardım etmektedir. Bunun yanı sıra özellikle erkek çocukların sayıca çok olması hem neslin devamı hem de toplumsal gücü temsil etmesi yönüyle önem arz etmektedir. Ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, aile yapısı hakkında fikir vermektedir. Geleneksel toplumlar ile modern toplumların düşünce farklılıkları aile yapılarına da yansımaktadır. “Modernite, bireyi, sürekli ilerisine bakan, hayatını bu yönde programlayan bir yöne sevk eder. Zira onun içinde bulunduğu toplumun işleyiş tarzı, gelecekte kendisinin ve çocuklarının daha iyi bir yere gelmesi için ona daha fazla çalışma zorunluluğu yükler. Bu da, özellikle çalışan kimseler için, fazla çocuk yapmayı, zorlu bir yolu seçmek anlamına getirecektir. Oysa geleneksel dünya görüşü, toplumsal sistemin kendi içindeki uyumunu ve dengesini ön planda tuttuğundan, geleceğe ait kaygılardan çok, mevcut yapının –özellikle nesiller aracılığıyla- korunmasını hedeflemekteydi” (Gültekin, 2004: 60).

Bu pasajda ifade edilenin de bir yansıması olarak, Göçebe ve kırsal yaşamda çok çocuklu aileler görülmektedir; ancak kent yaşamında çekirdek aile yoğunluktadır. Aşağıdaki tabloda bu durumun Siirt’e yerleşen Duderan Aşiret üyeleri üzerindeki yansıması görülmektedir.

Tablo 14: Çocuk Sayısına Göre Dağılım

Çocuk Sayısı	N	%
0-1	12	7
2 ve 3	27	15
4 ve 5	38	21
6 ve 7	31	17
8 ve 9	39	23
10 ve üzeri	29	17
Toplam	176	100

Koçerlerin sahip olduğu çocuk sayısı Tablo 14’de gösterilmektedir. Tablodan anlaşılacağı üzere çocuk sayısı ile ilgili soruya 176 kişi cevap vermiştir. Buna göre Koçerlerin % 7’si 0-1, % 15’i 2-3, % 21’i 4-5, % 17’si 6-7, % 23’ ü 8-9 ve % 17’si ise 10 ve üzeri çocuk sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğu (% 57) 6 ve üzeri çocuk sahibidir. Bu açıdan Koçer ailesinin kentlilik kıstaslarına göre düşünüldüğünde sahip olduğu çocuk sayısı fazladır. Bu özelliği ile geleneksel yapılarını koruduğu ve modern hayatı temsil eden kentlilişmeyi gerçekleştirmediği söylenebilir. Koçerlerin geniş aile yapılarını sürdürdükleri ve sahip oldukları çocuklar ile de bu durumun devamını istedikleri değerlendirilebilir. Burdan hareketle aşiret üyelerinin büyük oranda kente yerleşmiş de olsa, geleneksel eğilimlerini korudukları ve sürdürdükleri söylenebilir.

6.2.4. Fazla Çocuk Sahibi Olma Eğilimleri:

Fazla çocuk sahibi olma eğilimleri geleneksel toplumlarda önem arz etmektedir. Koçerlerin sahip oldukları çocuk sayısı dikkate alındığında geleneksel yapılarını sürdürdükleri söylenebilir. Ancak bu durum kent yaşamı için sorunlu olduğu düşünülmektedir. Zira kent hayatı çekirdek aileyi zorunlu kılmaktadır. Kentleşme ile birlikte aile yapısı değişmiştir. Kentleşme aile yapısında geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçişle beraber çocuk sayısında da bir azalmaya sebep olmaktadır. Örneklem grubuna yöneltilen “fazla çocuk sahibi olma konusunda ne düşünüyorsunuz” sorusuna verilen cevaplar tablo 15’de görülmektedir.

Tablo 15: Fazla Çocuk Sahibi Olma Hakkında Fikirleri

Seçenekler	N	%
Cevapsız	3	1,5
Destekliyorum	75	37,5
Desteklemiyorum	108	54
Kısmen Destekliyorum	14	7
Toplam	200	100

Fazla çocuk sahibi olma konusu ile ilgili tablo 15’e göre Koçerlerin % 37,5’i fazla çocuk sahibi olma fikrini desteklerken, % 54’ü desteklememektedir. Diğer taraftan % 7’si kısmen desteklediği görülmektedir. Bu konuya yaklaşımlar cinsiyet ve yaşa göre farklı sonuçlar elde edilmektedir. Ama Koçerlerin önemli bir kısmı hala fazla çocuk sahibi olmayı desteklemektedir. Kent yaşamı insanın zihin dünyasını değiştirmektedir. Özellikle aile özellikleri açısından bireyler düşünsel anlamda kentliye doğru bir geçiş yaşamaktadır. Ancak Koçerlerin önemli bir kısmı zihin dünyaları hala Koçerliğin etkisinde oldukları fazla çocuk sahibi olmayı desteklemelerinde görülmektedir. Tablo 15’e farklı boyutları ile değinmek gerekir. Bu bağlamda söz konusu konuyu cinsiyete göre tabloya dönüştürsek:

Tablo 16: Cinsiyete Göre Fazla Çocuk Sahibi Olma Konusunda Fikirlerin Dağılımı

Cinsiyet	Fazla çocuk sahibi olma konusunda ne düşünüyorsunuz				Toplam
	Cevapsız	Destekliyorum	Desteklemiyorum	Kısmen Destekliyorum	
Erkek	1	51	39	8	99
Kadın	2	24	69	6	101
Toplam	3	75	108	14	200

Bu tabloya göre değerlendirdiğimizde kadınların yaklaşık % 70'i fazla çocuk sahibi olma konusunu desteklemediğini belirtirken erkeklerin ise ancak % 51' i fazla çocuk sahibi olma konusunu desteklemektedir. Aşirette kadınların görevleri arasında çok çocuk doğurmak, çocukların bakım ve yetiştirilmesi yer almaktadır. Kadınlar verilen bu vazifeyi üstlenirken tüm sıkıntıları bizzat yaşayıp gördüklerinden fazla çocuk sahibi olma konusunda yaklaşık % 70'i desteklememektedir.

Tablo 17: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Destekleme Konusunda Sahip Olduğu Çocuk Sayısının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet		Fazla çocuk sahibi olma konusunda ne düşünüyorsunuz				Toplam	
		Cevapsız	Destekliyorum	Desteklemiyorum	Kısmen Destekliyorum		
Erkek	Sahip olduğu çocuk sayısı	0	0	3	11	1	15
		0-1	0	1	3	0	4
		2-3	1	4	7	2	14
		4-5	0	8	10	0	18
		6-7	0	8	1	2	11
		8-9	0	11	4	3	18
		10-+	0	16	3	0	19
Toplam		1	51	39	8	99	
Kadın	Sahip olduğu çocuk sayısı	0	2	0	6	1	9
		0-1	0	2	5	0	7
		2-3	0	3	8	2	13
		4-5	0	6	14	1	21
		6-7	0	6	13	1	20
		8-9	0	3	16	1	20
		10-+	0	4	7	0	11
Toplam		2	24	69	6	101	

Bu tabloyu değerlendirdiğimizde farklı durumlar ile karşılaşmaktayız. Dikkat çeken konu erkeklerin çocuk sayısı arttıkça erkeklerin fazla çocuk sahibi olma

konusunda destekleri de artmaktadır. Kadınlarda ise tam tersi bir durum söz konusudur. Kadınlarda çocuk sayısı arttıkça kadınların fazla çocuk sahibi olma konusunda desteği azalmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi çocuk bakımı ve yetiştirilmesi kadınların vazifesi olarak görülmektedir. Bu bakımdan fazla çocuk sahibi olmanın getirdiği zorlukları kadınlar yaşamaktadır. Görüşülen aşiret üyeleri kadınların daha özgür olduklarını belirtmesine rağmen çocuk konusunda aile reisi olan erkeklerin fikirleri uygulandığı görülmektedir. Göçebe hayatta kadınlardan beklenen fazla çocuk doğurmak, kent yaşamında da geçerlidir. Fazla çocuk sahibi olma konusunda Koçerlerin kente uyumunda sorun olduğu, kent yaşamına uygun aile yapısına geçemediği ve bu konu ile ilgili kadınların isteği yerine getirilmediği söylenebilir. Ayrıca erkeklerin göçebe yaşamdaki fazla çocuk sahibi olma hakkındaki düşüncelerini kentte de sürdürmeye devam ettikleri ve fikir bazında yenilikçi olamadıkları değerlendirilmesi yapılabilir.

Tablo 18: Fazla Çocuk Sahibi Olma Konusunun Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Fazla çocuk sahibi olma konusunda ne düşünüyorsunuz				Toplam
	Cevapsız	Destekliyorum	Desteklemiyorum	Kısmen Destekliyorum	
18-29	2	7	24	4	37
30-39	1	15	29	6	51
40-49	0	12	28	3	43
50-59	0	19	14	1	34
60 ve üzeri	0	22	13	0	35
Toplam	3	75	108	14	200

Tablo 18 bir değişimin göstergesi olarak kabul edilebilir. Koçerlerin yaşı göre fazla çocuk sahibi olma konusunda destekleyenlerin önemli bir kısmını 50 yaş ve üzeri kesim oluşturmaktadır. Şehirde dünyaya gelenler ve şehirde büyüyenler düşünce ve algılarında değişmeler yaşanmaktadır. Koçerlik yaparak hayatının büyük bölümünü göçebe olarak yaşayan 50 yaş ve üzeri kişilerin geleneksel yapılarını koruduğunu görülmektedir. Koçerlikte fazla çocuk sahibi olmanın avantajları görülürken şehirde tam tersi durumdadır. Ancak hayatının önemli bir kısmını göçebe yaşam tarzında geçirmiş kuşak düşünce ve davranışlarında yenilikler getirememektedir. Tablonun gösterdiği bu kuşak farkı aşiret üyelerinin kentleşme doğrultusunda önemli bir değişim eğilimi içinde olduğunu da göstermektedir.

Tablo 19: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Destekleme Sebepleri

Sebepler	N	%
İş gücü için	10	14
Aileye ekonomik destek için	11	15
Toplumda itibar sahibi olmak için	17	22
Neslin Devamı	37	49
Toplam	75	100

Tablo 19’de görüldüğü üzere fazla çocuk sahibi olmayı destekleyen Koçerlerin yaklaşık yarısı yani % 49’u neslin devamı için fazla çocuk sahibi olmayı desteklemektedir. İkinci sırada % 22’si toplumda itibar sahibi olmak için desteklerken % 15’i aileye ekonomik destek için desteklemektedir. %14’ü de iş gücü için fazla çocuk sahibi olmayı desteklemektedir. Görüşülen aşiret üyeleri de çocuk sahibi olma konusunda geleneksel yapılarını öne çıkardıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca dinden de referans almaktadırlar. Aşiretin dine bağlılığı sebebiyle konu ile ilgili olarak “çocuk

rızkî ile gelir” söyleminin hâkim olduğu görülmüştür. Özellikle neslin devamı için fazla çocuk sahibi olmayı destekleme fikri hem din anlayışından hem de aşiretin geleneksel yapısından kaynaklanmaktadır.

Tablo 20: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Destekleme Sebeplerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Fazla çocuk sahibi olmayı destekleme sebebi					Toplam
	Cevapsız	İş gücü için	Aileye ekonomik destek için	Toplumda itibar sahibi olmak için	Neslin Devamı	
Erkek	47	8	5	16	23	99
Kadın	79	1	6	1	14	101
Toplam	126	9	11	17	37	200

Koçer erkeklerin fazla çocuk sahibi olmayı daha çok desteklemelerinin sebebi neslin devamıdır. Ancak dikkat çeken ikinci sıradaki “toplumda itibar sahibi olmak için” cevabıdır. Erkeklerin fazla çocuk sahibi olmakla bir itibar sahibi olduğu düşüncesiyle desteklemektedir. Erkeklerin erkek çocuk istekleri gözlemlenmiştir. Erkekler itibarı erkek çocuk sahibi olma ile ilişkilendirmektedir. Aslında neslin devamı için fazla çocuk sahibi olmayı destekleyenlerin gizil bir itibar söz konusudur. Neslin erkek yolu ile devam etmesi düşüncesi aşiret içerisinde hâkimdir. Bu bağlamda neslini devam edecek çocuk erkek olması gerekmektedir. Bu durumda neslin devamı bir bakıma itibarın devamı demektir. Diğer taraftan erkeklerin kadınlar gibi fazla çocuk sahibi olma konusunda çocukların yetiştirilmesi konularında tereddüt yaşamamaktadırlar. Erkeklerin çocuk bakımı ve yetiştirilmesi ile pek ilgilenmedikleri için bu konuya olumsuz bakmadıkları anlaşılmaktadır. Göçebe hayatta çocuk bakımı ve masrafı kente göre daha kolay olabilmektedir. Kent hayatının şartları fazla çocuk sahibi

olmayı zorlaştırmaktadır. Aileni yeni doğan çocuğu aile bütçesine yük getirmektedir. Modernleşme hayatı kolaylaştırırken ekonomik olarak da zorlaştırmaktadır. Göçebe iken çocuk bezi ve maması imkânlar dâhilinde karşılanırken kent yaşamında marketlerde ve markalara göre alma zorunluluğu ile karşılanmaktadır. Diğer taraftan çocukların büyümesi ile eğitim masrafları ortaya çıkmaktadır. Kent hayatından geri kalmamak maksadıyla ve çocuklarının daha iyi bir geleceğe sahip olmaları için bu masraflar katlanmaktadır. Koçerlerin genç kuşağı kent koşullarını bildiği için bu konuda kentli bir tutuma sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 21: Fazla Çocuk Sahibi Olmayı Desteklemememe Sebepleri

Nedenler	N	%
Ekonomik zorluklar	40	37
Şehrin zorlukları	3	2,5
Yeterli ilgi gösterememe	30	28
Fiziki koşullar	3	2,5
İyi yetiştirememe endişesi	30	28
İstemiyorum	2	2
Toplam	108	100

Fazla çocuk sahibi olmayı desteklemeyenlerin sebeplerine bakıldığında birinci sırada ekonomik zorluklar gelmektedir. Fazla çocuk sahibi olmayı desteklemeyen Koçerlerin % 37'si ekonomik zorlukları sebep göstermektedir. % 28'i yeterli ilgi gösterememe, % 28'i iyi yetiştirememeyi sebep gösterirken % 3'ü şehrin zorluklarını, % 3'ü fiziki koşulları sebep göstermektedir. Demek ki şehirleşmenin getirdiği ekonomik

zorluklar, fazla çocuk sahibi olmayı engelleme yönünde fiili koşul olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.2.5. Ailenin Yaşadığı Mekân

Örneklemin gerek aile büyüklüğü gerekse sahip olunan çocuk sayısı dikkate alındığından evin durum ve özellikleri de önem kazanmaktadır. Zira bu kadar kişinin bir arada yaşamasını sağlayacak ev ve evin özellikleri kişinin bireysel özelliklerini etkileyecektir.

6.2.5.1 Evde Yaşayanların Durumu

Her toplum üretim biçimindeki değişmeler, sanayileşme ve kentleşme süreci ile beraber kendi iç dinamikleri ile orantılı olarak aile tipleri yaratması olağandır. Türkiye’de aile tipleri hane halkı ölçütü olarak ele alınıp incelendiğinde büyük ve küçük olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir. Her iki grup kendi içinde farklılaşmaktadır. Büyük aile (geniş aile) kırsalda yaşayan, tarımla geçimini sağlayan, akrabalık bağları kuvvetli, erkeklerin karar almada ön planda olduğu geleneklere bağlı bir aile tipidir. Küçük aile (çekirdek aile) kentsel alanda yaşayan, hane halkı sayısı sınırlı sanayi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalışan, akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği, kara alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı geleneksel yaşam tarzından uzaklaşan aile tipidir (Gökçe, 2007: 190-191).

Tablo 22: Evde Eş ve Çocuklar Dışında Yaşayanlar

Evde Yaşayan Fertler	N	%
Anne-baba	34	20,5
Kayınvalide-kayınbaba	6	3,5
Gelin	21	12,5
Torun	14	9
Çekirdek aile	70	40,5
Kuma-gelin	2	0,5
Kuma ve çocukları	7	4
Elti-eşi ve çocukları	5	3
Anne- ağabey ve ailesi	2	1
Gelin-torun	7	4
Diğer	3	1,5
Toplam	171	100

Koçerlerin aile yapısını Tablo 22’de görülmektedir. Koçerlerin % 40,5’i çekirdek aile olarak yaşadıkları anlaşılmaktadır. Evlerinde anne ve babaları oturanların oranı % 20,5, gelinleri oturanların oranı % 12,5’tur. Bu tabloya bakıldığında Koçerlerin yarısı geniş aile sınıfına girmektedir. Aile tiplerinin tanımları dikkate alındığında Koçer ailelerde geniş aile ve çekirdek aile tipleri görülmektedir. Ancak kentsel yaşamda geniş ailelerin olması bir paradoks oluşturmakla beraber bir geçiş süreci olarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan çekirdek aile kentleşme, eğitim ve sağlık gibi nedenlerle ileride daha baskın olacağı öngörülmektedir.

6.2.5.2 Evin Durumu

Göçebe yaşam tarzında kolektif olarak yaylak ve kışlaklar kiralanmaktadır. Barınma olarak iklim ve hareketlilik göz önüne alındığında çadır en uygun konut olmaktadır. Çadır, kurulması, sökülmesi ve taşınmasının kolay olması gibi özelliklere sahiptir. Ancak yerleşik hayata geçiş ile birlikte konut tipi değişmiştir. Çadırın yerini ev almıştır.

Tablo 23: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu

Seçenekler	N	%
Cevapsız	2	1
Ev sahibi	180	90
Kiracı	18	9
Toplam	200	100

Örneklem grubuna yöneltilen oturduğunuz evin durumu sorusuna büyük çoğunluğu yani katılımcıların % 90'ı oturdukları evin sahibi olduklarını belirtmişler. Kente yerleşen Koçerlerin ilk olarak ev sahibi olmayı düşündükleri ve bunu gerçekleştirdiklerini görmektedir. Bu durum Koçerlerin kente tutunmak amacıyla ev sahibi oldukları değerlendirilebilir. Ayrıca göçebe yaşam tarzında ev sahibi olamamaları ve geçici olarak kışın ev kiralamaları göz önüne alındığında ev sahibi olmayı güvende olma olarak değerlendirdikleri düşünülmektedir. Dudêran aşireti üyelerinin kente yerleşirken birbirlerine yakın olmaya ve aynı mahallede oturmaya gayret etmişler. Özellikle aşiretin mahallelere dağılımı baviyelere göre olduğu görülebilmektedir. Bu durum kentlileşmeyi geciktiren sebeplerden biridir. Kentte akrabalık bağlarını korumakla beraber diğer gruplarla iletişim sağlanmamaktadır. Bu özellikleri ile geleneksel yapılarını korudukları görülmektedir. Dolayısıyla kentlilerle ilişki geliştiremedikleri için kentlileşme gecikmektedir. Ancak ekonomik durumları düzelen

Dudêran Koçerleri kenar mahallelerden Siirt'in merkezi olan mahallelere taşındığı gözlemlenmiştir.

Tablo 24: Oturulan Evin Oda Sayısı

Oda Sayısı	N	%
Cevapsız	1	0,5
Bir oda	1	0,5
İki Oda	4	2
Üç oda	88	44
Dört Oda	70	35
5 ve Üzeri	36	18
Toplam	200	100

Tablo 24'e göre aşiret üyelerinin % 53'ü 4 ve üzeri odalı evlerde oturmaları dikkat çekmektedir. Evin oda sayısı, aile yapısına uygun olduğu söylenebilir. Koçer aileler geniş aile veya çok çocuklu çekirdek aileden oluştuğu için çok odalı evler ancak ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Koçer evlerinin oda sayıları geniş aile profiline uygun olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce belirtilen aile büyüklüğü, çocuk sayısı ve evde yaşayanların sayısı göz önüne alındığında evlerin odaları çok olması ve geniş olması gerekmektedir. Bu özellikleri ile köy evi hüviyeti var iken kullanılan eşyalar (beyaz eşya ve özellikle mobilya) ile kente ait olduğunu göstermektedir. Yine bazı Koçerlerin eski alışkanlıklarından dolayı mobilya tarzı eşyalar kullanamadığı gözlemlenmiştir. Hatta evinde görüştüğümüz bir aşiret üyesi daha önce mobilyalarının olduğu ancak hem odayı daralttığı hem de rahat ettirmediği gerekçesi ile evden çıkardığını söylemiştir. Artık neredeyse tüm evlerde televizyon ve buzdolabı olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra çamaşır makinesi ve fırın da yaygın görülen ev aletleridir. Ekonomik durumlarına göre bulaşık makinesi ve bilgisayar gibi eşyalar da

kullanılmaktadır. Ev eşyaları alımında kadınların istemleri etkili olduğu görülmüştür. Ev eşyaları konusunda bayanların kente daha uyum sağladıkları gözlemlenmiştir.

6.3.SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER

Katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerini aylık gelir seviyesi, kendilerini ekonomik olarak hangi katmanda gördükleri, zenginlik hakkında düşünceleri, borç ve tasarruf ile ilgili sorulara verilen cevaplar belirlemektedir.

6.3.1. Gelir Durumu ve Sosyo-Ekonomik Katmanlar

Bireylerin ekonomik özellikleri, onları toplum içinde farklı yerlere konumlandırmaktadır. Sahip olduğu gelir bireyin düşünce dünyasını değiştirdiği gibi sosyal yaşamını da değiştirmektedir. Ayrıca gelir mekân ve geleneksel yapı ile ilişkilidir. Örneğin köyde ve kentte yaşayan ile geleneksel ve modern toplumlarda yaşayanların sosyal hayatları aynı olamayacaktır. Bu bağlamda bireyin sahip olduğu geliri, yere, zamana ve geleneğe göre kullanabilmektedir. Tablo 25 örneklem grubunun aylık gelir seviyesi dağılımı göstermektedir.

Tablo 25: Aylık Gelir Seviyesi Dağılımı

Aylık Gelir Tutarı	N	%
Cevapsız	2	1
0-400	85	42,5
401-800	44	22
801-1200	34	17
1201-1800	14	7
1801-2500	20	10
2501-+	1	0,5
Toplam	200	100

Aylık gelir seviyesi 0-400 TL arası gelir grubunda olanlar Koçerlerin % 42,5'ünü oluştururken, 401-800 TL arası gelir grubunda olanlar % 22'sini temsil etmektedir. 801-1200 TL arası gelir grubunda olanların oranı % 17, 1201-1800 TL arası aylık gelir seviyesine sahip olanların oranı % 7'dir. 1800-2500 TL arasında aylık geliri olanların oranları ise % 10'dur. 2500 ve üzeri aylık geliri olanların oranı ise ancak % 0,5'tir.

Aylık gelir seviyesinin bu kadar düşük olmasının sebebi örnekleme teşkil edenlerin neredeyse yarısı ev kadınları ve öğrencilerden oluşmasıdır. Bir diğer sebep ise katılımcıların ekonomik konularda cevap vermede şüphe içerisinde olup net bilgi vermemeleridir. Görüşülen aşiret üyeleri geliri olanlar dahi kent yaşamına hızlı bir uyum sağlayamadığı gözlemlenmiştir. Geliri olmasına rağmen temel bazı ev eşyaları çok sonradan alabilmişleridir. Göçebe alışkanlıkları, Koçerlere kente yerleştikten uzun bir süre sonra bile etkisi devam etmiştir. Bu durum “kültürel gecikme” olarak

tanımlanabilmekle birlikte kentte doğanların kent yaşamını benimsedikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 26: Katılımcıların Ekonomik Olarak Ait Hissettikleri Sosyal Katman

Sosyal Katman	N	%
Alt	24	12
Ortanın altı	31	15,5
Orta	127	63,5
Ortanın üstü	13	6,5
Üst	5	2,5
Toplam	200	100

Koçerlerin ekonomik olarak kendilerini toplumun hangi katmanında gördükleri Tablo 26’da gösterilmiştir. Buna göre Koçerlerin % 63,5’i kendilerini ekonomik olarak orta katmanda görürken % 15,5’i ortanın altı, % 12’si alt, % 6,5’i ortanın üstü ve % 2,5’i de ekonomik olarak kendilerini üst katmanda görmektedir.

Katılımcıların gelir seviyesi ile kendini ekonomik olarak gördükleri katman arasında farklılık vardır. Aylık gelir durumları düşük olmasına rağmen ekonomik anlamda kendilerini orta sınıfta görmektedirler. Bu durum Koçerlerin kanaatkâr olduklarını göstermektedir. Genel anlamda Koçerler toplumun orta tabakasını oluşturmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak üst katmana geçenler şehir merkezine ve apartman dairelerine geçmektedir.

6.3.2. Zenginlik ile İlgili Düşünceleri

Bireyin düşünce dünyası, yaşamın her alanında etkisi görülmektedir. Kentli ile göçebe insanların zenginlik hakkındaki fikirleri bir değildir. Bu durumu anlamak için “Zenginlik sizin için neyi ifade eder” sorusu sorulmuştur. Tablo 27’de katılımcıların zenginlik ile ilgili düşünceleri gösterilmiştir.

Tablo 27: Katılımcılara Göre Zenginliğin Anlamı

Seçenekler	N	%
Cevapsız	11	5,5
Apartman dairesine sahip olan	38	19
Otomobil sahibi olan	9	4,5
Büyük bir hayvan sürüsüne sahip olan	47	23,5
İşveren olan	70	35
Fikrim yok	2	1
Toprak varlığı olan	2	1
Arsa sahibi olan	4	2
Mutlu olan	14	7
Diğer	3	1,5
Toplam	200	100

Tablo 27’ e göre Koçerlerin zenginliğe yaklaşımlarında farklılıklar görülmektedir. Koçerlerin % 35’i zenginliği iş veren olma, % 27,5’i büyük bir hayvan sürüsüne sahip olma, % 19’u apartman dairesine sahip olma, %7’si mutlu olma (sağlıklı) olarak görmektedir. Yine Koçerlerin % 2’si arsa sahibi olmayı, % 2’si toprak

sahibi olmayı zenginlik olarak görmektedir. Koçerlerin zenginliği hayvan sürüsüne sahip olma olarak anlamlandırmaları kentlinin zenginlik hakkındaki düşünceleri ile örtüşmemektedir. Bu durum Koçerlerin bazıları kent hayatına geçmesine rağmen ekonomi ile ilgili düşüncelerinde Koçerlik alışkanlıklarının etkili olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan katılımcıların çoğunun zenginlik hakkındaki düşünceleri bir kentlinin düşüncelerine paraleldir.

6.3.3. Para Edinimi ve Kullanımı

Bireyin para edinimi ve tasarrufu, gelir durumu, öğrenim durumu ve yaşam biçim tarzlarıyla ilgilidir. Koçerlerin oturdukları evin sahibi olması açısından ekonomik anlamda ilk yatırımları ev olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 28: İhtiyaç Halinde Borç Para Temin Etme Biçimleri

Borç Edinme Biçimleri	N	%
Cevapsız	4	2
Yakın akrabadan	138	69
Yakın arkadaştan	29	14,5
Bankadan	7	3,5
Tefeciden	3	1,5
Hiç kimseden	2	1
Eş veya oğullarımdan	11	5,5
Komşudan	6	3
Toplam	200	100

Tablo 28’da görüldüğü üzere Koçerlerin % 70’i borç paraya ihtiyaç duyduklarında en çok yakın akrabadan borç aldıklarını söylemektedir. Koçerlerin % 14,5’i yakın arkadaştan, % 5,5’i eş veya oğullarından, % 3,5’i bankadan, % 3’ü ise komşudan borç aldıklarını belirtmiştir. Koçerlerin % 94’ü borç para teminini yakın eş dosttan almaları, onların kişisel ilişki ve sosyal bağlarının hala güçlü olduğunu ve kent hayatında da cemaatvari ilişkilerini sürdürdüğünü göstermektedir. Görüldüğü üzere katılımcıların yakın akrabalık ilişkilerinin korunduğu ve geleneksel yapıların daha çözülmediği söylenebilir. Ayrıca Koçerlerin dayanışmacı özellikleri kentte de devam etmektedir.

Tablo 29: Tasarrufların Değerlendirilmesi

Tasarruf Araçları	N	%
Cevapsız	4	2
Altın olarak	102	51
Döviz olarak	2	1
Bankaya yatırarak	26	13
Gayrimenkul olarak	42	21
Hayvan olarak	17	8,5
Evde saklayarak	3	1,5
Param yok	4	2
Toplam	200	100

Koçerlerin tasarruflarını değerlendirme araçları Tablo 29’da gösterilmiştir. Buna göre Koçerlerin % 51’i altın olarak, % 21’i gayrimenkul olarak, % 13’ü bankaya yatırarak ve % 8,5’i hayvan olarak tasarruflarını değerlendirdiğini veya

parası olması halinde bu şekilde değerlendireceklerini belirtmektedirler. Hayvan olarak birikimlerini değerlendirmek isteyenlerin var olması Koçerlik habitusların olduğunu ve kentte yaşamasına rağmen bu konuda kent habitusu kazanmadıklarını göstermektedir.

Aşiret üyelerinin büyük bölümü, ekonomik sıkıntıya düştüklerinde yakın akrabadan borç yardımını aldığı daha sonra yakın arkadaştan aldığı görülmektedir. Bu durum aşiret dayanışması olarak değerlendirilebilir. Kent koşullarına rağmen aşiret varlığını sürdürürken cemaatvari ve dayanışmacı yapısı ile aşiret üyelerinin kente tutunmasına da yardım etmektedir. Bir bakıma bireyler için aşiret, kentte güven kaynağıdır. Bazı Koçerlerin zenginlik ve tasarruf ile ilgili düşüncelerinde ise göçebe yaşam alışkanlıklarının etkisi görülebilmektedir. Koçerlerin özellikle ekonomik konularda göçebe ve kent alışkanlıkları arasında kalmaktadır. Ancak kent hayatına alışma ve beraberinde gösterecekleri uyum ile Koçerlerin bu alışkanlıkları değişeceği düşünülmektedir.

6.4.EĞİTİM

Eğitim, gerek kültürel aktarım gerekse kültürel üretim yönüyle toplumun oluşumunda önemli bir kurumdur. Geleneksel toplumlarda kültür aile yolu ile bireylere aktarılırken modernleşmenin etkisi ile sanayi toplumlarında bu rol eğitim kurumuna yüklenilmiştir. Eğitim, bireylerin sosyalleşme sürecinde sosyal değerlerin öğrenmesi ile topluma uyum ve bütünleşmesinde önemli bir işlev görmektedir. Dudêran aşireti genel olarak eğitime önem vermektedir. Çünkü sosyal hareketliliğin yukarıya doğru olmasında eğitim önemli bir araçtır. Eğitim bölümü içerisinde katılımcıların eğitim durumu, kız ve erkek çocukların hangi meslekleri tercih etmesini istemeleri ile kız çocukların okuması ele alınacaktır.

6.4.1. Eğitim Durumu

Kente göç edenlerin eğitim seviyesi onların kente uyumunu etkilemektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kente adaptasyon süreci hızlı olabilmektedir. Bu bağlamda

Koçerlerin eğitim seviyesi kente uyum sürecini etkilemektedir. Katılımcıların eğitim durumu, Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30: Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	N	%
Okur-yazar değil	117	58,5
Okur-yazar	9	4,5
İlkokul	34	17
Ortaokul	13	6,5
Lise	21	10,5
Üniversite	6	3
Toplam	200	100

Koçerlerin eğitim durumları ele alındığında büyük bir bölümü okur-yazar değildirler. Ayrıca 50 yaş üzeri Türkçe bilen az olup aşiretin iletişim dili Kürtçedir. Tablo 30'de görüldüğü üzere Koçerlerin % 58,5'i okur-yazar değilken % 4,5'i herhangi bir okuldan mezun olmayıp okuma ve yazmayı bilmektedir. Koçerlerin % 17'si ilkokul, % 6,5'i ortaokul, % 10,5'i lise % 3'ü üniversite mezunudur. Eğitim durumu bu durumda olmasına rağmen katılımcılar tüm çocuklarını okula gönderdiklerini ve üniversitede okuyan çocuklarının da olduğunu söylemektedirler. Bu bağlamda aşiret içerisinde eğitim seviyesi gün geçtikçe artması öngörülmektedir.

6.4.2 Erkek Çocuk için İstenilen Meslek

Aşiret mensupları gerek eğitim gerekse meslek açısından çocuklarının daha iyi durumlarda olmasını istedikleri ve bu isteklerin gerçekleşmesi için çabaladıkları

gözlemlenmiştir. Katılımcıların eğitim seviyesi ve meslek durumlarını göz önüne alındığında çocukları için farklı ve daha iyi meslek istemeleri gayet tabiidir. Ancak göçebe iken ne tür mesleklerin olacağı bilmeyen Koçerlerin yerleşik hayata geçişi ve kentleşmenin de etkisi ile çocukların meslek seçimi için zihin dünyalarında değişimler yaşanmaktadır. Zihin dünyalarında değişimin olduğu Tablo 31’de görülebilmektedir.

Tablo 31: Erkek Çocuklar İçin İstenilen Meslek

Meslekler	N	%
Cevapsız	6	3
Doktor	75	37,5
Avukat- Savcı	23	11,5
Öğretmen	44	22
Mühendis	12	6
Hafız-İmam	6	3
Memur	10	5
Tüccar	5	2,5
Diğer	13	6,5
Kendi Tercihi	6	3
Toplam	200	100

Tablo 31’de görüldüğü üzere Koçerlerin % 37,5’i erkek çocuklarının doktor olmalarını, % 22’si ise öğretmen olmalarını istemektedirler. Koçerler arasında çocuklarının doktor veya öğretmen olmalarını isteyenlerin oranı yaklaşık % 60’dır. Şehirde Koçerlerin kurumlarla ilişkileri genellikle çocukları sebebiyle eğitim ve sağlık

kurumları olmaktadır. Çocukları için gittiği okulda öğretmen, kendisi veya ailesi hastalanması halinde hastanede doktor ile iletişime girilmektedir. Bu bağlamda Koçerler için ideal meslek doktor veya öğretmen olabilmektedir.

6.4.3 Kız Çocuklarının Okutulması

Dudêran aşireti kente tutunma araçlarından biri olarak gördükleri eğitimi sadece erkekleri için değil kız çocukları için de desteklemektedir. Kız çocuklarının okuması ve eğitime devam etmesini bir gelecek olarak görmektedir. Görüşülen aşiret üyelerinden bazıları kızlarının cahil kalmasını istemediklerini ve belli bir yere kadar okumalarını istediklerini ancak ev hanımı olmalarını tercih etmektedir. Anlaşılacağı üzere kızlarının ev hanımı olmasını isteyenlerin bazıları en azından liseyi bitirmeleri düşüncesini desteklemektedirler.

Tablo 32: Kız Çocuklarını Okutma İsteği Durumu

Seçenekler	N	%
Cevapsız	4	2
Evet	179	89,5
Ev kadını olmasını tercih ederim	17	8,5
Toplam	200	100

Tablo 32’de görüldüğü üzere Koçerlerin % 89,5’i kız çocuklarını okutmak istediklerini, % 8,5’i kız çocuklarının ev hanımı olmasını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar göz önüne alındığında araştırma konusu olan aşiret üyeleri kız çocuklarını okutmaya istekli oldukları ve yapılan görüşmelerde genel itibariyle ve imkânlar dâhilinde tüm çocuklarını okutmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir

6.4.4 Kız Çocuk İçin İstenilen Meslek

Tablo 32’de görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğu kız çocukların okutulmasını desteklemektedir. Kız çocuğunun okuyup meslek sahibi olmasını istemeleri Koçerlerin kentleşmeye eğilimli olarak değerlendirilebilir. Koçerlerin kente uyum konusunda en istekli olduğu alanlarından biri eğitimidir. Eğitim de Koçerlerin kentleşmesini sağlayan en önemli araçlarından bir tanesidir. Koçerlerin kız çocuklarının hangi mesleği seçmesini isterdiniz sorusunun sonucu tablo 33’ de görülmektedir.

Tablo 33: Kız Çocuğu İçin İstenilen Meslek

Meslekler	N	%
Cevapsız	9	4,5
Öğretmen	45	22,5
Hemşire	52	26
Avukat	16	8
Doktor	36	18
Ev hanımı	12	6
Memur	7	3,5
Alime- Hafız- İlahiyatçı	9	4,5
Diğer	9	4,5
Kendi tercihi	5	2,5
Toplam	200	100

Tablo 33'de görüldüğü üzere Koçerlerin % 26'sı kız çocuklarının hemşire olmasını isterken % 22,5'i öğretmen olmasını istemektedir. %18'i kız çocuklarının doktor olmasını isterken % 8'i avukat imlalarını istemektedir. Bu tabloya göre Koçerlerin % 44'ü kız çocuklarının sağlık alanında çalışmasını istemektedir. Kız çocukları için istenilen meslek ile erkek çocukları için istenilen meslek birbiriyle örtüşmektedir. Tablo 31 ve Tablo 33'ü karşılaştırdığımızda bazı mesleklerin ön planda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kız ve erkek için istenilen meslekleri gruplandırarsak eğitim ve sağlık alanındaki meslekler dikkat çekmektedir. Daha önce belirtildiği gibi Koçerler, ilişkili oldukları kurum ve kişilerden etkilendikleri için çocukları için istedikleri meslek de buna göre belirledikleri anlaşılmaktadır.

6.5. SİYASET

Dudêran aşiret üyeleri siyaset ile yakından ilgilenmektedir. Siyaset yapan aşiret üyeleri mevcut olup siyasi partiler de aşiretin gücünden faydalanmaya çalışırlar. Türkiye'de aşiretlerin siyasete etkisi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde görülmektedir. Aşiret liderlerin değişik partilerde siyaset yaptıkları görülmektedir. Bu durum Siirt içinde geçerli olup aşiretlerin kendi içlerinden birisinin siyaset yapması halinde siyasi katılımı artırmaktadır. Koçerler, göçebe halinde yaşarken bile siyasete katıldıklarını belirtmişlerdir. Koçerler ile görüşen parti, onların sandığa gitmesine hizmet ettikleri söylenmiştir.

Kent, kasaba veya köyde yaşayan insanların siyasal yaşama aynı biçimde ve aynı düzeyde katılmazlar. Kentlerdeki katılım daha bağımsız ve daha bilinçli olurken, kırsal kesimdeki siyasal katılım daha bağımlıdır. Bunda eğitim düzeyinin de rolü olduğu gibi toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisi daha fazladır. Bir yandan küçük yerleşme birimlerindeki aile ilişkileri ve dayanışma öte yandan ağa ve benzeri toplumsal güçlerin kişinin bağımsız katılımını zorlaştırmaktadır. Türkiye de her zaman kırsal kesimin siyasal katılım oranlarının kentsel kesimlere göre yüksek oluşu da bu nedenden kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimdeki kitle kamuoyu önderlerinin gösterdiği yönde güdümlü olarak harekete geçebilmektedir. Ama bu durum toplumsal-ekonomik yapıya bağlı olarak değişebilmektedir (Kışlalı, 1987: 360).

Görüşülen aşiret üyelerinden okuma yazması olmayanın bile politik bir tavır geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Aslında Koçerler kentte yaşıyor olmalarına rağmen siyasal yaşama katılımı bağımlı oldukları görülmektedir. Bu bağımlılık ya bir cemaat ya da bir ideoloji olmaktadır. Diğer taraftan ağa gibi bir gücün siyasi katılıma etkisi olmadığı da açıktır. Koçerler siyasal katılımı önemsemektedir. Kitle iletişim araçlarının etkisi siyasal katılımı etkilemektedir. Aşiret içerisinde siyasetin etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Gençten yaşlısına her birey siyasi bir görüşe sahip oldukları gözlemlenmiştir. Aşiret içerisinde etnisiteye dayalı siyaset ile dine dayalı siyaset görmek mümkündür. Bu iki siyasi görüş birbirine zıt görünmekle birlikte ortak bir zeminde olduğu gözlemlenmiştir. Aşiretin yapısı ve bireylerin zihin ve yaşam biçimleri ile birlikte bu siyasi ayrımının keskin olmayıp geçişken bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Aşiretin dinsel geleneği etnisiteye dayalı siyasete yansıdığı gibi, aşiretin etnisite özelliği de dine dayalı siyasete yansımaktadır.

Tablo 34: Ülke Gündemine Dair Düşünceler

En Önemli Gündem Konusu	N	%
İşsizlik	7	3,5
Kürt meselesi	174	87
Terör	8	4
Ahlaki çöküntü	9	4,5
Komşu ülkelerdeki karışıklıklar	2	1
Toplam	200	100

Dudêran aşireti üyelerinin ülke gündemini yakın takip ettikleri gözlemlenmiştir. Okuma yazması olanlar gazete okuyarak ve televizyon izleyerek Türkiye gündemini

takip ettiklerini belirtmişlerdir. Okuma ve yazması olmayanlar ve Türkçe bilmeyenler gündemi televizyondan Kürtçe kanalları izleyerek takip ettikleri söylemişlerdir. Tablo 34’de aşiret üyelerinin ülke gündemi hakkındaki görüşleri görülmektedir. Koçerlerin % 87’si Kürt meselesini en mühim mesele olarak görürken % 4,5’i ahlaki çöküntü, % 4’ü terör, % 3,5’i işsizlik ve % 1’i de komşu ülkelerdeki karışıklıkları Türkiye’nin en mühim meselesi olarak görmektedir.

6.6. AŞİRETİN YERLEŞİK HAYATA GEÇİŞİ

Göçebelikte yerleşik hayata geçiş aşiret üyeleri arasında farklı yıllara ve farklı sebeplere dayanabilmektedir. Aşiretin yerleşik hayata geçişi kapsamında yerleşik hayata geçiş süreleri, Koçerliği bırakma sebepleri, göçebe yaşam ile ilişkileri ve göçebe yaşama dönme istekleri konuları ele alınacaktır.

6.6.1.Yerleşik Hayata Geçme Süresi

Kent hayatına geçiş ile bireyler kent imkânlarından faydalanmaya başlar. Ancak aidiyet anlamında kendini kentli olarak görmeyebilir. Kentteki meslek durumu ve gelir seviyesi gibi faktörlerin yanı sıra geldiği yer ile ilişkisi ve geldiği yere özlemi kentli olmayı ve kente özgü davranışları göstermeyi geciktirebilmektedir. Bu açıdan kente gelenlerin kentte kalış süreleri önem arz etmektedir. Kent kalış süreleri kent hayatını içselleştirmesinde önemli bir etkidir. Bu bağlamda Koçerlerin Siirt kentine yerleşim süreleri kendilerini kentli hissetmelerinde etkili olması düşünülmektedir.

Tablo 35: Siirt'e Yerleşim Süresi

Yerleşme Süreleri	N	%
1 ile 5 yıl arası	1	0,5
6 ile 10 yıl arası	5	2,5
11 ile 15yıl arası	5	2,5
15 ile 20 yıl arası	8	4
20 yıl ve üzeri	181	90,5
Toplam	200	100

Tablo 35’de görüldüğü üzere Koçerlerin % 90’ı 20 yılı aşkın süredir Siirt’e yerleşmiş durumdadır. Yapılan görüşmelerde 1984’den sonra başlayan şiddet ve çatışmalar Koçerleri zor durumda bıraktığı belirtilmiştir. Bir taraftan devlet baskısı diğer taraftan örgüt baskısı altında kalan Koçerlerin ikilem altında kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca Koçerlerin bazı yaylalara çıkması devlet tarafından yasaklandığı için bir bakıma yaşam alanları daraltılmıştır. Bu baskı ve ikilemler içerisinde Koçerler yerleşik hayata geçmeye zorlanılmıştır. Bir grup Koçerin Siirt’e ilk yerleşimleri 1970’li yılların başına denk gelmektedir. Bu Koçer grubu 1970 yılında Valiliğe başvurup yerleşik düzene geçmek istediklerini belirtmişler. 1972 yılında devlet tarafından yapılan 42 konut ile birlikte arazi verilerek yerleşik hayata geçmeleri teşvik edilmiştir. Ancak 1984 yılından sonra yerleşik hayata geçenler kendi imkânları ile kente yerleşmişlerdir.

6.6.2 Koçerliği Bırakma Sebepleri

Kente göç sebepleri arasında itici ve çekici faktörler vardır. Kente göç kırsal veya göçebe hayatın itici sebeplere dayanırsa kente uyumu daha yavaş olması beklenilebilir. Şayet kent hayatının çekici faktörlerine dayanırsa kente uyum daha hızlı

olabileceği düşünölmektedir. Çünkü göç sebeplerinden birisinde zaruriyet söz konusu iken diğesinde istek söz konusudur. Gönüllü göç edenlerin mecburi göç edenlere göre göç ettikleri yerlere uyumu konusunda daha istekli olması beklenilmektedir.

Katılımcılara Koçerliğı bırakma sebebi sorulmuştur. Koçerliğı bırakma sebebi kendi isteğı olması halinde kente uyumu da olumlu etkiler. Ancak mecburi ve zaruri sebepten olursa uyum gecikebilir.

Tablo 36: Koçerliğı Bırakma Sebepleri

Nedenler	N	%
Cevapsız	1	0,5
Güvenlik	82	41
Yaylak ve kışlakların azalması	3	1,5
Koçer hayatının zorluğu	82	41
Ekonomik	4	2
Çocukların eğitimi	3	1,5
Sağlık koşulları	3	1,5
Kan davası	20	10
Koçerlik yapmadım	1	0,5
Hala Koçerliğı devam ediyorum	1	0,5
Toplam	200	100

Tablo 36’de görüldüğü üzere Koçerlerin Koçerliği bırakma sebepleri başında güvenlik ve Koçer hayatının zorluğu gelmektedir. Koçerlerin % 41’i güvenlik ve bir o kadarı da Koçer hayatının zorluğunu söylemişlerdir. 1980’li yıllardan sonra artan şiddet ve çatışma ortamı sebebiyle Koçerler güvenlik sebebiyle yerleşik hayata geçmek zorunda kaldı. Yerleşim süreleri dikkate alındığında bu durumu gösteren yerleşim süreleri tabloda görülmektedir. Bir Koçerin anlattığına göre göçebe halinde yaşarken yaylada çatışma arasında kaldıklarını ve bir sürü hayvanları telef olmuş, can ve mal güvenliğinin kalmadığını düşünerek mecbur olarak yerleşik hayata geçtiklerini belirtmiştir. Ayrıca başka bir Koçer hem devlet hem de örgüt Koçerleri yanına çekmek için desteklerini istediklerini ve ikilemde kaldıklarını, hangi tarafa destek verirlerse can ve mal güvenliği tehlikeye düşeceği düşüncesiyle yerleşik hayata geçme kararı aldıklarını belirtmiştir. Bir diğer en çok gösterilen sebep kan davası sebebiyle Koçerliği bıraktıkları söylemişlerdir. Kan davaları genellikle kız kaçırma ve yaylalardan geçerken başka göçebe aşiretler ile kavgalar çıkması sonucu oluşabilmektedir.

Görüldüğü üzere Koçerlerin kent hayatına, bazıları istekleri ile bazıları da mecburiyetten geçmişlerdir. Koçer hayatının zorluğu sebebiyle kente yerleşenlerin kendi istekleri doğrultusunda kente yerleştikleri düşünülmektedir. Ancak güvenlik sebebiyle kente yerleşenler Koçerliği bir zorunluluk sonucu bıraktıkları değerlendirilmesi yapılabilir. Farklı bir değerlendirmede bulunmak için bu soruyu bir de cinsiyet dağılımına göre tablodan göstereyim:

Tablo 37: Koçerliğı Bırakma Sebebinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Koçerliğı Bırakma Sebebi	Erkek	Kadın
Güvenlik	52	29
Yayla ve kışlakların azalması	0	3
Koçer hayatının zorluğu	35	48
Ekonomik	2	2
Çocukların eğitimi	2	1
Sağlık koşulları	2	1
Kan davası	3	17
Koçerlik yapmadım	1	0
Hala Koçerliğe devam ediyorum	1	0

Koçerlerin göçebe yaşamı bırakma sebebinin cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde erkeklerin yaklaşık % 52'si güvenlik sebebiyle Koçerliğı bıraktığını söylerken kadınların yaklaşık % 29' u güvenlik sebebinin göstermektedir. Koçer hayatının zorluğunu erkeklerin yaklaşık % 35'i, kadınların % 48'i Koçerliğı bırakma sebebi olarak görmektedir. Aslında kadınların önemli bir oranı Koçer hayatının zorluğuna dikkat çekmişlerdir. Çünkü Koçer kadını göçebe halinde iken en çok iş yükü üzerinde hissedendir. Bu konu ile ilgili göçebe hayata dönme istekleri sorusunda ayrıca değinilecektir.

6.6.3 Göçebe Yaşam ile İlişkileri

Kırsaldan veya göçebe yaşamdan kente göç edenlerin kent hayatına uyum sağlayabilmeleri için önceki yaşamlarıyla ilişkilerinin kesilmesi veya asgari düzeyde olması gerekmektedir. Önceki yaşantısı ile ilişkisi devam etmesi halinde kente entegre olma süreci uzar. Kentsel yaşamda yeni ilişkiler geliştirerek ve önceki yaşantıları ile ilişkiler kesilmesi halinde kente uyum hızlı olur. Koçerlerin kente uyumunu anlamlandırabilmek için eski yaşamlarıyla ilişkilerinin sürüp sürmediğini bilmek gerekir.

Tablo 38: Göçebelik İle İlişkilerinin Devam Edip Etmeme Durumu

Seçenekler	N	%
Hayır	174	87
Evet, sadece göçebelik yapıyorum	10	5
Hem ayrı bir işim var hem de göçebelik yapıyorum	16	8
Toplam	200	100

Tablo 38’de görüldüğü üzere Koçerlerin % 87’si göçebe yaşam ile ilişkilerinin kesildiğini belirtirken % 5’i sadece göçebelik yaparak yaşamını sürdürdüğü belirtmiştir. % 8’i hem ayrı bir iş yaptıklarını hem de göçebelik yapmaya devam ettiklerini söylemişlerdir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Koçerlik ile ilişkisi kalmadığı ve başka işler ile hayatlarını ikame ettikleri görülmektedir. Koçerlerin büyük bir kısmı Koçerlik ile bağlantıları kalmadığından kentlileşmelerine olumlu yönde etkilemesi beklenilebilir. Diğer taraftan kentle uyum olabilmesi için eski alışkanlıkların yerine yeni alışkanlıklar edinmesi gerekmektedir. Ayrıca eski yaşamları ile ilişkileri olmamasına rağmen kentte kendi aralarında ilişkileri devam etmektedir ve geleneksel yapılarını koruyarak cemaatvari ilişkilerini kent hayatına da yansıttıkları görülmektedir. Kentin

tüm unsurları ile bir bütünleşme sağlayamadığı için Koçerlerin kente uyumları yavaş olmaktadır.

Bireyin yeni hayatına uyum sağlayabilmesi için eski hayatına dönmeye yönelik isteği olmaması gerekir. Bireyin eski yaşamlarına yönelik özlemleri kent hayatına uyumunu olumsuz etkilemektedir.

Tablo 39: Göçebe Hayata Dönme İstekleri

Seçenekler	N	%
Cevapsız	3	1,5
Evet	53	26,5
Hayır	144	72
Toplam	200	100

Tablo 39’da görüldüğü üzere Koçerlerin % 77’si göçebe yaşama dönmek istemediklerini belirtirken % 26,5’i de göçebe yaşama dönmek istediklerini belirtmişlerdir. 1985 yılında Diyarbakır Çınar İlçesi Mollapolat Köyüne yerleştirilen göçebe Beritan aşireti üzerine yapılan bir çalışmada (Turan, 2001: 94-95) göçebeliği dönme istekleri sorulmuştur. 150 kişiye sorulan soruya 136’sı (% 90,7) hayır cevabını vermiştir. Aynı zamanda % 94’ü yerleşik hayata geçtikleri için memnun olduğunu belirtmiştir. Söz konusu aşiret köye yerleşmeleri yönüyle göçebe hayatının bazı özelliklerini yaşadıkları söylenebilir. Duderanlılar şehrin havası, trafiği, kuralları ve ikincil ilişkiler gibi sebeplerden göçebeliğe dönme istekleri Beritanlılara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Aslında göçebeler için köyün havası, birincil ilişkiler ve hayvancılığa dayalı ekonomisiyle köye yerleşmek, şehre yerleşmeye göre daha uygundur.

Tablo 40: Göçebe Hayata Dönme İsteklerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Göçebelğe Dönme İstekleri			Toplam
	Cevapsız	Evet	Hayır	
Erkek	2	35	62	99
Kadın	1	18	82	101
Toplam	3	53	144	200

Göçebe hayata dönme isteklerinin cinsiyete göre dağılımında erkeklerin yaklaşık %35'i tekrar Koçerlik yapma isteklerine karşın kadınların sadece % 18'inde göçebe yaşama dönme istekleri görülmektedir. Diğer taraftan erkeklerin % 62'si ve kadınların % 82'si Koçerliğe dönme isteklerinin olmadığını belirtmektedir. Yerleşik hayata alışan ve göçebe hayata dönmek istemeyenlerin dikkat çeken bir oranla kadınların olduğu görülmektedir. Göçebe hayatta kadınların görevleri erkeklerden fazla ve daha ağır olması kadınların göçebe hayata dönüşe olumsuz bakma sebebi görülebilir. Koçer bir kadın çok çocuk doğurmak, çocukları yetiştirme, çadırın su ihtiyaçlarını sağlama, ateş için odun getirme, hayvanlarla ilgilenme, peynir yoğurt yapımı, gibi ağır işleri yalnız yapmakta ve erkeklerin göçebe hayatı kadınlara kıyasla daha rahat oldukları anlaşılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi kadınların yerleşik hayata ve kent hayatına ayak uydurmada erkeklere nazaran daha önde olduğu görülmektedir.

6.7 AŞİRETİN KENTLİLEŞMESİ

Aşiretin kentlileşmesi kapsamında şehir hayatından memnun ve rahatsız oldukları yönler, boş zamanların değerlendirilmesi, aşiretin örf ve adetlerine bağlılık ve şehirde hayvan besleme gibi sorulara verilen cevaplar değerlendirilecektir. Bu sorulara verilen cevaplar, aşiretin kente uyumu bağlamında değerlendirilecektir.

6.7.1 Şehir Hayatı ile İlgili Memnuniyet Durumu

Kente göç ile birlikte göç edenlerin ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi tutum ve davranışları değişmektedir. Çünkü kent ile kır hayatı farklı özelliklere sahiptir. Kırdaki cemaat kültürü söz konusu iken kentte cemiyet kültürü hâkimdir. Ayrıca kentin sunduğu imkânlar insanları kentten hoşnut bırakmaktadır. Kente göç edenler üzerinde kentin olumlu veya olumsuz yönleri kente uyumu etkilemektedir. Zira kentin olumlu yönleri kente göç edenlerin kente uyumunu olumlu yönde etkilemesi düşünülmektedir. Aynı şekilde kente ilişkin olumsuz yargıları da kent uyumunu olumsuz yönde etkileyecektir.

“Şehir hayatının sunduğu hangi imkânlarından memnunsunuz?” sorusuna verilen cevaplar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 41: Şehir Hayatının Memnun Kalınan Yönleri

Seçenekler	N	%
Cevapsız	5	2,5
Çalışma kolaylığı	26	13
Tüketim kolaylığı	2	1
Sağlık hizmetleri	55	27,5
Eğitim hizmetleri	24	12
Sosyal yaşam	86	43
Memnun değilim	1	0,5
Hepsi	1	0,5
Toplam	200	100

Tablo 41'e göre Koçerlerin % 43'ü kentin sosyal yaşamından % 27,5'i sağlık hizmetlerinden, % 13'ü çalışma kolaylığından, % 12'si eğitim hizmetlerinden memnun kaldıkları görülmektedir. Koçerler, daha önce Siirt'e yoğurt, peynir, süt ve tereyağı gibi ürünlerini satmak üzere geldiklerini belirterek şehrin sosyal yaşamına dikkat çekmektedirler. Özellikle istenilen ürüne ulaşmaları kolay olduğu belirtilmektedir. Şehirde insanların birbirine karışmadıkları, herkes işine baktıkları söylemektedirler. Bu durum Koçerlerin, değerlerine uymaması sebebiyle değerlerinden uzaklaşması anlamına gelmektedir. Ayrıca kırsalda yaşayan veya göçebe hayat tarzını sürdürenler için şehir hayatı daha cazibeli görülmektedir. Görüşülen aşiret üyeleri özellikle eğitim ve sağlık konuları üzerinde durmuşlardır. Çocuklarının cahil kalmaması ve büyüyünce iyi bir meslek ve yaşama sahip olması yönüyle mutlu olduklarını söylediler. Göçebe iken sağlık imkânlarından mahrum olduklarını ve hasta olmalarına rağmen ciddi boyutlara ulaşmadığı sürece hastanelere gitmediklerini belirtmişlerdir. Şehirde sağlık ocağı ve hastanelerin olması bir "nimet" olarak gördükleri ve kendileri bu imkânlardan faydalandıklarını söylemişlerdir. Göçebe hayatta sağlık problemlerini kendilerince tedavi ettiklerini, kentte ise ufak baş ağrılarında bile nerdeyse doktora gittiklerini belirtmişlerdir. Koçerlerin şehrin sunduğu olanaklarından mutlu oldukları gözlemlenmiştir.

Kentin olumsuz ve hoşnut kalınmayan yönleri kente göç edenlerin kente uyumunu etkilemektedir. Kentin olumlu yanları Koçerlerin kente uyumu konusunda istekli kılarken kentin olumsuz tarafları da onların kentle bütünleşmesini geciktirmektedir. "Şehir hayatının rahatsız olduğunuz konular hangileridir " sorusuna verilen cevaplar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 42: Şehir Hayatından Rahatsız Olunan Konular

Seçenekler	N	%
Cevapsız	1	0,5
Trafik	5	2,5
Çevre kirliliği	42	21
Gürültü	10	5
Ahlaki yozlaşma	85	42,5
Güvensizlik	16	8
Akrabalık ilişkilerinin zayıflaması	24	12
Kuralcılık	17	8,5
Toplam	200	100

Tablo 42’de görüldüğü üzere Koçerlerin % 42,5’i şehrin ahlaki yozlaşmadan dolayı memnun değilken % 21’i çevre kirliliği sebebiyle, % 12’si Akriba ilişkilerinin zayıflaması sebebiyle, % 8,5’i kuralcılık , % 8’i güvensizlik % 5’i gürültü ve % 2,5’i trafik sebebiyle şehirden memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Koçerlerin yaylalarda temiz havanın varlığı ve kuralların olmadığından şehirdeki çevre kirliliği ve kuralcılık gibi sebeplerden dolayı Koçer hayatına özlem dile getirilmektedir.

Görüşülen aşiret üyeleri kentin olumlu yanlarına daha çok vurgu yapmışlardır. Kentin sosyal hayatı göçebe yaşamdan daha renkli ve olanaklı olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin alış-veriş konusunda kentte istedikleri ürünlere ulaşabilmektedirler. Genellikle mahalle bakkalından alış-verişlerini yapmakla birlikte kentteki büyük market ve AVM’lerden de ihtiyaçlarını giderdiklerini belirtmişlerdir. Daha önce değinildiği gibi gençler kıyafetlerini kente özgü alış-veriş merkezlerinden karşılarken büyükler geleneksel kıyafetlerini eski çarşı merkezindeki esnaflardan karşılamaktadır.

6.7.2 Boş Zamanların Değerlendirilmesi

Boş zaman, genellikle çalışma saatleri dışında kalan vakitler olarak değerlendirilmektedir. “Kentleşme sonucu, kentsel aile yapılarında meydana gelen değişiklikler, aile bireylerinin rollerine ve çalışma yaşamlarına olduğu gibi, boş zamanların değerlendirme biçimlerine de yansımıştır. Yüzyılın ortalarına kadar, boş zamanlarını evin dışında geçirme eğilimi gösteren kentsel aile, kentin kendisine sunduğu ticari amaçlı boş zaman değerlendirme merkezlerinde de (sinema, tiyatro, dans salonları, oyun salonları, eğlence yerleri gibi) vakit geçirirdi. Yüzyılın ikinci yarısında, başta TV olmak üzere “audiovisual” araçların ve diğer kitle iletişim araçların yaygınlaşması ile kentsel aile bireyleri, “ev-merkezli” boş zaman değerlendirme şekline yönelerek, bir arada daha fazla vakit geçirme olanağı bulmuşlardır” (Aslan ve Aslan, 2001: 4). Kentsel aileler farklı sosyo-ekonomik özellikleri bulduğundan boş zamanların değerlendirmesi de farklılaşmaktadır. Alt gelir gruplarını oluşturan aileler daha çok ev-merkezli boş zamanlarını değerlendirirken, orta ve üst gelir gruplarını oluşturan aileler boş zamanlarını daha çok sinema, tiyatro ve AVM’ye giderek geçirirler.

Koçerlerin boş zamanlarını değerlendirmesine yönelik yaptığı aktiviteler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 43: Boş Zamanların Değerlendirilmesi

Boş Zaman Etkinlikleri	N	%
Cevapsız	3	1,5
Kahveye gidiyorum(1)	52	26
TV seyrediyorum(2)	13	6,5
Arkadaşlarla sohbet ediyorum(3)	21	10,5
Akrabaları ziyaret ediyorum(4)	41	20,5
Kitap okuyorum	8	4
Spor yapıyorum	2	1
Hepsi(1-2-3-4)	2	1
El işiyle uğraşıyorum	50	25
Salâvat söylüyorum	4	2
Diğer	4	2
Toplam	200	100

Koçerlerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri Tablo 43’de gösterilmiştir. Buna göre Koçerlerin % 26’si kahveye gittiklerini, % 25’i el işiyle uğraştıklarını, % 20,5’i akrabalarını ziyaret ettiklerini, %10,5’i arkadaşlarla sohbet ettiklerini, % 6,5’i televizyon seyrettiklerini, % 4’ü kitap okuduklarını, % 2’si ise salâvat çektiklerini belirtmişlerdir. Erkekler genellikle kahvede vakit geçirirken kadınlar el işiyle uğraşmaktadır. Özellikle Aydınlar Caddesi üzerindeki kahvehaneler Koçerlerin gün boyu vakit geçirdiği mekânları oluşturmaktadır. Buralarda herhangi bir oyun oynanmamaktadır. Daha çok grup grup oturulup sohbet edilmektedir. Katılımcıların

gelir durumları ve yaşam biçimleri dikkate alındığında boş zamanların değerlendirilmesinde fazla çeşitlilik görülmemektedir. Ayrıca eğitim seviyeleri dikkate alındığında gazete veya kitap okuma alışkanlıkları olmaması anlaşılmaktadır. Görüşme yaptığımız Dudêranlıların okuma-yazma bilenlerin gazete okuduklarını belirtmişleridir. Takip edilen gazeteler siyasi eğilimlerine göre tercih edilmektedir. Yine izlenen televizyon kanalları siyasi eğilimlerine göre belirledikleri gözlemlenmiştir. Boş zamanların değerlendirmesi ile ilgili çeşitlilik Siirt kentinde yaşayanların genel görünümü de benzer olduğu gözlemlenmektedir. Sinema gitme alışkanlıklarının olmadığı ancak kente sinemanın yeni açıldığı düşünülürse bu alışkanlığın edinimi söz konusu olacağı düşünülmektedir.

6.7.4. Aşirete Bağlılık

Beritan aşireti şehre yerleşmesi ile birlikte aşiret mensupları, şehrin sosyal çevresinde, öncelikle yakın akraba çevresinde cari olan cemaatvari ilişkilere dayalı yarı-getto türü bir topluluk oluşturmuşlar. Bu ilişkiler, şehir şartlarında aşiret kimliğini ve aşiret içi dayanışmasının sürdürülmesinde son derece işlevseldir. Şehirde oturanlar her türlü ilişkilerini önce yakın akraba ve aşiret mensuplarıyla kurmaktadır. Bir aşiret cemaatinin oluşumu, şehre yerleşen aşiret mensupları açısından bir dayanışma kaynağıdır. Çoğunluk itibari ile aşiret kimliğine ve geleneklere bağlı kalmak önemsenmektedir (Taşdelen, 1997: 117). Şehre yerleşen Dudêranlılar, anlaşmazlık veya borç para ihtiyacı gibi durumları önce akraba ve aşiret içinde gidermeye çalışmaktadır. Bu durum aşiretin şehir mekânında cemaatvari ilişkiler ile birlikte varlığını sürdürmektedir. Ayrıca kentte varlığını sürdürmek isteyen bireyler aidiyetinin farkındalığı ile aşirete önem atfetmektedir. Bu bağlamda aşiret üyelerini aşirete atfettiği önem tabloda gösterilmiştir.

Tablo 44: Aşirete Bağlılık Durumu

Aşireti Önemseme Durumu	N	%
Çok önemli	101	50,5
Önemli ama artık uyamıyoruz	65	32,5
Şartlar değişti uymak mümkün değil	21	10,5
Hiçbir önemi yok	13	6,5
Toplam	200	100

Tablo 44’de görüldüğü üzere Koçerlerin % 50,5’i aşirete bağlılığın çok önemli olduğunu, % 32,5’i önemli ama artık uyamadığını, % 10,5’i şartlar değiştiğini ve uymanın mümkün olmadığını belirtmiştir. % 6,5’i ise aşiret bağlılığının hiçbir öneminin olmadığı düşünmektedir.

Şehre yerleşen Beritanlılar ile ilgili yapılan çalışmada (Taşdelen, 1997: 98) katılımcıların aşirete bağlılık önem derecesi sorulmuş ve % 48,3’ü çok önemli olduğunu belirtmiştir. Köye yerleştirilen Beritanlılar ile ilgili yapılan çalışmada (Turan, 2001: 97) ise Katılımcıların % 81,1 çok önemli olduğunu söylemiştir. Bu çalışmada ise anket uygulanan Dudêranlıların % 50,5’i aşiret geleneklerine bağlı kalmayı çok önemli görmektedir. Bu üç çalışma mukayese edilirse, aşiretin mekân değişikliğiyle bir değişime uğradığı söylenebilir. Aşiret kırsal kesimde ve geleneksel toplumlarda etkisi önemli ölçüde hissedilirken aşiretlerin kente yerleşmeyle bu etki zamanla azalacağı öngörülebilir. Aslında kente ilk yerleşmelerde aşiret etrafında toplanmalar yaşanmaktadır. Yabancı bir yerde kendini güvende hissetmek için aşiretliliğine sarılır. Kente yerleşme ile karşılaştıkları ötekileştirme ve dışlamaya karşılık aşiret üyeleri dışa kapalı bireylere dönüşür. Dudêranlıların Siirt’e ilk yerleştikleri dönemde kentli tarafından dışlanması, aşireti dışarıya kapalı bir cemaate dönüşmesine sebep olmuştur. Görüşme yaptığımız aşiret üyeleri kendilerinin şehirlilerden hiçbir farkın olmadığını ve şehirlilerin kendilerini niye farklı gördüklerini de anlayamadıklarını belirtmiştir. Ancak

aşiretin kapalı olma özelliği zamanla değişerek daha açık bir cemaate dönüşmüştür. Bu durum beraberinde aşiretin değişime uğraması ve çözülmesine sebep olacaktır. Kentleşmeyle birlikte kente tutunma aracı olan aşiretin yerini bireyin kendisi yer alacaktır. Bireyin kazanacağı statüler kente tutunma aracı olması ve kentleşirken aşiretin önemi gittikçe azalması öngörülmektedir.

6.7.5. Şehirde Hayvan Yetiştirme

Siirt'te özellikle kenar mahallelerde sokaklarda keçi, koyun ve inekleri görmek mümkündür. Hatta şehir merkezinde akşam saatlerinde inekler başıboş bir şekilde görülmektedir. Kenar mahallelerde koyun ve keçiler için evin alt kısmında ağır yapıldığı görülmüştür. Ağır yapılamayan evlerde ise evin kenarına derme çatma ağırlar yapıldığı görülmektedir.

Tablo 45: Şehirde Hayvan Yetiştirme Durumları

Seçenekler	N	%
Cevapsız	1	0,5
Evet	85	42,5
Hayır	114	57
Toplam	200	100

Tabloda görüldüğü üzere Koçerlerin % 57'si şehirde hayvan beslemediklerini söylerken % 42,5'i şehirde hayvan beslediklerini söylemiştir. Bu tabloya göre Koçerler arasında dikkat çekici bir oranda şehirde hayvan besledikleri görülmektedir. Koçerlerin hayvanlarını beslemek için farklı yollara başvurmaktadır. Kimileri yem almak suretiyle hayvanlarını besledikleri söylenmiştir. Kimileri ise ya kendileri ya da ortaklaşa tuttıkları bir çoban vasıtasıyla hayvanlar beslenebileceği yerlere günlük götürülüp getirilmektedir. Şehirde hayvan beslenmesi şehirli tarafta hoş karşılanmamaktadır.

Ayrıca kimi zaman resmi makamların kentte başıboş gezen ineklerin toplanacağı ve sahiplerine para cezası verileceği uyarılarına rağmen kentte hayvancılık devam etmektedir.

Tablo 46: Hayvan Yetiştirme Nedenleri

Nedenler	N	%
Temel geçim kaynağı	68	80,5
Alışkanlık	9	10,5
Koçerliğe dönme ihtimali	1	1
Ticaret	5	5
Hobi	1	1
Süt ve etinden faydalanma	1	1
Hayvan sevgisi	1	1
Toplam	86	100

Koçerlerin şehirde hayvan yetiştirme sebepleri Tablo 46’da gösterilmiştir. Buna göre şehirde hayvan besleyen Koçerlerin önemli bir kısmı temel geçim kaynağı sebebiyle besledikleri anlaşılmaktadır. Şehirde hayvan yetiştiren Koçerlerin % 80,5’i temel geçim kaynağı sebebiyle, % 10,5’i ise alışkanlık sebebiyle % 5’i ticaret sebebiyle hayvan beslemektedir. Kente özgü üretim tarzı tarım dışı üretim ve işbölümüne dayalıdır. Ancak görüldüğü üzere bazı Koçerlerin temel geçim kaynağı sebebiyle kentte hayvan beslemeleri kentlileşmesini geciktirmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada göçebelikten kent hayatına geçen Dudêran aşiretinin kentlileşmesini ve kentlileşebilme düzeyleri hakkında bazı sorulara cevap aranmıştır. Yerleşik hayata geçme sebepleri, yerleşik hayata geçme süreci ve Koçerlik ile ilişkileri bağlamında kente geçişleri değerlendirilmiştir. Kırdan kente gelen birey, aile veya topluluklar kentleşme hızı ve süresi ile küçük kentten büyük kente göç edenlerin büyük kente uyumu farklıdır. Göçebe yaşam tarzından kırsala değil de farklı bir yaşam tarzı olan kente göçte daha farklı sosyolojik bazı problemlerin ortaya çıkması olasıdır. Bu bağlamda yazları Bitlis, Van ve Hakkari yaylalarında, kışları ise Siirt, Cizre ve Nusaybin gibi yerlerde göçebe halinde ve belli bir hareketlilik içerisinde yaşamlarını sürdüren Koçer Dudêran Aşireti yerleşik düzene geçerek kentte bazı problemler yaşamıştır. Geniş yaylalara ve rahat bir çevreye alışık olan Koçer, dar sokaklara, evlere ve belli kurallar çerçevesinde yaşamlarını sürdürmeleri kentlileşmesini geciktirmiştir. Ayrıca temel ekonomik kaynakları hayvancılık olması sebebiyle onların kente uyumlarını zorlaştırmıştır.

Aşiret üyelerinin eğitim düzeyleri ve gelir düzeyleri ele alındığında ortalama bir kentli için oldukça düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Kent hayatına geçen Koçerlerin hayvancılık dışında yapacakları bir iş olmadığı için kente özgü mesleklere geçemediği anlaşılmaktadır. Kente yerleşmeyle birlikte kente özgü meslekleri elde etmeleri doğal olarak zaman alır. Meslek, bireyi kentle bütünleştirebileceği gibi izole de edebilir. Ancak bilinçlerinin değişiminin etkisi ve kentte yaşamlarını sürdürme gayesi başta ticaret olmak üzere Koçerler diğer iş sahalarına yöneldiler. Kentte doğan kuşağın eğitimine devam etme arzusu ve bazı gençlerin üniversite kazanarak eğitim hayatlarına devam etmesi bu kuşağın kente uyumu ebeveynlerinden daha hızlı olmaktadır.

Koçerlerin aile kurumuna büyük önem verdikleri görülmüştür. Geniş aile türü Koçerlerde hâkim aile türüdür. Ancak çekirdek ailenin önemi arttığı ve bu yönüyle kentlileşmeye doğru gidildiği tespit edilmiştir. Koçerlerin aile yapısında bir geçiş süreci yaşandığı söylenebilir. Kente göç edenlerde geniş aile türü görülebilmektedir. Ancak zamanla geniş aileden çekirdek aileye geçiş yaşanmaktadır. Bu bağlamda Koçerlerin

geniş aile yapısı çözümlenerek çekirdek aileye geçiş olduğu görülmektedir. Burada “Yerleşik hayata geçen Koçerlerin aile yapısı değişime uğramıştır” alt varsayımımız doğrulanmaktadır.

Koçerler, çoğunlukla görücü usulü ile evlenmelerine rağmen çocukların tanışıp görüşerek evlenmelerini istemiştir. Aşiret içi evliliklerin daha baskın olmasına rağmen bu özellikleri değişmeye başladığı anlaşılmıştır. Aralarında iki evli olan erkekler ile kuması olan bayanlar olmasına rağmen artık çok eşliliğe olumsuz bakılmaktadır. Bu özellikleri ile kentli bir anlayış geliştirdikleri görülmüştür. Boşanmaya karşı olduklarını ve aşirette boşanma vakası duymadıklarını belirtmişler. Bu, aileye önem verdiklerini ve aile kurumunu korumaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu özellikleri ile geleneksel bir yapıya sahip oldukları anlaşılmıştır. Daha önceleri kız kaçırma olaylarının sık yaşandığı anlatılmıştır. Ancak kız kaçırmanın, kızın isteği olması ve kızın ailesi vermemesi halinde normal olduğu, kızın rızası olmaması durumunda kız kaçırmaya karşı oldukları belirtilmiştir. Bir bakıma geleneksel yapılarını korumalarına rağmen kentli bir tavır geliştirdikleri anlaşılmıştır. Berdel görülen evlilik türlerinden bir tanesidir. Berdel evlilikler artık nadiren uygulanmaktadır. Diğer taraftan başlık parası kalktığı söylenmiştir.

Oturulan evler geniş aileye uygun olduğu görülmüştür. Evler çok odalı olup ev eşyaları da kent yaşamına uygun olduğu gözlemlenmiştir. Neredeyse her evde televizyon, buzdolabı ve çamaşır makinesi olduğu söylenmiştir. Mobilya konusunda tercihe bağlı olarak sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Aşiret kadınlarının da kente uyum konusunda istekli oldukları gözlemlenmiştir. Kadınların çoğunluğu kent yaşam zorluklarını da göz önüne alarak fazla çocuk sahibi olmayı desteklemedikleri görülmüştür. Yine kadınların Koçerliğe dönüş isteğine büyük çoğunluğu ile istemedikleri anlaşılmaktadır. Zaten kadınların Koçerliği bırakma sebebi olarak Koçer hayatının zorluğunu belirtmeleri kent yaşamının rahatlığına alıştıklarını göstermektedir. Bu durum onların kentlileşmeye istekli olduklarını ortaya koymaktadır. Erkeklerin kadına bakışları kente geçiş ile değiştiği söylenebilir. Bazı Koçer kadınların siyasi katılım bağlamında miting ve gösterilere katıldıkları ve kocalarının bu duruma karışmadıkları belirtilmiştir. Diğer taraftan aşiretin ataerkil yapısı sebebiyle aşiret veya aile içerisinde her türlü kararda son sözü erkekler belirler.

Aşiret üyelerinden 50 yaş üstü erkeklerin kente uyumu konusunda geri kaldıkları ve bazı göçebe yaşamdaki alışkanlıklarını bırakamadıkları anlaşılmıştır. Erkeklerin çoğunluğu fazla çocuk sahibi olmayı desteklemesi, önemli bir kısmı Koçerliğe dönme isteklerinin olması onların kente uyumunu geciktirmektedir. Erkeklerin önemli bir kısmı güvenlik sebebiyle Koçerliği bıraktıklarını ve güvenliğin tekrar sağlanması halinde ve imkân verilirse Koçerliğe döneceklerini belirtmişler. Bu da kente bir adapte sorunu ortaya çıkarmaktadır. Erkeğin zihin dünyasındaki Koçerliğe dönme ihtimali, mevcut duruma entegreyi zorlaştırmaktadır.

Koçerlerin değişik sebeplerle göçebe yaşam tarzını sürdürmeyi bıraktıkları anlaşılmaktadır. Bunların başında güvenlik ve Koçer hayatının zorluğu gelmektedir. Güvenlik sebebi ile Koçerliği bırakanlar zorunlu olarak yerleşik hayat geçtikleri düşünülmektedir. Koçerlik yaparken hem devlet hem de örgütün baskısı altında kaldıkları ve çaresiz kaldıkları için yerleşik hayata geçtikleri anlatılmıştır. Çatışma arasında kalarak hayvanlarını kaybetmeleri önemli bir örnektir. Ayrıca bazı yaylalara çıkma yasağı getirilmesi ile mevcut yaylaların Koçerlere yetmemesi anlamına geldiğinden yerleşik hayatı tercih edenler olmuştur. Bu bağlamda zorlayıcı bir sebeple kent hayatına geçenlerin kente uyumu konusunda tutucu davranabileceği düşünülmektedir. Koçer hayatın zorluğu, Koçerliği bırakma sebeplerinden bir diğeridir. Özellikle kadınlar bu sebeple bıraktıklarını belirtmişler. Kadınların Koçerlik hayatına ilişkin neredeyse her aşamasında yer aldıklarından kent hayatını tercih etmektedirler. Koçer hayatının zorluğu sebebi ile Koçerliği bırakanların istekleri ile bunu gerçekleştirdikleri için kent hayatına uyumu konusunda da istekli olması düşünülmektedir. Bu bağlamda kent hayatının kolaylıklarını tecrübe eden kadın ve gençlerin yaşlılara oranla kent kültürünü benimsemesinde daha istekli oldukları gözlemlenmiştir. Yaşlıların göçebe yaşamını özlemle yâd etmeleri onların kente uyumunu zorlaştırmaktadır. Çünkü zihin dünyasında veya hayalinde göçebeliği sürdürmekte ve bu sebeple kenti devamlı eleştirmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu 20 yılı aşkın süre ile Siirt'e yerleştikleri belirlenmiştir. Koçerlerin büyük bölümü Siirt'in kenar mahallelerine yerleşmişler. Yerleşmeler aşiretin altında yer alan bavıklara göre yapıldığı tespit edilmiştir. Böylece

hem Koçerlik kültürü hem de aşiretin geleneksel yapıları korunmaktadır. Bu durum Koçerlerin kente uyum ve entegrasyonu geciktirmektedir.

Erkek ve kadınların büyük çoğunluğu çocuklarının eğitimi konusunda bir kentli gibi düşünmektedirler. Kızların okumasına karşı gelenler çok az olup onların bir kısmı da kızların okumalarını destekledikleri ancak çalışmalarına karşı oldukları anlaşılmaktadır. Koçerlerin kız ve erkek çocuklarının hangi meslekleri yapmalarını istedikleri sorusuna cevaben bazı meslek grupları öne çıkmaktadır. Özellikle sağlık alanındaki meslekler ile öğretmenliği ön planda tuttıkları görülmektedir. Bu da Koçerlerin ilişkili oldukları kurum ve kurumlara yönelme istekleri oldukları anlaşılmaktadır.

Erkeklerin büyük çoğunluğu -ki bunların içinde okuma yazması olmayanlar hatta Türkçe bilmeyenler de var- politize oldukları ve gündemi takip ettikleri görülmektedir. Gündem ile ilgili fikirlerini beyan ettikleri ve gelecek ile ilgili öngörülerini sıraladıkları görülmektedir. Bu yaklaşımları ile kentlileştikleri değerlendirilebilir. Gündem takibi ile ilgili anket sorusu ve görüşmelerden elde edilen bilgi ve gözlemler sonucu çıkan değerlendirmede “Kente yerleşen Koçer aşiret mensupları siyasete ve ülke gündemine daha yakın ilgi göstermektedirler” alt varsayımı doğrulanmaktadır.

Koçerlerin bazıları kentte hayvan besleyerek geçimlerini sağladıkları görülmektedir. Bilindiği üzere kentte geçim kaynağı tarım ve hayvancılık dışında yapılan üretilere dayanmaktadır. Koçerlerin üretim tarzı kente özgü üretim tarzına uymadığı anlaşılmaktadır. Koçerlerin hayvan beslemeleri onların Koçerlik alışkanlıklarından kaynaklanmaktadır. Koçerlerden hayvan sahibi olanlar için hayvan beslemenin şehir veya köy ayrımı söz konusu değildir. Evler yapılırken hayvanlar düşünülerek evin alt kısmına ahır yapıldığı veya evin kenarlarına derme-çatma ahırlar eklenildiği görülmüştür. Kent hayatına alışan genç neslin buna itirazları olmasına rağmen büyüklerin alışkanlıklarını terk edemedikleri anlatılmıştır. Gençlerin bu durumun karşısında olması onların kente uyum konusunda çaba ve tutumlarını gösterirken aynı zamanda kuşaklararası zihinsel bir ayrışmayı da göstermektedir.

Zenginliğin ifadesi ve tasarrufların değerlendirilmesi gibi konularda Koçerlerin zihin dünyalarında, Koçerlik izleri taşıdığını gösteren dönütler görülmektedir. Zenginliği büyük bir hayvan sürüsü olarak görenler ile tasarruflarını hayvan olarak değerlendiren Koçer zihin dünyalarının kente uyum sağlayamayanlar olarak değerlendirmek mümkündür. Katılımcıların ihtiyaç halinde borç para teminini % 69'u eş, dost ve yakın akrabadan sağladıkları görülmektedir. Koçerler, kentte ekonomik konularda yaşadıkları sıkıntıları yakın akraba dayanışması ile çözmeye çalışmaktadırlar. Elde edilen bu verilerle “Kentlileşme süreci ile birlikte, aşiret üyelerinin dayanışması, aynı aşiretten ziyade akrabalık dayanışmasına kaymıştır” alt varsayımımız doğrulanmaktadır.

Koçerlerin şehrin sunduğu imkânlar içinde en çok kentin sosyal yaşam biçiminden memnun kaldıkları görülmektedir. Ayrıca şehrin eğitim ve sağlık hizmetleri ve çalışma kolaylığı gibi olanakları göçebe hayatta karşılaşamayacağı imkânlar olması Koçerlerin kent yaşamına olumlu bakmasını sağlamaktadır. Bu olumlu düşünceler karşısında kentin özellikle ahlakı yozlaştırdığı biçiminde düşünceler de mevcuttur. Kentin olumsuz yanlarından bir diğeri çevre ve hava kirliliğidir. Koçerler, yaylalarda temiz havaya alıştıkları için şehrin kirliliğinden şikâyet etmektedir. Ayrıca göçebe hayatta insan ilişkilerinin daha sıkı olması sebebiyle kentin akrabalık ilişkilerine zarar verdiği düşüncesindedirler. Yine göçebe hayatta yasakların olmadığı ve kuralların konulmadığı düşünülürse Koçerlerin şehrin kuralcı hayat biçiminden memnun olmaması anlamlı olmaktadır. Örneğin kentte hayvan besleme yasağı getirilmesi gibi kurallardan rahatsız oldukları görülmektedir. Genel olarak Koçerlerin kent hayatından memnun oldukları gözlemlenmiştir. Özellikle gençlerin ve kadınların kent hayatı ve kentin sunduğu imkânlardan memnun kaldıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca göçebe hayata dönme istekleri sorusunda % 72'si hayır cevabı verilmiştir. Bu açıklamalar, “Kente yerleşen kadın Koçerler ve gençler erkeklere kıyasla kent hayatından daha fazla memnundurlar” alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir.

Koçerlerin boş zamanlarını değerlendirilmesinde bazı Koçer alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Göçebe hayatta kadının gündelik işlerin gerçekleştirme süresi dışında boş vaktinin kalmadığı, erkeğin ise gün boyu boş vakit buldukları ve bunu bir araya gelerek, sohbet ederek değerlendirdikleri anlatılmaktadır. Sohbetleri de genellikle

hayvanların durumu, fiyatı gibi konular oluşturduğu anlatılmaktadır. Erkekler yerleşik hayata geçmesine rağmen bu alışkanlıkları kent mekânlarına taşıdıkları görülmektedir. Erkekler sabah erken saatlerden itibaren kahvelere giderler. Ancak kentleşmenin bir etkisi burada görülmektedir. O da bu mekânlarda gündemi takip etmekte ve bunlar sohbet konusu olmaktadır. Okuma-yazma bilenlerin boş zamanlarında gazete okudukları gözlemlenmiştir. Okunan gazete siyasi eğilimlerini yansıtmaktadır. İzlenen televizyon kanallarının tercihini de siyasi eğilimler belirlemektedir. Erkeklerin daha çok haber programlarını izlemeyi tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Kadınların boş zamanlarında el işi ile uğraştıkları ve bazılarının miting ve gösteri olduklarında katıldıkları belirtilmiştir.

Aşiret örgütlenmesi, kentte farklı bir evrime geçtiği söylenebilir. Görünüşte aşiretin çözüldüğü düşünülmektedir. Ancak aşiretin büyük çoğunluğu aşiretin önemini vurgulamaktadır. Bu da kente tutunma tarzı olarak geliştirilen bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Bir taraftan ağalık kurumunun kalktığı söylenmekte diğer taraftan aşiret örgütlenmesinin altında yer alan her bir bavık kendi liderleri etrafında toplandığı gözlemlenmiştir. Aşiret liderliği ise daha çok sembolik bir önemi kaldığı anlaşılmaktadır. Aşiret üyelerinin aidiyet duygusu boyutunda kendilerini Koçer olarak tanımladığı ve aynı zamanda aşiretliliğini de belirttikleri görülmektedir. Kent hayat tarzına girmeyen bu yaklaşım anomik bir geçiş süreci olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda “Aşiret yapısının kentleşmeye bağlı olarak çözülmesi beklenirken aşiretçilik, kente de yansımaktadır. Aşirete ait mensubiyet duygusu, aşiretin kentte de varlığını sürdürmesine sebep olmaktadır.” alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir.

Genel itibari ile gençlerin ve kadınların kentleşmeye eğilimli oldukları görülmektedir. Ancak Koçerler ataerkil bir yapıya sahip oldukları için kararlar aile reisleri tarafından verilmektedir. Fazla çocuk sahibi olma konusunda görüldüğü üzere aile reisi olanın düşünceleri uygulanmaktadır. Ancak genel anlamda çocukların eğitimi, çocukların evliliği, ülke gündem takibi, şehrin imkânlarından faydalanma gibi konulara yönelik tutum ve davranışlarının kentli tutum ve davranışlara yakın oldukları görülmektedir. Koçerlerin porç para temini, zenginliğin göstergeleri, tasarrufların değerlendirilmesi ve şehirde hayvan besleme durumları değerlendirildiğinde Koçerler kent hayatına uyum konusunda çelişkiler yaşadıkları görülmektedir. Elde edilen

bulgular neticesinde “Aşiret mensuplarının bazı tutum ve davranışlarının kentli özellikleri yansıtırken çoğunlukla çelişkili bir durum arz etmektedir.” alt varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir. Bu bağlamda kentli tutum ve davranışları ile kentte yaşayan Koçerlerin tutum ve davranışları bütünüyle benzer olamamaktadır. Koçerlerin zihin dünyalarında göçebe yaşamdan kopamadıkları tutum ve davranışlarında görülebilmektedir. Özellikle 50 yaş üstü erkeklerde fazla çocuk sahibi olmayı destekleme fikri bu duruma örnek gösterilebilir.

Asırlardır yaşama biçimleriyle yerleşik düzende yaşayan toplumlardan ayrılan göçebe toplumlar sosyo-kültürel açıdan adeta doğadan kazandıkları mizaçlarına sirayet etmektedir. Doğdukları ve yaşamlarını sürdürdükleri yer ve yaşama biçimleri bireyin tutum ve davranışlarında kişiden kişiye farklıların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bir kısmı eski yaşam biçimlerinden öğrendiklerini gündelik hayata yansıtırken bir kısmı da yeni hayat biçimlerinin gereklerini pratiğe dönüştürmektedir. Yani birey karşılaştıkları durumlarda pragmatik bir yaklaşımla yaşam boyu öğrendiklerini pratiğe yansıtmaktadır. Bu bağlamda “Göçebe yaşamdan kent hayatına geçen Koçerler kente uyum ile ilgi önemli sosyolojik değişimler yaşamaktadırlar” araştırmanın temel varsayımını araştırma sonucunda doğrulanmış olmaktadır. Sonuç olarak Siirt şehir merkezine yerleşen Koçerler kentlileşirken bazılarının göçebe yaşam pratiklerini koruduğu, kendi özelliklerini kaybetmediği ancak kentli bazı tutum ve davranışlar da kazandıkları görülmektedir. Aslında göçebe yaşamının habitusu ile kent yaşamının habitusu karşılaşması sonucu kır-kent sentezinden oluşan “köylü-kentli” veya “kentli Koçer” hatta “post Koçer” diye adlandırabileceğimiz anomik bir geçiş süreci söz konusudur. Kentte yaşayan Koçer artık bildiğimiz Koçerlere benzemediği gibi aynı zamanda kentte yaşamasına rağmen bilindik kentlilere de benzememektedir.

KAYNAKÇA

- ASLAN, A.K. ve ASLAN, L.N. (2001). *Boş Zaman Değerlendirmede Çevre Faktörü*. Ege Üniversitesi. İzmir: Ege Eğitim Dergisi. Sayı 1, 1-12.
- BAL, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- BARTH, F. (2001). *Kürdistan'da Toplumsal Örgütlenmenin İlkeleri*. S.R. Şengül, H. Özsoy (Çev.). İstanbul: Avesta Yayınları.
- BAYHAN, V. (1997). "Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme", Toplum ve Göç. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Ankara: T.C. Başbakanlık D.İ.E. Yayınları.
- BERKAY, F. (2009). *Tarih ve Toplum, Köy ve Kent(Yerleşme Sosyolojisine Başlangıç)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- BEŞİKÇİ, İ. (1990). *Devletlerarası Sömürge Kürdistan*. Institut Kurde de Paris.
- (1992). *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti)*. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- BRUİNESSEN, M. (1999). *Kürtlük, Türklük, Alevilik*. H. Yurdakul(Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2010). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. S. Somuncuoğlu(Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2011). *Ağa, Şeyh ve Devlet*. B. Yalkut(Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- BOTİ, E. (2011). *Ferhenga Serte*. Siirt: Siirt Belediyesi
- DEMİR, Ö.ve ACAR, M. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi.
- DENKER, B. (1960). *Güneydoğu Toroslarda Göçebelik* (Dr. Wolf-Dieter Hütteroth'a Göre), İstanbul: Türk Coğrafya Dergisi. XVI (20), 136-142.

- DİNÇER, Y. (1999). “*Kent, Kentleşme ve Kent Planlaması*” Sivil Toplum için Kent, Siyaset ve Demokrasi Kitaplığı. İstanbul: Wald Yayınları.
- DOĞAN, M.S. (2007). *Anadolu’da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler*. Beşirli H. ve İ.Erdal (Ed.). Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler. Ankara:Phoenix.
- EDMONDS, C.J (2003). *Kürtler, Türkler ve Araplar Kuzey-Doğu Irak’ta Siyaset, Seyahat ve İnceleme*. S. Şengül, S.R.Şengül (Çev.) İstanbul: Avesta Basın Yayın
- EMİROĞLU, K. ve AYDIN, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat
- ERGUN, D. (2006). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*. Ankara : İmge Kitabevi
- ERKAN, R. (2005). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Sosyal Yapısı ve Değişme Eğilimleri*. Ankara: Kalan Yayınları.
- (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- ERÖZ, M. (1987). *Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- FREYER, H. (2012). *Sosyoloji Kuramları Tarihi. Tahir Çağatay (Çev.)*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- GİDDENS, A. (2012). *Sosyoloji*. İsmail Yılmaz (Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GÖKALP, Z. (2007). Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler. Y. Toker (Sad.). İstanbul: Toker Yayınları.
- GÖKÇE, B. (2007). *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Ankara: Savaş Yayınevi
- GÖRMEZ, K. (1991) . *Şehir ve İnsan*. İstanbul: MEB Yayınları.
- HECKMANN, L. Y. (2006). *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*. G. Erkaya (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- HOLTON, R.J. (1999) *Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık*. R. Keleş (Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- HUOT; J.L. ve diğerleri (2000). *Kentlerin Doğuşu*. A. B. Girgin (Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- İBNİ HALDUN. (2004). *Mukaddime I-II*. H. Kendir (Çev.). İstanbul: Yenişafak Gazetesi Yayınları.
- JONGERDEN, J. (2008). *Türkiye’de İskan Sorunu ve Kürtler Modernite, Savaş ve Mekan Politikaları Üzerine Bir Çözümleme*. M. Topal (Çev.). İstanbul: Vate Yayınevi.
- KARPAT, K. (2003). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*. A. Sönmez (Çev.). Ankara: İmge.
- (2010). *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. B. Tırnakçı (Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- KARTAL, K. (1983). *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Yurt Yayıncılık.
- KELEŞ, R. (1972). *Şehirciliğin Kuramsal Temelleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- (1980). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- (1992). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- KIRAY, M. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme, Kentsel Bütünleşme*. Ankara: TGAV Yayınları.
- KIŞLALI, A.T. (1987). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi. Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları.
- KOCADAĞ, B. (2004). *Doğu’da Aşiretler, Kürtler ve Aleviler*. İstanbul: Can Yayınları.
- KODAMAN, B. (1983). *Şark Meselesi Işığında Sultan II.Abdülhamid’in Doğu Anadolu Politikası*. İstanbul: Orkun Yayınevi.

- KURTULUŞ, H. (2010). *Türkiye Perspektifinde Kent Sosyolojisi Çalışmaları*. Ö. A Uğurlu (Ed.). Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- KUTLU, M. (1987). *Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- KREYENBROEK, P. ve ALLİSON, C. (2008). *Kürt Kimliği ve Kültürü*. Ü. Aydoğmuş (Çev.) İstanbul: Avesta yayınları.
- LEACH, E. R. (2001). *Rewanduz Kürtleri Toplumsal ve İktisadi Örgütlenme*. S. Birwan, H. Özsoy, S. R. Şengül (Çev.). İstanbul: Aram Yayıncılık.
- LİNDNER, R. P. (2000). *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*. M. Günay (Çev.). Ankara: İmge Yayınları.
- MENDRAS, H. (2008). *Sosyolojinin İlkeleri*. B Yılmaz (Çev.) İstanbul: İletişim.
- NADAOĞLU, H. (1996). *Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması*. İstanbul: TOBB.
- ÖGEL, B. (1985). *Türk Kültür Tarihine Giriş I*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÖZER, A. (1998). *Modernleşme ve Güneydoğu*. Ankara: İmge Yayınevi.
- (2009). *Beş Büyük Tarihi Kavşakta Kürtler ve Türkler*. İstanbul: Hemen Kitap.
- ÖZGEN, N. ve KARADOĞAN, S. (2009). *Siirt Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi*, Fırat Üniversitesi. Elazığ: Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, 61-81.
- SAKİN, O. (2010). 16.Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler: Boylar-Kabileler-Cemaatler. İstanbul: Ekim Yayınları.
- SAYDAM, A. (2009). Sultanın Özel Statüye Sahip Tebası: Konar-Göçerler, SDÜ. Isparta: Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 20, 9-31.
- SAYILIR, Ş. B. (2012). *Göçebelik, Konar-Göçerlik Meselesi ve Coğrafi Bakımından Konar-Göçerlerin Farklılaşması*. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi.

SEZAL, İhsan (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayınları.

Siirt Valiliği (1998). *Siirt İl Yıllığı*. Siirt: Siirt Valiliği.

SOMUNCU, M. (2005). *Aladağlar Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

TAŞDELEN, H.M. (1997). *Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritanlı Aşireti Örneği)*. İstanbul: Turan Yayıncılık.

TATLIDİL, E. (2003). *Sosyolojiye Giriş*. İ.Sezal (Ed.). Kentleşme ve Göç (326-361). Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.

TEKELİ, İ. (2011). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TÜRKDOĞAN, O. (1998). *Güneydoğu Kimliği: Aşiret-Kültür ve İnsan*. İstanbul: Alfa.

ULUÇ, A.V. (2010). *Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret*. Artuklu Üniversitesi. Mardin: Mukaddime Dergisi. Sayı 2, 35-52.

ZEKİ BEG, M.E. (2011). *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*. V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan (Çev.). İstanbul: Nubihar Yayınların.

TEZLER:

GÜLTEKİN, M. (2004). *Tüketim Kültürünün Yeni Yüzü: Elazığ Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SÜMER, F. (2009). *Yerel Bir Güç Olarak Aşiretin Siyasal Fonksiyonu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TURAN, S. (2001). *Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte Bir Örnek Olay: Beritan Aşireti*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KANUNLAR:

5543 Sayılı İskan Kanunu.(2006). T.C. Resmi Gazete, 26301, 26 Eylül 2006.

İNTERNET:

www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 23/05/2013

www.tdk.gov.tr Erişim Tarihi: 23/05/2013

EK-1: ANKET SORULARI

Sayın Katılımcı

Bu anket, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan “Koçerlerin Kentlileşmesi-Dudêran Aşireti Örneği-” başlıklı Yüksek Lisans tezinin saha araştırmasına yönelik sorular içermektedir. Bu nedenle araştırmanın sorularına vereceğiniz yanıtların samimiyet ve doğruluk derecesi araştırmanın geçerliliğini etkileyecektir. Cevaplandırmayı rahat yapabilmemiz için **kimlik bilgileriniz istenmemektedir**. Araştırmaya sağlayacağınız katkıdan dolayı teşekkür ederim. Saygılarımla...

Arş. Gör. Mehmet TAN

1. Yaşınız?

- a. 18–29   b. 30–39 arası
c. 40–49 arası   d. 50–59 arası
e. 60 üzeri

2.Cinsiyetiniz?

- a.Bay   b. Bayan

3.Medeni durumunuz?

- a.Evli   b. Bekar   c.Dul

4.Aile büyüklüğünüz? (Ailedeki toplam kişi sayısı)

- a.0-1   b.2 -3   c.4-5   d. 6- 7   e. 8 -9   f. 10-+

5. Mesleğiniz?

- a. Kamuda işçi   b. Memur
c. Koçerlik   d. Esnaf

e. Tüccar   f. Ev Hanımı

g. Vasıfsız işçi   h. diğeri.....

6. Aylık gelir seviyeniz?

a. 0-400   b. 401-800   c. 801-1200

d. 1201-1800   e. 1801-2500   f. 2501-+

7. Eğitim durumunuz?

a. Okur-yazar değil   b. Okur-yazar

c. İlkokul   d. Ortaokul

e. Lise   f. Üniversite

g. YL/Doktora

8. Hangi usulle evlendiniz ?(Sadece evli olanlar cevaplayacak)

a. Görücü usulü

b. Tanışıp görüşerek

c. Kaçarak/kaçırarak

d. Diğer

9. Çocuğunuz hangi usulle evlenmesini istersiniz?

a. Görücü usulü

b. Tanışıp görüşerek

c. Kaçarak/kaçırarak

d. Diğer

10. Kaç eşli sizin?(erkekler için)

- a. Tek   b. İki   c. Üç
d. Dört   e. Beş ve daha fazlası

11. Kumanız var mı?(kadınlar için)

- a. evet(12. soru sorulacak)   b. Hayır

12. Birlikte mi yaşıyorsunuz?

- a. evet   b. Hayır

13. Kaç çocuğunuz var?

- a. 0-1   b. 2-3   c.4-5
d.6-7   e.8-9   f.. 10+

14. Fazla çocuk sahibi olma konusunda ne düşünüyorsunuz?

- a. Destekliyorum (15. Soru sorulacak)
b. Desteklemiyorum (16. Soru sorulacak)
c.Kısmen destekliyorum

15. Neden destekliyorsunuz?

- a. iş gücü için
b. Aileye ekonomik destek için
c.Toplumda itibar sahibi olmak için
d.Neslin devam
e. Diğer.....

16. Neden desteklemiyorsunuz?

- a. Ekonomik zorluklar

- b. Şehrin zorlukları
- c. Yeterli ilgi gösterememe
- d. Fiziki koşullar
- e. İyi yetiştirememek
- f. diğer.....

17. Evinizde eş ve çocuklarınız dışında kimler yaşamaktadır?

- a. Anne–baba
- b. Kayınvalide–Kayınbaba
- c. Gelin
- d. Torunlar
- f. Diğer.....

18. Oturduğunuz evin durumu?

- a. ev sahibi   b. Kiracı   c. Diğer.....

19. Oturduğunuz evde kaç oda var?

- a.1   b. 2   c.3
- d.4   e. 5 ve fazlası

20. Erkek çocuğunuzun hangi mesleği seçmesini isterdiniz?

.....

21. Kız çocuğunuzun hangi mesleği seçmesini isterdiniz?

.....

22. Kız çocuğunuzu okutmak ister misiniz?

- a. evet
- b. Ev kadını olmasını tercih ederim
- c. Sadece din eğitimini almasını tercih ederim
- d. Dikiş-nakış kursu almasını isterim
- e. Diğer.....

23. Siirt'e yerleşmeniz kaç yıl oldu?

- a. 1–5 yıl arası
- b. 6–10 yıl arası
- c. 11–15 arası
- d. 15–20
- e. 20+

24. Koçerliği bırakma sebebiniz?

- a. Güvenlik
- b. Yayla ve kışlakların azalması
- c. Koçer hayatının zorluğu
- d. Ekonomik
- e. Çocukların eğitimi
- f. Sağlık koşulları
- g. diğer.....

25. Koçerlikle ilişkiniz devam ediyor mu?

- a. hayır
- b. Evet, sadece Koçerlik yapıyorum

c. Hem ayrı bir işim var hem de Koçerlik yapıyorum

26. İmkan verilse tekrar göçebe hayata dönmek ister misiniz?

a.Evet   b. Hayır

27. Kendinizi ekonomik olarak toplumun hangi katmanında görüyorsunuz?

a.Alt   b.ortanın altı   c.orta

d. ortanın üstü   e. üst

28. Zenginlik sizin için neyi ifade eder?

a. Apartman dairesine sahip olma

b. Otomobil sahibi olma

c.Büyük bir hayvan sürüsüne sahip olma

d. İş veren olma

f. Diğer.....

29. Paraya ihtiyacınız olduğunda kimden borç alırsınız?

a.Yakın akrabadan   b. Yakın arkadaştan

c. Bankadan   d. Tefeciden

e. Diğer.....

30.Tasarruflarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz veya nasıl değerlendirirsiniz?

a. Altın olarak   b. Döviz olarak

c.Borsaya yatırarak   d. Bankaya yatırarak

e. Gayrimenkul olarak f. Hayvan olarak

g. diğer.....

31. Şehir hayatının sunduğu hangi imkânlarından memnunsunuz?

a.Çalışma kolaylığı   b.Tüketim kolaylığı

c. Sağlık hizmetleri   d.Eğitim hizmetleri

e.Sosyal Yaşam   f.Diğer.....

32. Şehir hayatının rahatsız olduğunuz konular hangileridir?

a. trafik   b. Çevre kirliliği

c. Gürültü   d. Ahlaki yozlaşma

e. Güvensizlik

f. Akrabalık ilişkilerin zayıflaması

g. Kuralcılık

h. Diğer

33. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

a. Kahveye gidiyorum

b.Tv seyrediyorum

c. Arkadaşlarla sohbet ediyorum

d. Akrabaları ziyaret ediyorum

e. Diğer.....

34. Sizce aşiretin örf ve adetlerine bağlı kalmak ne derece önemlidir?

a. Çok önemli

- b. Önemli ama artık uyamıyoruz
- c.Şartlar değişti uymak mümkün değil
- d. Hiçbir önemi yok

35. Şehirde hayvan besliyor musunuz?

- a. evet(36. Soru sorulacak) b. hayır

36. Neden hayvan besliyorsunuz?

- a. Temel geçim kaynağı b. Alışkanlık
- c. Koçerliğe dönme ihtimali d.Ticaret
- e. diğer.....

37. Türkiye'nin en mühim meselesi hangisidir?

- a. İşsizlik
- b. Kürt meselesi
- c. Terör
- d.Ahlaki çöküntü
- e.Komşu ülkelerdeki karışıklıklar
- f. Diğer.....

EK-2: GÖRÜŞME FORMU

Yaş : Cinsiyet:

Görüşmenin yapıldığı yer ve zamanı:

- 1- Aşiretinizin tarihçesi hakkında ne biliyorsunuz? Aşiretiniz kendi içindeki hiyerarşisi ve diğer aşiretler ile ilişkisi nasıldır.
- 2- Ne zaman şehre yerleştiniz. Şehre yerleşme sebep veya sebepleriniz nelerdir. Koçerliği bıraktınız mı?
- 3- Hayvan besliyor musunuz? Yaylalara gidiyor musunuz veya giden akrabalarınız var mı?
- 4- Yerleşik hayata nasıl bakıyorsunuz? Şehir hayatını nasıl buluyorsunuz? Şehrin iyi ve kötü yanları sizce nelerdir. Bu hayatınızdan memnun (mutlu) musunuz?
- 5- Hangi mahallede oturuyorsunuz? Oturduğunuz mahalleyi seçme nedeniniz nedir? Kirada mı oturuyorsunuz? Eviniz kaç odalı? Evinizde kimler yaşıyor? Hayvan besliyorsanız nerde ve nasıl besliyorsunuz?
- 6- Kullandığınız ev eşyaları nelerdir(mobilya, beyaz eşya...)?
- 7- Şehirde geçim kaynağınız nedir? Size göre zengin olmanın kriterleri nelerdir? Tasarruflarınızı nasıl değerlendirirsiniz?
- 8- Nasıl evlendiniz? Çocuklarınız nasıl evlendi veya nasıl evlenmesini tercih edersiniz? Evlilik tercihlerinde çocuklara sorulur mu? Başlık parası, berdel var mı? Evlenirken özellikle tercih edilen durum var mı(aşiretiçi-akraba-amca çocuklar gibi). Ailenizde Koçer olmayan gelin veya damat var mı? Koçer olmayan ile evlilikler artıyor mu ve bu duruma nasıl bakıyorsunuz.
- 9- Kadının aile içinde rolü nasıldır? Kadının çalışması ve kız çocukların okumasına nasıl bakarsınız?
- 10- Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Takip ettiğiniz veya bağımlısı olduğunuz TV programları var mı? Gazete okur musunuz? Hangi gazeteyi takip edersiniz? Kitap okur musunuz?

- 11- Dini vecibelerinizi yerine getiriyor musunuz? Din eğitimini nasıl alıyorsunuz? şehre yerleştikten sonra din yaşantınızda değişiklikler oldu mu? Olduysa nelerdir?
- 12- Aşiretinizin törelerini nasıl değerlendiriyorsunuz. Aşiretin geleceğini nasıl değerlendiriyorsunuz. Aşiretin örf, adet veya belirlediği kurala uyuyor musunuz? Hangi konularda uyuyor veya uymuyorsunuz?
- 13- Anlaşmazlıklarda hangi yola başvurusunuz? Aşiretten biri olması veya başka aşiretten olması durumunda farklılık olur mu? Kan davası gibi törelere nasıl bakarsınız? Kız kaçırma, evden kaçma gibi olaylar oluyor mu? olması halinde sorun nasıl çözülmekte?
- 14- Seçimlerde oy kullanırken hangi kriterlere göre oy kullanmaktasınız?
- 15- Sizin şehirlilere bakışınız nasıldır? Şehirlilerin siz Koçerlere bakışı nasıldır?
- 16- Giyim, kuşam, günlük alışkanlıklarınız şehirlilerle karşılaştığınızda farklılık var mı?
- 17- Alışverişiniz nerde yapıyorsunuz? Hayvan beslemiyorsanız süt, yoğurt ve peynir gibi ihtiyaçlarınızı nerden karşılıyorsunuz?
- 18- Hastalandığınızda hastaneye mi gidersiniz? Başka tedavi yöntemlerini kullanır mısınız? Varsa nelerdir?
- 19- Bireysel veya aile olarak bağlı olduğunuz bir şeyh var mıdır?
- 20- Aşiretinizin lideri kimdir? Ondan sonra kim gelir?